

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ:
«ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: «ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ. ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ
ΡΟΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ: ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ, ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ.»

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΝΔΡΕΑΣ ΦΕΡΩΝΑΣ

Μέλη: ΛΙΝΑ ΒΕΝΤΟΥΡΑ

ΜΑΝΟΣ ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ

ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ:
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ
ΣΟΦΙΑ ΓΩΓΟΥ

ΑΘΗΝΑ

2012

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Η γενικότερη προβληματική.....	8
2. Το αντικείμενο, οι στόχοι και τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης.....	10
3. Μεθοδολογικές επιλογές.....	12
4. Η διάρθρωση της εργασίας	13

Α' ΜΕΡΟΣ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ. Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

1.1. Εισαγωγή	18
1.2 Ορισμός και τύποι μετανάστευσης.....	18
1.3 Θεωρίες για τη μετανάστευση και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις του μεταναστευτικού φαινομένου	20
1.3.1 Η Μακροκοινωνιολογική προσέγγιση.....	21
1.3.2 Η Μικροκοινωνιολογική προσέγγιση.....	22
1.4 Οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της Μετανάστευσης	23
1.5 Έννοια του Μετανάστη και διακριτές έννομες κατηγορίες.....	24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

2.1 Το ζήτημα του καθορισμού του κοινωνικού αποκλεισμού.....	27
--	----

2.2 Συνοπτική ιστορική διαδρομή του όρου του Κοινωνικού Αποκλεισμού.....	30
2.3 Τα χαρακτηριστικά του Κοινωνικού Αποκλεισμού	30
2.4 Ομάδες υψηλού κινδύνου για Κοινωνικό Αποκλεισμό.....	34
2.5 Εντός, Εκτός και επί τα αυτά.....	35
2.6 «Σύγχρονες» μορφές κοινωνικού αποκλεισμού:	
2.6.1 Ο αποκλεισμός από την αγορά εργασίας-η ανεργία	36
2.6.2 Γεωγραφικός αποκλεισμός	37
2.7 Η κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελλάδα	38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 Σύντομη ιστορική αναδρομή.....	40
3.2 «Αντικειμενικές» αιτίες και «Υποκειμενικά» κίνητρα για μετανάστευση στην Ελλάδα.....	41
3.3 Κατηγοριοποίηση των μεταναστών στην Ελλάδα.....	43
3.4 Η Ελληνική Μεταναστευτική πολιτική.....	44
3.4.1 Το Ελληνικό Θεσμικό Πλαίσιο για τη μετανάστευση	45
3.4.2 Οι ειδικές ρυθμίσεις για τους παλιννοστούντες ομογενείς.....	48
3.4.3 Οι ειδικές ρυθμίσεις για τους παλιννοστούντες ομογενείς.....	49
3.5 Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τη Διαχείριση των Μεταναστευτικών ροών	50
3.6 Κριτική θεώρηση της Ελληνικής Μεταναστευτικής πολιτικής	50

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΡΟΕΣ

4.0 Εισαγωγή.....	52
4.1 Το πρόβλημα της ανεργίας στην Πάτρα.....	52

4.2 Η Πάτρα ως πόλος έλξης μεταναστευτικών ροών.....	54
4.3 Οι περιοχές της Πάτρας: Χρήσεις γης και κατηγορίες.....	56

ΜΕΡΟΣ Β'

ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΙΕΡΧΟΜΕΝΟΥΣ ΠΑΡΑΝΟΜΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΠΟΥ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝ ΣΗΜΕΡΑ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΤΟΧΟΙ-ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ- ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

5.1 Στόχοι της έρευνας	59
5.2 Ερευνητικά ερωτήματα	60
5.3 Μεθοδολογία	60
5.3.1 Τα Μεθοδολογικά προβλήματα	61
5.3.2 Πληθυσμός της Έρευνας.....	61
5.4 Μεθοδολογικά Εργαλεία της Έρευνας	63
5.4.1 Κριτήρια σύνθεσης και Περιγραφή των ερωτηματολογίων.....	65
5.4.1.1 Πρώτο ερωτηματολόγιο.....	65
5.4.1.2 Δεύτερο ερωτηματολόγιο.....	67
5.4.2 Δείγμα και μέθοδος δειγματολοψίας.....	68
5.4.3 Διαδικασία συλλογής δεδομένων-η διεξαγωγή της συνέντευξης.....	69

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: ΑΛΒΑΝΟΙ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΜΑ ΔΙΕΡΧΟΜΕΝΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

6.0 Εισαγωγή.....	72
-------------------	----

6.1 ΤΑ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΩΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΟΜΑΔΑΣ (ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ)	73
6.1.1 Δείγμα.....	73
6.1.2 Χώρα προέλευσης.....	74
6.1.3 Οικογενειακή κατάσταση.....	74
6.1.4 Γνώση της Ελληνικής Γλώσσας.....	75
6.1.5 Εκπαιδευτικό επίπεδο.....	76
6.1.6 Εργασιακός Τομέας.....	77
6.1.7 Τύπος, Είδος και ειδικότητα επαγγέλματος.....	78
6.2 Ο χαρακτήρας της μετανάστευσης στην Πάτρα	80
6.2.1 Μεταναστευτικές κινήσεις και εγκατάσταση των ομογενών από την Αλβανία	80
6.2.2 Μεταναστευτικές κινήσεις και εγκατάσταση των παράνομα διερχόμενων μεταναστών	81
6.3 Η πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας στην Πάτρα	83
6.4 Η πρόσβαση στις Δημόσιες Υπηρεσίες.....	84
6.5 Συνθήκες στέγασης των μεταναστών στην Πάτρα	86
6.5.1 Καθεστώς, διάρκεια διαμονής των μεταναστών και κατοικία.....	86
6.5.2 Περιγραφή της κατοικίας των μελών των ομάδων του δείγματος.....	87
6.5.2.1 Περιοχή και συνθήκες κατοικίας των μεταναστών	87
6.5.2.2 Περιοχή και συνθήκες κατοικίας των παράνομα διερχόμενων (δεύτερης ομάδας των μεταναστών).....	91

ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ:

ΟΙ ΝΤΟΠΙΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

7.1 ΤΑ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΩΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ (ΝΤΟΠΙΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ)	94
7.1.1 Δείγμα.....	94
7.1.2 Καταγωγή.....	95
7.1.3 Οικογενειακή κατάσταση.....	95
7.1.4 Επίπεδο εκπαίδευσης.....	95
7.1.5 Εργασία- Απασχόληση	96
7.2 Η κατοικία-Επαγγελματική έδρα	97
7.2.1 Τόπος διαμονής πριν την εγκατάστασή τους στην Πάτρα.....	97
7.2.2 Περιγραφή των περιοχών συγκέντρωσης.....	98
7.2.3 Σχέσεις με τους γείτονες μετανάστες.....	101
7.2.4 Η καθημερινότητα των κατοίκων και των επαγγελματιών της Πάτρας....	101
7.2.5 Οι απόψεις του λιμενικού ερευνώμενου.....	105

ΟΓΔΟΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

8.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΗ ΟΜΑΔΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	107
8.1.1 Χαρακτήρας της μετανάστευσης και μόνιμη εγκατάσταση.....	107
8.1.2 Εκπαιδευτικό επίπεδο και γνώση της Ελληνικής γλώσσας.....	109
8.1.3 Εργασία.....	110
8.1.4 Κοινωνικές υπηρεσίες.....	111
8.1.5 Περιοχή και συνθήκες κατοικίες.....	112
8.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΝΤΟΠΙΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ.....	120

ΕΝΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΤΕΛΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ-ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΣΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ 21 ^{ΗΣ} ΜΑΪΟΥ 2012 ΣΤΗΝ «ΑΒΕΞ».....	124
---	-----

Γ' ΜΕΡΟΣ

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	128
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	134
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	136
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.....	146
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ.....	153

ΕΙΣΑΓΩΓΗ:

1. Η Γενικότερη προβληματική

Οι μετανάστες, στον πηγαισμό για την δική τους «Ιθάκη», έρχονται αντιμέτωποι με όρια και ορισμούς για τη θέση τους στην κοινωνία και για την ίδια τους την ύπαρξη, την επιβίωσή τους, τις ελπίδες για το μέλλον και τον κοινωνικό και προσωπικό τους προσδιορισμό στην κοινωνία που θα καταλήξουν. Έτσι, αλλιώς αντιμετωπίζονται από τις χώρες υποδοχής οι νόμιμοι μετανάστες, δηλαδή οι ξένοι υπήκοοι που εισέρχονται σε μια χώρα με σκοπό τη μόνιμη εγκατάστασή τους, τηρουμένων των νομίμων διατυπώσεων και στους οποίους αναγνωρίζονται αυξημένα δικαιώματα (κοινωνικά και πολιτικά) και αλλιώς αντιμετωπίζονται οι ξένοι υπήκοοι που μετακινούνται από τη χώρα καταγωγής τους προκειμένου να ξεφύγουν από την κοινωνική-οικονομική εξαθλίωση που βιώνουν σε αυτές, αναζητώντας εργασία και ένα καλύτερο μέλλον σε άλλη χώρα, χωρίς όμως να τηρούν τις νόμιμες διατυπώσεις και κατόπιν παραβίασης των νόμων και της κυριαρχίας της χώρας αυτής και οι οποίοι χωρίς χαρτιά και δικαιώματα, αντιμετωπίζονται ως παράνομοι.

Οι μετανάστες, έχουν ανάγκη να ανήκουν σε ένα σύνολο ανθρώπων με τα ίδια ήθη και έθιμα με τα δικά τους ή τουλάχιστον σε μία κοινωνία που δεν θα τους αποκλείει στο περιθώριο ως «ξένους», αλλά θα συγκατανεύει- έστω και αμήχανα- στην αναγνώριση θεμελιωδών δικαιωμάτων (δικαίωμα στην τροφή, στη στέγαση, στην εργασία, στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη) και ελευθεριών τους μέσα στην κοινωνία, στο σεβασμό της πολιτισμικής “διαφορετικότητάς” τους, της ιδιαιτερότητας της γλώσσας τους, της συμπεριφοράς και του τρόπου ζωής τους που πηγάζει από τη διαφορετική κουλτούρα της χώρας καταγωγής τους.

Αν και οι περισσότεροι μετανάστες που καταλήγουν σε έναν τόπο έχουν πρόθεση να

διαμείνουν για να επιβιώσουν και να χτίσουν σιγά σιγά ένα ασφαλέστερο μέλλον γι' αυτούς και τις οικογένειές τους, εντούτοις, ένα μεγάλο μέρος μεταναστών, κυρίως, από τις υπό ανάπτυξη χώρες, εισέρχεται, παράνομα, κατά το πλείστον, στην Ελλάδα, με σκοπό τη διαφυγή προς άλλους Ευρωπαϊκούς προορισμούς όπου οι συνθήκες διαβίωσης γι' αυτούς, φαντάζουν ή πράγματι είναι, ευνοϊκότερες.

Βασικό κριτήριο επιλογής της μόνιμης ή όχι διαμονής των μεταναστών σε έναν τόπο υποδοχής και συνεπώς της ομαλής ένταξής τους στην τοπική κοινωνία, αποτελεί εκτός από το νομικό καθεστώς τους (νόμιμοι ή αντικανονικοί), αφενός μεν ο χώρος και οι συνθήκες στέγασης στον τόπο υποδοχής στον οποίο ζουν, αφετέρου δε η αναγνώριση δικαιωμάτων τους και η πρόσβασή τους σε αγαθά και υπηρεσίες, με τα δεδομένα που ισχύουν και για τον υπόλοιπο πληθυσμό, υπό συνθήκες ίσων ευκαιριών και ίσης αντιμετώπισης.

Εντούτοις σήμερα, σε μια εποχή μεγάλης οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, πρόσφυγες και μετανάστες με ή χωρίς τα νομιμοποιητικά έγγραφα στον τόπο υποδοχής, βρίσκονται στον κίνδυνο ενός πολύπλευρου κοινωνικού αποκλεισμού που συνδέεται άμεσα με τις διακρίσεις και την άνιση πρόσβαση σε πόρους και ευκαιρίες, σε κοινωνικό και πολιτισμικό στιγματισμό και ενίοτε σε εγκληματοποίηση και ποινικοποίηση της ιδιότητάς τους ως μετανάστες. Το δικαίωμα στη ζωή και την αξιοπρέπεια δεν είναι πλέον ούτε αυτονόητο, ούτε προφανές.

Ειδικότερα, η πόλη της Πάτρας, ως σημαντική πύλη εισόδου και εξόδου από και προς τη Δύση, αποτελεί έναν σημαντικό πόλο έλξης μεταναστών και μία ιδιαίτερη περίπτωση για μελέτη, διότι μετά από μια εκτεταμένη περίοδο οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, συνεχίζει να αντιμετωπίζει τις συνέπειες της αποβιομηχάνισης, της τριτογενοποίησης και της ανεργίας και αναταράσσεται από τις ολοένα αυξανόμενες αφίξεις οικονομικών μεταναστών και προσφύγων, στο εσωτερικό της.

Στο εσωτερικό της Πάτρας, η παρουσία των μεταναστών είναι έντονη και ιδιαίτερα αυξημένη σε συγκεκριμένες γειτονιές ή ακόμα και σε ολόκληρες αστικές περιοχές της πόλης, οι οποίες έχουν «χρωματιστεί» σύμφωνα με την κουλτούρα τους και οι οποίες έχουν επηρεαστεί από αυτούς θετικά ή αρνητικά.

2. Το αντικείμενο, οι στόχοι και τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης:

Η παρούσα μελέτη έχει ως **αντικείμενο** α) τη διερεύνηση της σχέσης του τόπου κατοικίας και των συνθηκών διαβίωσης των οικονομικών μεταναστών στον τόπο υποδοχής (πόλης της Πάτρας) με διάφορες μορφές αποκλεισμού τους, σε συνάρτηση με τους λόγους της μετανάστευσής τους, το νομικό καθεστώς τους (νόμιμοι ή αντικανονικοί) και τη διάρκεια παραμονής τους στην Πάτρα ως τόπος υποδοχής (μόνιμη ή προσωρινή) και β) τη διερεύνηση της επίπτωσης της παρουσίας των οικονομικών μεταναστών στον τόπο (πόλη) διαμονής τους.

Στο πλαίσιο αυτό οι βασικοί **στόχοι** της παρούσας είναι: **α)** η αποτύπωση των σημαντικότερων δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες (Έλληνες ομογενείς από την Αλβανία και παράνομα διερχόμενοι μετανάστες) κατά τη διαμονή τους στην πόλη της Πάτρας, όσον αφορά την ομαλή ενσωμάτωσή τους στην τοπική κοινωνία, **β)** η διερεύνηση της σχέσης που συνδέει την ποιότητα κατοικίας με την ποιότητα της ζωής των μεταναστευτικών ομάδων της έρευνας, μέσα από την καταγραφή και την ανάλυση των περιοχών και των συνθηκών κατοικίας τους, **γ)** η διερεύνηση των συνθηκών στέγασης σε οικισμούς που είναι παραμελημένοι από πλευράς κρατικής μέριμνας, **δ)** η διερεύνηση του βαθμού κοινωνικής, πολιτιστικής και κοινωνικής περιθωριοποίησης των μεταναστών ανάλογα με το νομικό τους καθεστώς (νόμιμοι ή παράνομοι), τη διάρκεια παραμονής τους σε έναν τόπο υποδοχής και δη στην πόλη της Πάτρας (μόνιμη ή προσωρινή) και την εθνικότητά τους (Έλληνες ομογενείς από την Αλβανία ή αλλοδαποί από τρίτες υπανάπτυκτες χώρες), **ε)** η διερεύνηση των

κριτηρίων με τα οποία οι μετανάστες επιλέγουν την περιοχή της κατοικίας τους (στο κέντρο ή σε προάστιο, σε πυκνοκατοικημένες ή όχι περιοχές, κ.α.), **στ**) η διερεύνηση των επιπτώσεων του φαινομένου της μετανάστευσης στην κοινωνική και οικονομική ζωή τη Πάτρας, έτσι όπως διαγράφεται από τη σημερινή εικόνα των συνοικιών της και τη χωρική (ανα) κατανομή του πληθυσμού της και των λειτουργιών της και **ζ**) η σκιαγράφηση των σχέσεων των μεταναστών αυτών με τον ντόπιο πληθυσμό και τους δημόσιους φορείς της πόλης, μέσα αφενός μεν από τη ίδια άποψη των ντόπιων κατοίκων, αφετέρου δε από τον τοπικό Πατραϊκό τύπο.

Στο πλαίσιο των παραπάνω στόχων, διαμορφώθηκαν τα ακόλουθα προς διερεύνηση **ερωτήματα**: **α**) ποια είναι τα δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των υπό διερεύνηση ομάδων, **β**) τι προσέλκυσε αρχικά και συνεχίζει ακόμη να κρατάει τους συγκεκριμένους μετανάστες στην πόλη της Πάτρας, **γ**) σε ποιες περιοχές της πόλης μένουν και υπό ποιες συνθήκες, **δ**) σε τι βαθμό ο χρόνος παραμονής τους στην Πάτρα (μόνιμη ή προσωρινή) συντελεί στην επιλογή συγκεκριμένων περιοχών κατοικίας, **ε**) σε τί βαθμό το νομικό καθεστώς τους (νόμιμοι ή παράνομοι), η γλώσσα και ο χώρος στέγασής τους επηρεάζουν τις σχέσεις τους με το ντόπιο πληθυσμό και τους δημόσιους φορείς και **στ**) τι αλλαγές έχει επιφέρει (ή πρόκειται να επιφέρει) η εγκατάστασή τους στην Πάτρα στις υπάρχουσες σχέσεις και δομές, ποια είναι η γνώμη των ντόπιων κατοίκων για την παρουσία των συγκεκριμένων εθνοτικών ομάδων, στο εσωτερικό της και πως αντιμετωπίζονται από αυτούς. Ταυτόχρονα προκύπτουν δευτερεύοντα ερωτήματα που έχουν να κάνουν με το αν και κατά πόσο έχουν δημιουργηθεί «γκέτο» σε συγκεκριμένες συνοικίες της πόλης, ως αποτέλεσμα του κοινωνικού αποκλεισμού των μεταναστών αυτών στην Πάτρα και σε τι βαθμό αυτό επηρεάζει τόσο τη συμπεριφορά των ίδιων των μεταναστών, όσο και αυτή των ντόπιων κατοίκων.

Συνοψίζοντας, πρέπει να πούμε ότι το ζήτημα της μετανάστευσης και του κοινωνικού αποκλεισμού των μεταναστών σε έναν τόπο υποδοχής, αποτελεί ένα σύνθετο θέμα έρευνας που δεν είναι δυνατόν να εξαντληθεί στα πλαίσια μιας διπλωματικής εργασίας. Εμείς ασχοληθήκαμε με συγκεκριμένες περιοχές της Πάτρας αντιμετωπίζοντάς τις σαν μικρογραφία του συνόλου και με συγκεκριμένες ομάδες μεταναστών που αντιπροσωπεύουν δύο μεγάλες μεταναστευτικές πληθυσμιακές ομάδες στην Πάτρα, υπό διαφορετικό, η κάθε μία, νομικό καθεστώς.

3. Μεθοδολογικές επιλογές

Η πόλη της Πάτρας αποτελεί το πεδίο ανάλυσης της παρούσας μελέτης. Για την καλύτερη εξυπηρέτηση των στόχων της επιτόπιας έρευνας, επελέγη ο Δήμος Πατρέων και συγκεκριμένες περιοχές του, στις οποίες η παρουσία των υπό έρευνα μεταναστευτικών ομάδων είναι πυκνότερη. Οι περιοχές αυτές που επελέγησαν, θεωρήθηκε ότι εξασφάλιζαν την μεγαλύτερη δυνατή ποικιλία σε απόψεις, προβλήματα και εμπειρίες, με στόχο τον εντοπισμό των παραγόντων εκείνων που τυχόν επιδρούν θετικά ή αρνητικά στην αναγνώριση προς τους μετανάστες της έρευνάς μας, βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην ομαλή ένταξή τους στην τοπική κοινωνία.

Η επιλογή των συγκεκριμένων ομάδων μεταναστών (Έλληνες ομογενείς από την Αλβανία και παράνομα διερχόμενοι προσωρινά διαμένοντες μετανάστες) έγινε με κριτήριο την πολυπληθή παρουσία τους στην Πάτρα, η παρουσία και η διαμονή, των οποίων, επηρεάζουν σημαντικά τη ζωή στην Πάτρα. Από την άλλη πλευρά, η επιλογή των συγκεκριμένων ατόμων/ ντόπιων κατοίκων και των εκπροσώπων δημοσίων φορέων, θεωρήθηκε ως η πλέον κατάλληλη για την απεικόνιση της σχέσης τους με τους μετανάστες και την επίδραση της παρουσίας αυτών στην κοινωνική και οικονομική ζωή της Πάτρας. Τα άτομα αυτά έπρεπε, είτε λόγω του αντικειμένου

εργασίας τους (καταστηματάρχες-έμποροι, κάτοικοι που γειτνιάζουν με μετανάστες κ.α.), είτε λόγω της θέσης τους στην τοπική κοινωνία (λιμενικός), να έχουν συγκροτημένες απόψεις για τα προς διερεύνηση ζητήματα.

Ως μέθοδος για τα προς διερεύνηση ζητήματα καθώς και τη διερεύνηση και ανάλυση των ποιοτικών χαρακτηριστικών τους έτσι όπως τίθενται από το αντικείμενο και τους στόχους της έρευνας, σχεδιάστηκε μια εμπειρική διερεύνηση ποιοτικού τύπου, ενώ ως κατάλληλο ερευνητικό εργαλείο για τη συλλογή πληροφοριών χρησιμοποιήθηκε η προσωπική συνέντευξη (face to face) με τη βοήθεια ερωτηματολογίου. Το είδος της συνέντευξης που επελέγη ως εργαλείο είναι η ημιδομημένη συνέντευξη, ενώ ο οδηγός της συνέντευξης ήταν ένα ερωτηματολόγιο (κοινό) για όλους τους ερευνώμενους μετανάστες της πρώτης ομάδας μας (Έλληνες ομογενείς από την Αλβανία και παράνομα διερχόμενους μετανάστες) και ένα δεύτερο ερωτηματολόγιο για τους ερευνώμενους κατοίκους της Πάτρας οποίοι είχαν προσωπικά βιώματα από τη συνύπαρξή τους με τους «διπλανούς» τους μετανάστες. Τέλος, οι ερωτήσεις των ερωτηματολογίων αυτών ήταν «ανοιχτού» και «κλειστού» τύπου.

Η συλλογή των πληροφοριών για τα υπό διερεύνηση ζητήματα συμπληρώθηκε και από υλικό που συγκεντρώθηκε από έρευνα στον τοπικό Πατραϊκό τύπο. Αυτό το υλικό αφορούσε κυρίως την κοινή γνώμη για την παρουσία των μεταναστών στο εσωτερικό της Πάτρας και τις επιπτώσεις στην κοινωνική και οικονομική ζωή της πόλης.

4. Η Διαρθρωση της εργασίας

Σχετικά με τη δομή και το περιεχόμενο της εργασίας, αυτή διαρθρώνεται σε τρία μέρη:

Το **ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ** επικεντρώνεται στη θεωρητική θεμελίωση των ζητημάτων της

Μετανάστευσης, του Κοινωνικού αποκλεισμού και της κοινωνικής ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελλάδα, καθώς επίσης και τη σχέση της Πάτρας με το φαινόμενο της μετανάστευσης. Το **ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ** περιλαμβάνει την εμπειρική διερεύνηση και τα αποτελέσματά της, καθώς και σύντομο σχολιασμό της επικρατούσας, σήμερα, κατάστασης στην Πάτρα, με τις διεκδικήσεις των παράνομα διερχόμενων μεταναστών και της αντίδρασης των ντόπιων και των Δημοσίων φορέων της πόλης. Τέλος, το **ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ** περιλαμβάνει τα γενικά συμπεράσματα της έρευνάς μας, προτάσεις για τη διευκόλυνση της συμμετοχής των ομάδων αυτών των μεταναστών στους διάφορους τομείς της κοινωνικής ζωής στην Πάτρα και προληπτικά μέτρα για την αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης.

Ειδικότερα, στο **ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ**, που αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια, επιχειρείται μία παρουσίαση του φαινομένου και της έννοιας της μετανάστευσης, του κοινωνικού αποκλεισμού και της ένταξης των μεταναστών στην Ελλάδα, καθώς και της γενικότερης προβληματικής που αφορά τους μετανάστες (νόμιμους) και –κυρίως– παράνομους στην πόλη της Πάτρας. Το **πρώτο κεφάλαιο** επικεντρώνεται στη θεωρητική ανάλυση του φαινομένου και της έννοιας της μετανάστευσης γενικά, διότι θεωρούμε ότι είναι αδύνατο χωρίς ένα εννοιολογικό πλαίσιο της βασικής έννοιας της μετανάστευσης και των τύπων αυτής και χωρίς τη διασαφήνιση ορισμένων βασικών εννοιών που περιβάλλουν το μεταναστευτικό φαινόμενο, να προβούμε στη βέλτιστη κατανόηση του φαινομένου αυτού και να αντλήσουμε χρήσιμα συμπεράσματα από την έρευνα της παρούσας εργασίας. Το **δεύτερο κεφάλαιο** επικεντρώνεται στο φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού και την έννοια της ένταξης των μεταναστών στην Ελλάδα. Το **τρίτο κεφάλαιο**, στο φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ελλάδα, στη στάση της Ελλάδας στο μεταναστευτικό φαινόμενο, στο θεσμικό πλαίσιο και τις υφιστάμενες πολιτικές για τη μετανάστευση στην Ελλάδα. Το **τέταρτο κεφάλαιο**, επικεντρώνεται στις μεταναστευτικές ροές στην Πάτρα, στο πρόβλημα της ανεργίας στην Πάτρα, στη σχέση της Πάτρας με το φαινόμενο της μετανάστευσης, στη

γεωγραφική πόλωση του Κοινωνικού Αποκλεισμού και το ρόλο του αστικού χώρου στην Πάτρα και στον Κοινωνικό αποκλεισμό των μεταναστών στον αστικό χώρο της Πάτρας.

Στο **ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ**, που αποτελείται από πέντε κεφάλαια, η αντίστοιχη προβληματική επικεντρώνεται στην εμπειρική διερεύνηση των μεταναστών από την Αλβανία και των παράνομα διερχόμενων μεταναστών που κατοικούν σήμερα στην Πάτρα. Πιο συγκεκριμένα, στο **πέμπτο κεφάλαιο**, παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας και ειδικότερα: ο σχεδιασμός και οι στόχοι της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα, τα μεθοδολογικά προβλήματα, ο πληθυσμός της έρευνας, οι βασικές μεθοδολογικές επιλογές που αφορούν στην εξειδίκευση του πληθυσμού της έρευνας και στο χωρικό πεδίο της επιτόπιας έρευνας στις συγκεκριμένες περιοχές που διερευνήθηκαν, οι τεχνικές της έρευνας και η μέθοδος των ερωτηματολογίων, που τελικά επελέγη. Αναλύονται, επίσης, τα κριτήρια σύνθεσης των ερωτηματολογίων, ορίζονται το δείγμα και η μέθοδος δειγματοληψίας, καθώς επίσης και η διαδικασία συλλογής των δεδομένων για τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων. Στο **έκτο κεφάλαιο**, παρουσιάζεται η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας συνδυαστικά για τις δύο ομάδες του δείγματος των μεταναστών (Έλληνες ομογενείς από την Αλβανία και παράνομα διερχόμενους), ο προσδιορισμός των ομάδων αυτών με κριτήριο τα δημογραφικά και κοινωνικά ατομικά τους χαρακτηριστικά, ο χαρακτήρας της μετανάστευσης του δείγματος, οι κοινωνικές υπηρεσίες στην Πάτρα, το ζήτημα της κατοικίας του δείγματος των ομάδων αυτών στην Πάτρα (καθεστώς διαμονής, περιγραφή και συνθήκες κατοικίας). Στο **έβδομο κεφάλαιο** παρουσιάζεται η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας για την τρίτη ομάδα της έρευνας (ντόπιοι κάτοικοι). Στο **όγδοο κεφάλαιο** γίνεται συγκεκριμένη αναφορά στα συμπεράσματα της έρευνας για την πρώτη και τη δεύτερη ομάδα της έρευνας (μετανάστες) συνδυαστικά, καθώς επίσης και αναφορά στα συμπεράσματα για την τρίτη ομάδα. Τέλος, το **ένατο κεφάλαιο**, περιλαμβάνει τη διατύπωση σκέψεων και σχολιασμό στα γεγονότα της

21^{ης} Μαΐου 2012, στην «ΑΒΕΞ», με την συμπλοκή ντόπιων και λαθρομεταναστών, από την οποία προκλήθηκε ο θάνατος ενός νεαρού ντόπιου κατοίκου της Πάτρας.

Τέλος, η παρούσα μελέτη ολοκληρώνεται με το **ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ**, στο οποίο διατυπώνονται τα τελικά συμπεράσματα, επιχειρώντας τη σύνδεση της εμπειρικής έρευνας και των αποτελεσμάτων της με τους βασικούς στόχους και τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης μας. Εν κατακλείδι, καταγράφονται συγκεκριμένες προτάσεις για τη διευκόλυνση της συμμετοχής των μεταναστευτικών ομάδων του δείγματός μας στους διάφορους τομείς της κοινωνικής ζωής της τοπικής κοινωνίας και κάποια προληπτικά μέτρα για την αντιμετώπιση του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης στην Πάτρα.

ΜΕΡΟΣ Α'
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ
Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

1.1. Εισαγωγή

Από τις πρώτες κιάλας ανθρώπινες κοινωνίες τα άτομα, είτε ως μονάδες είτε κατά νομάδες, κινούνταν από τόπο σε τόπο προς αναζήτηση νέων εδαφών και νέων ευκαιριών για μια καλύτερη ζωή. Εντούτοις, η μετανάστευση ως φαινόμενο, παρουσιάζει διαφορετικά χαρακτηριστικά μέσα στο χρόνο που αλλάζουν ανάλογα με τις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες της εποχής και τις ανάγκες της κοινωνίας. Γι' αυτό και η συνολική θεώρηση του φαινομένου και της έννοιας της μετανάστευσης καθίσταται ιδιαίτερα πολύπλοκη και δυσχερής. Όπως παρατηρεί η Λίνα Βεντούρα (Βεντούρα, 2004:174-175) *«ο εθνικισμός, ο ρατσισμός και η μετανάστευση είναι εξαιρετικά πολύπλοκα φαινόμενα με πολλαπλές διασυνδέσεις μεταξύ τους, τα οποία αφενός έχουν ταυτόχρονα και παγκόσμια και ιδιότυπα τοπικά χαρακτηριστικά και αφετέρου παρουσιάζουν συνέχειες, αλλά και μεταβολές στο χρόνο.»*

Εντούτοις, θεωρώ ότι είναι αδύνατο χωρίς ένα εννοιολογικό πλαίσιο της βασικής έννοιας της μετανάστευσης και των τύπων αυτής και χωρίς τη διασαφήνιση ορισμένων βασικών εννοιών που περιβάλλουν το μεταναστευτικό φαινόμενο, να προβούμε στη βέλτιστη κατανόηση του φαινομένου αυτού και να αντλήσουμε χρήσιμα συμπεράσματα από την έρευνα της παρούσας εργασίας.

1.2 Ορισμός και τύποι Μετανάστευσης

Η μετανάστευση, είναι η εκούσια ή η αναγκαστική, μόνιμη ή προσωρινή εγκατάλειψη από ένα άτομο ή μία κοινωνική ομάδα του πατρικού εδάφους για λόγους που ποικίλουν από εποχή σε εποχή και από κοινωνία σε κοινωνία. Ειδικότερα, ως

μετανάστευση ορίζεται από το Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής «η φυσική μετάβαση ατόμων και ομάδων από μια κοινωνία σε κάποια άλλη ή η μεταφορά ανθρώπου και εργατικού δυναμικού από μία περιοχή σε κάποια άλλη» (ΙΜΕΠΟ, 2005:8), ενώ κατά την Κασιμάτη (2003:23) η μετανάστευση είναι ένας μηχανισμός αναδιανομής του πληθυσμού από χώρες λιγότερο ανεπτυγμένες, με καταπιεστικά ή εν μέσω ταραχών καθεστώτα, προς χώρες με οικονομική και κοινωνική άνθηση, με πολιτική σταθερότητα και δημοκρατική διακυβέρνηση, η απαρχή της οποίας βρίσκεται στο βάθος της ιστορίας.

Η μετανάστευση διακρίνεται σε εκούσια όταν η μεταναστευτική κίνηση είναι αποτέλεσμα ελεύθερης επιλογής και αναγκαστική όταν γίνεται κατόπιν άσκησης βίας και δίωξης (ΕΚΚΕ,2008:7). Μπορεί, επίσης, η μετανάστευση να έχει μόνιμο ή προσωρινό χαρακτήρα (Τσαούσης,1991:261) και να διακρίνεται σε εσωτερική και εξωτερική με κριτήριο τη μεταναστευτική κίνηση μέσα στην επικράτεια του ίδιου κράτους ή από το ένα κράτος στο άλλο, σε ατομική ή ομαδική μετανάστευση όταν μεμονωμένα άτομα ή ομάδες ατόμων εγκαταλείπουν τον τόπο τους και εγκαθίστανται σε άλλον τόπο (www.apodimos.com), σε πλήρη και ατελή (αφορά κυρίως στους αιτούντες πολιτικό άσυλο που τελούν υπό διεθνή προστασία έως ότου ολοκληρωθεί η διαδικασία αποδοχής τους στη χώρα αποδοχής), σε συντηρητική μετανάστευση όπου διατηρείται ο υφιστάμενος τρόπος ζωής και ανανεωτική όπου αλλάζει ο τρόπος ζωής καθώς και σε βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη (UNESCO,1972:554).

Τέλος, η μετανάστευση διακρίνεται σε νόμιμη, που είναι η μετακίνηση ατόμων ή ομάδας ατόμων σε μια χώρα με σκοπό την μόνιμη εγκατάστασή τους τηρουμένων των νομίμων διατυπώσεων και παράτυπη ή αντικανονική που ως τέτοια ορίζεται κάθε εισροή, διαμονή ή εργασία αλλοδαπού σε μια επικράτεια, η οποία δεν είναι σύμφωνη με το νομικό και θεσμικό πλαίσιο που έχει εγκαθιδρύσει το κράτος

υποδοχής (Βεντούρα, 2009:31). Παράνομη μετανάστευση θεωρείται, επίσης και η πέραν του επιτρεπτού παράταση της παραμονής σε μια χώρα, ακόμα και από όσους έχουν εισέλθει καταρχήν νόμιμα στην επικράτεια. Σημαντική ένταση εμφανίζει η παράνομη μετανάστευση, που εν μέρει ενισχύεται από μία επιπλέον νέα μορφή μετακίνησης, αυτής της σταδιακής μετεγκατάστασης προσώπων, οι οποίοι μεταβαίνουν σε μια χώρα υποδοχής ως προσωρινοί μετανάστες, ενώ στη συνέχεια επιδιώκουν την μόνιμη εγκατάστασή τους σε άλλη χώρα (Transit Migration, βλ. Trends in International Migration, OECD Annual Report, 2001:73).

1.3 Θεωρίες για τη μετανάστευση και Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις του Μεταναστευτικού φαινομένου

Ο όρος «μετανάστευση», εκτός από τη μετακίνηση ατόμων ή ομάδων ατόμων από ένα τόπο προς έναν άλλο, συνδέεται και με την κοινωνική αλλαγή, τις σχέσεις, τις στρατηγικές και τις λειτουργίες των ατόμων αυτών (μεταναστών) παράλληλα με διάφορες κοινωνικές παραμέτρους και τις υφιστάμενες δομές της χώρας υποδοχής. Έτσι οι μετανάστες γίνονται δρώντα κοινωνικά υποκείμενα που παίρνουν μέρος στη συλλογική ζωή και αντιμετωπίζονται μέσα στο επίπεδο των σχέσεων που αυτοί αναπτύσσουν.

Οι παράγοντες που διαμορφώνουν την εισροή των μεταναστών στην Ελλάδα και ειδικότερα σε διάφορους τόπους και συμβάλλουν στην αύξηση του μεταναστευτικού φαινομένου με διάφορες επιπτώσεις για τους ίδιους τους μετανάστες καθώς και για τον τόπο υποδοχής, είναι πολλοί (μακρο-οικονομικοί, μακρο-κοινωνιολογικοί, μικρο-κοινωνιολογικοί, πολιτικοί, δημογραφικοί, κ.α.). Οι παράγοντες αυτοί, ωστόσο, δεν είναι σταθεροί, αλλά διαφοροποιούνται με την πάροδο του χρόνου και έχουν αιτιώδη συνάφεια μεταξύ τους (Έμκε-Πουλοπούλου, 2007:324).

Το φαινόμενο της μετανάστευσης αναμφισβήτητα επηρεάζει τη χώρα υποδοχής σε πολλούς τομείς της κοινωνικής ζωής με ποικίλες επιπτώσεις τόσο στα ίδια τα δρώντα υποκείμενα όσο και στην κοινωνία της χώρας υποδοχής, για τις οποίες έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς διάφορες θεωρίες από κοινωνικούς επιστήμονες. Κάποιες από τις θεωρίες αυτές είναι οι νεοκλασικές θεωρίες, οι μαρξιστικές και νεομαρξιστικές θεωρίες και οι θεωρίες μέσου επιπέδου (ΙΜΕΠΟ,2005:11).

Οι διάφορες σχολές θεώρησης της μετανάστευσης άλλοτε επικεντρώνονται στη μετακίνηση (από την περιφέρεια στο κέντρο) και τις δημογραφικές της προεκτάσεις, και άλλοτε στους μηχανισμούς εξουσίας και ελέγχου των εργαζομένων μεταναστών (Ψημμένος, 1999:46).

1.3.1 Μακροκοινωνιολογική προσέγγιση

Ειδικότερα για την κατανόηση του μεταναστευτικού φαινομένου με οικονομικά και κοινωνικά κριτήρια και της σχέσης που συνδέει τις κοινωνικές δομές του τόπου υποδοχής με τις εκάστοτε πληθυσμιακές μετακινήσεις, βασική προσέγγιση σε μακρο-επίπεδο αποτελεί η **μακροκοινωνιολογική**, στο πλαίσιο της οποίας βρίσκονται οι νεοκλασικές θεωρίες για τη μετανάστευση και οι μαρξιστικές-νεομαρξιστικές θεωρίες. Κατά τις νεοκλασικές θεωρίες, προϋπόθεση για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης και εργασίας του εκάστοτε μετανάστη, ανάλογα με τα ατομικά και οικονομικά του συμφέροντα, αποτελεί η γνώση των λειτουργιών της αγοράς εργασίας και τα οικονομικά χαρακτηριστικά των διάφορων περιοχών. Κατά τη θεωρία αυτή, επίσης, βασική αιτία μετανάστευσης αποτελεί η επιθυμία των ανθρώπων να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση (Εμκε-Πουλοπούλου,2007:118).

Από την άλλη πλευρά στις μαρξιστικές και νεομαρξιστικές θεωρίες, το μεταναστευτικό φαινόμενο μελετάται σε σχέση με τις εκάστοτε κοινωνικο οικονομικές αλλαγές. Επίσης, σύμφωνα με τις θεωρίες αυτές, η μετανάστευση

εργατικού δυναμικού συνδέεται με τη λειτουργία κεφαλαιοκρατικού τρόπου παραγωγής (Εμκε-Πουλοπούλου,2007:160). Έτσι, η μετανάστευση είναι αποτέλεσμα της ανισομερούς οικονομικής ανάπτυξης του κέντρου και της περιφέρειας. Το κέντρο είναι ανεπτυγμένο, ενώ η περιφέρεια υπανάπτυκτη και στενά εξαρτώμενη από αυτό. Κατά τη θεωρία αυτή, το μεταναστευτικό φαινόμενο εντάσσεται στην αντίληψη του διεθνούς οικονομικού συστήματος και της σχέσης της «εξαρτημένης» περιφέρειας-κέντρου, όπου ο μετανάστης –που βρίσκεται στη χαμηλότερη κοινωνική και οικονομική θέση-(Μουσούρου,2003:63)«αναγκάζεται» να μεταναστεύει εν ονόματι της ανάπτυξης του καπιταλιστικού συστήματος παραγωγής στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και της έντονης διακίνησης εργαζομένων, κεφαλαίων και εμπορευμάτων από χώρα σε χώρα.

Οι ως άνω θεωρίες της μετανάστευσης (νεοκλασική και μαρξιστική-νεομαρξιστική), δεν φαίνεται, ωστόσο, να μελετούν ιδιαίτερα τα κίνητρα που ωθούν τα άτομα στις χώρες υποδοχής και τα κίνητρα που δίνονται για την απόφασή τους να παραμείνουν σε αυτές (ΙΜΕΠΟ,2005:11).

1.3.2 Μικροκοινωνιολογική προσέγγιση

Η κοινωνιολογική προσέγγιση που μελετά τις αιτίες και κυρίως τις επιπτώσεις αυτές του φαινομένου της μετανάστευσης, κυρίως με κοινωνικά κριτήρια, είναι η **μικροκοινωνιολογική προσέγγιση**. Ειδικότερα, η κοινωνιολογική προσέγγιση στο μικροεπίπεδο, προσπαθεί να εξηγήσει τα προβλήματα ψυχολογίας, σχέσεων και συμπεριφοράς του μετανάστη ή αλλιώς με αφετηρία αυτά προσπαθεί να διερευνήσει τις αιτίες και τις συνέπειες της μετανάστευσης (ΙΜΕΠΟ, 2005:11). Στο πλαίσιο της μικροκοινωνιολογικής προσέγγισης βρίσκονται οι θεωρίες μέσου επιπέδου οι οποίες προσέγγισαν τη μετανάστευση ως ένα φαινόμενο που μπορεί να αναλυθεί με βάση το «νοικοκυριό» ως μονάδα μέτρησης, εφόσον η κοινωνική και οικονομική του συμπεριφορά μπορεί να θεωρηθεί ως στρατηγική επιβίωσης. Μία τέτοια στρατηγική

επιβίωσης μπορεί να έχει τη μορφή της μετανάστευσης –ύστερα από συλλογική απόφαση-για ένα ή περισσότερα μέλη του «νοικοκυριού» (ΙΜΕΠΟ, 2005: 11-12).

1.4. Οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της μετανάστευσης

Κατά την Μαρξιστική ανάλυση, οι μετανάστες βρίσκονται στη χαμηλότερη κοινωνικο-οικονομική θέση και οι κρατικοί μηχανισμοί διαμορφώνονται με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζουν τη διατήρησή τους σε αυτή (Μουσούρου, 2003:63). Όσον αφορά τη χώρα υποδοχής, σε μελέτη των Castles και Kosack (Μουσούρου Λ.Μ.,1991:89), διαπιστώθηκε πως οι μετανάστες όχι μόνο έχουν την κατώτερη θέση στην κοινωνία που καταλήγουν, αλλά εντάσσονται και στην ταξική δομή των χωρών αυτών. Η προτίμηση των μεταναστών από τους εργοδότες, ως «φθηνά εργατικά χέρια» και η διατήρηση των αμοιβών σε χαμηλά επίπεδα οδηγεί σε οικονομική ανάπτυξη (Καβουνίδη,2004:123).

Κατά την Έμκε-Πουλοπούλου (2007), οι μετανάστες συμβάλλουν θετικά στην αύξηση του εθνικού προϊόντος (αύξηση στους τομείς της γεωργίας, κατασκευών, κ.α.), στην επιβίωση μικρομεσαίων επιχειρήσεων και κλάδων –του τριτογενούς, κυρίως, τομέα- με την προσφορά των μεταναστών να κάνουν βαριές και επικίνδυνες εργασίες με χαμηλά μεροκάματα, στην βελτίωση της βιωσιμότητας των ασφαλιστικών φορέων (κυρίως του ΙΚΑ), στην αύξηση της κατανάλωσης και στην επέκταση της αγοράς, στην αύξηση των κερδών ημεδαπών εργοδοτών λόγω των χαμηλών μισθών των μεταναστών εργαζομένων και της μη καταβολής ασφαλιστικών εισφορών στους αντικανονικούς, κ.α. Ειδικότερα, δε, ο ανδρικός μεταναστευτικός πληθυσμός απασχολείται σε εργασίες σημαντικές για την ανάπτυξη της τοπικής και παγκόσμιας οικονομίας που συνεισφέρουν στη μείωση της σπατάλης του ελεύθερου χρόνου της ντόπιας εργατικής τάξης και στην αναβάθμιση του κύρους του πολίτη. Ως εκ τούτου, κάποιοι αναγνωρίζουν στους μετανάστες μία νέα δυναμική για έναν νέο κοινωνικό

πλούτο σε διάφορους τομείς και τους “βλέπουν” ως μία ευκαιρία για εύκολο και γρήγορο πλουτισμό, ενώ άλλοι αποδίδουν στη μετανάστευση την οικονομική ύφεση της χώρας υποδοχής, την πτώση των τιμών, την αύξηση της εγκληματικότητας και τη διατάραξη της εθνικής ομοιογένειας. Σε αυτό συμβάλλουν και τα ΜΜΕ που διαμορφώνουν την κοινή γνώμη και δημιουργούν ένα κλίμα φόβου και μισαλοδοξίας κατά των μεταναστών.

1.5 Έννοια του Μετανάστη και διακριτές έννομες κατηγορίες

Τα άτομα που μεταναστεύουν από τον τόπο καταγωγής τους (μετανάστες), ως διακριτές κοινωνικές ομάδες στην κοινωνία της χώρας υποδοχής και η υπαρξιακή, εργασιακή, εισοδηματική και ασφαλιστική τους κατάσταση, προσδιορίζονται αφενός μεν από τον τύπο της μετανάστευσης, αφετέρου δε από τον συγκεκριμένο κοινωνικό σχηματισμό στον οποίο εντάσσονται. Και ενώ στην κοινή γνώμη της χώρας υποδοχής έχει επικρατήσει ο όρος «μετανάστης» αφορώντας σε όλους εκείνους που εισέρχονται στην επικράτεια της χώρας υποδοχής και οι οποίοι αντλούν την καταγωγή τους από «αλλού», εντούτοις δεν υφίσταται κοινός ορισμός της έννοιας του μετανάστη, αλλά ανάλογα με τις αιτίες που ωθούν σε μετανάστευση και τη διάρκεια παραμονής τους στη χώρα υποδοχής, αποδίδονται σ' αυτούς, αντίστοιχα, οι έννοιες του αλλοδαπού ή του μετανάστη- με διαφορετικό μεταξύ τους περιεχόμενο- (Παπαθεοδώρου, 2010:6) που θα αποτελέσει κριτήριο για την εξέταση της ένταξης ή του αποκλεισμού τους μέσα στη νέα κοινωνία της χώρας υποδοχής.

Έτσι, στη γενική πρόσληψή του, ο “μετανάστης” είναι το πρόσωπο το οποίο μετακινείται, σε δεδομένο χρόνο, από ένα συγκεκριμένο μέρος της γης, σε άλλο, κατά κανόνα, όχι κάτω από ιδανικές συνθήκες. (Kyriakopoulos, 2004:19). Σήμερα, όταν μιλάμε για μετανάστες εννοούμε κυρίως τους οικονομικούς μετανάστες (ΚΕΣΔ,2004:13). Ως οικονομικοί μετανάστες χαρακτηρίζονται τα άτομα που

μετακινούνται από τη χώρα καταγωγής τους προκειμένου να βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση (ΕΚΚΕ, 2008:7). Ο μετανάστης, περαιτέρω, διακρίνεται σε νόμιμο δηλαδή σε κάθε πρόσωπο που μετακινείται από μια χώρα προς μια άλλη με σκοπό τη μόνιμη εγκατάστασή του τηρουμένων των νομίμων διατυπώσεων και με σκοπό να εργασθεί (Άρθρο 11 παρ.1 Σύμβασης 97 ΔΟΕ) και ο οποίος γίνεται νόμιμα δεκτός με το καθεστώς της εξαρτημένης ή άλλης εργασίας (ΚΕΣΔ,2004:13, www.imepo.gr) και στον οποίο αναγνωρίζονται ίσα δικαιώματα με αυτά των γηγενών και σε παράνομο δηλαδή σε κάθε πρόσωπο που μετακινείται σε μια άλλη χώρα, κατόπιν παραβίασης των νόμων και της κυριαρχίας της χώρας αυτής και ο οποίος, όταν παράνομα διαμένει σ' αυτή χωρίς να είναι ο τελικός προορισμός του, χαρακτηρίζεται ως διερχόμενος παράνομος μετανάστης που συνεπώς, χωρίς χαρτιά και δικαιώματα, αντιμετωπίζεται ως παράνομος.

Η έννοια του μετανάστη είναι διαφορετική αυτής του αλλοδαπού, που είναι το φυσικό πρόσωπο που δεν έχει την ιθαγένεια της χώρας όπου ζει ή που δεν έχει ιθαγένεια. Έτσι ενώ η ιθαγένεια του προσώπου, δηλαδή ο νομικός δεσμός αυτού με μία ορισμένη πολιτεία στο λαό της οποίας ανήκει (Παπασιώπη-Πασιά,2002:2), αποτελεί τη βάση της διάκρισης αλλοδαπού-ημεδαπού έναντι συγκεκριμένου κράτους (Βρέλλης, 2003:15), η εθνικότητα, δηλαδή ο πραγματικός δεσμός ενός προσώπου και ενός έθνους, αποτελεί τη βάση της διάκρισης μεταξύ ομογενούς και αλλογενούς (Παπασιώπη-Πασιά.,2003:28).

Εντούτοις, ο όρος "αλλοδαπός" παραπέμπει σε μια σειρά από διακριτές έννομες κατηγορίες, όπως αλλοδαπός-υπήκοος τρίτης χώρας που είναι το φυσικό πρόσωπο που δεν έχει την ελληνική ιθαγένεια, ούτε την ιθαγένεια άλλου κράτους-μέλους της ΕΕ (Αρθ. 18 Ν.3386/2005) και πρόσφυγας που είναι κάθε άτομο το οποίο εγκαταλείπει τη χώρα της οποίας έχει την ιθαγένεια "εξαιτίας δικαιολογημένου φόβου δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων"

και δεν μπορεί να επιστρέψει γιατί θέτει σε κίνδυνο τη ζωή του (www.unhcr.gr), ενώ τα άτομα που έχουν καταθέσει αίτηση για άσυλο στη χώρα υποδοχής και αναμένουν την έγκρισή της, λέγονται "αιτούντες άσυλο". Σ' αυτούς χορηγείται "Ειδικό Δελτίο Αλλοδαπού που ζητά να αναγνωριστεί πρόσφυγας" (ροζ κάρτα) μέχρι την οριστική κρίση του αιτήματός τους και δεν επιτρέπεται η καθ' οποιονδήποτε τρόπο απομάκρυνσή τους από τη χώρα ((ΚΕΣΔ,2004:14).

Βασικό κριτήριο διάκρισης του μετανάστη από τον πρόσφυγα είναι το στοιχείο της βούλησης. Δηλαδή, ενώ ο μετανάστης εγκαταλείπει τη χώρα του εκούσια αναζητώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης με δυνατότητα να επιστρέψει σ' αυτή όποτε αποφασίσει, ο πρόσφυγας αναγκάζεται ή εξαναγκάζεται να εγκαταλείψει τη χώρα του, εξαιτίας του φόβου δίωξης λόγω των πολιτικών συνθηκών που επικρατούν εκεί, και δεν δύναται να επιστρέψει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

2.1 Το ζήτημα του καθορισμού του κοινωνικού αποκλεισμού

Ο όρος “κοινωνικός αποκλεισμός” χαρακτηρίζεται από ασάφεια και σύγχυση, καθότι βρίσκεται σε μία διαδικασία προσδιορισμού, με κύρια στοιχεία του τον πολυδιάστατο χαρακτήρα και τις διαφορετικές μορφές αποστέρησης που βιώνουν τα άτομα ή ομάδες ατόμων και που οδηγούν στον αποκλεισμό, στη χρονική επιμονή του και στη συγκέντρωσή του σε συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες ή περιοχές.

Σε θεωρητικό επίπεδο, ο όρος “κοινωνικός αποκλεισμός” είναι στενά συνυφασμένος με την κοινωνική θεωρία του **Durkeim** ο οποίος στο έργο του “De la division du travail social” –που αποτέλεσε και θεωρητική αναφορά για τον αποκλεισμό (Καυταντζόγλου, 2006: 95)- προβάλλει την έννοια του κοινωνικού δεσμού σε συνάρτηση με την αλληλεγγύη και την έννοια της ενότητας, της ευρυθμίας και της τάξης. Ο Durkeim, στο πλαίσιο της θεωρητικής κατοχύρωσης του κοινωνικού αποκλεισμού, συσχετίζει την ανομία με τη ρήξη του κοινωνικού δεσμού. Κατά τον Durkeim, ο “Κοινωνικός αποκλεισμός” είναι η δυναμική διαδικασία μιας σταδιακής και πολυδιάστατης ρήξης του κοινωνικού δεσμού, μια διαδικασία μειούμενης συμμετοχής, πρόσβασης, αλληλεγγύης. Για “ρήξεις” κάνει λόγο και ο Estivill (2003), κατά τον οποίο ο “κοινωνικός αποκλεισμός” αποτελεί “μία συσσώρευση των διαδικασιών σε συνδυασμό με τις διαδοχικές ρήξεις που προκύπτουν από την οικονομία, την πολιτική και την κοινωνία, οι οποίες βαθμιαία απομακρύνουν και τοποθετούν τα άτομα, τις ομάδες και τις κοινότητες σε μια θέση κατωτερότητας σε σχέση με τα κέντρα δύναμης, των πόρων και των επικρατουσών αξιών.

Κάποιες πιο σύγχρονες απόψεις, προσδιορίζουν τον “κοινωνικό αποκλεισμό” σε αντίθεση με τη “φτώχεια”, “ως ένα περιεκτικό όρο που αναφέρεται σε μία δυναμική διαδικασία μερικού ή ολικού αποκλεισμού από οποιοδήποτε από τα κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά ή πολιτισμικά συστήματα που προσδιορίζουν την κοινωνική ενσωμάτωση ενός ατόμου στην κοινωνία” (Walker and Walker,1997:8). Κατά τις θεωρήσεις αυτές δηλαδή, τα αποκλειόμενα άτομα είναι δυνατόν να αποκλείονται από διάφορους τομείς της κοινωνίας, όπου ζουν και εργάζονται όπως από την απασχόληση, την εκπαίδευση, τη στέγαση, τις κοινωνικές επαφές, την υγεία-πρόνοια, κ.α. (Φερώνας,2005:294-295).

Η βασική ιδέα σε όλες τις απόπειρες του εννοιολογικού προσδιορισμού του είναι ότι ο αποκλεισμός αφορά την ανισότητα σε όλες της τις διαστάσεις. Ειδικότερα όμως με τη χρήση της έννοιας της περιθωριοποίησης, ο κοινωνικός αποκλεισμός αντιπροσωπεύει ένα σχετικά πρόσφατο τρόπο μετονομασίας ενός μεγάλου αριθμού καταστάσεων και τάσεων που αναγνωρίζονται ως απειλές για το επιθυμητό μέλλον της κοινωνικής συνοχής και αλληλεγγύης (Καυτατζόγλου, 2006:93). Έτσι, σε αντίθεση με την έννοια της “φτώχειας” που επικεντρώνεται πλέον κυρίως σε μία **κατάσταση** που αφορά σε ζητήματα αναδιανομής εισοδήματος και συγκεκριμένα στην “έλλειψη διαθέσιμων πόρων”, η έννοια του “κοινωνικού αποκλεισμού”, δίνει έμφαση σε ζητήματα “κοινωνικών **σχέσεων**” και συγκεκριμένα στην έλλειψη διαπραγματευτικής δύναμης, στην ανεπαρκή κοινωνική συμμετοχή και στην έλλειψη κοινωνικής συνοχής (Room, 1997:7).

Όπως αναφέρει ο Παπαθεοδώρου (2004), από τη στιγμή που η έννοια της ανισότητας έχει διττό χαρακτήρα (περιγραφικό και κανονιστικό), η προσπάθεια μέτρησής της αντανακλά διαφορετικές αξιακές προσεγγίσεις και δείχνει ότι δεν μπορεί να υπάρξει ένας αξιακά ουδέτερος και κοινά αποδεκτός ορισμός της, έτσι και για έννοιες κοινωνικών φαινομένων όπως ο κοινωνικός αποκλεισμός και η φτώχεια, δεν μπορεί

να υπάρξουν απόλυτοι ορισμοί (Παπαδοπούλου, 2002: 49), καθότι χρησιμοποιούν διαφορετικές μεθοδολογίες και μετρήσεις.

Σχετικά με τον ορισμό των κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων/ατόμων και τις γνώσεις που μπορούμε να αποκτήσουμε για τους παράγοντες που οδηγούν σε κοινωνικό αποκλεισμό ένας έγκριτος κοινωνιολόγος, ο Πιέρ Ροζανβαλόν (2001), αναφέρει ότι οι γνώσεις αυτές είναι πολύ αμφίβολες για να δικαιολογήσουν συγκεκριμένα μέτρα τα οποία θα έχουν σχεδιαστεί με βάση τα συνήθη κοινωνιο-δημογραφικά κριτήρια (Ροζανβαλόν, 2001:253-256). Έτσι, για να κατανοήσουμε τον κοινωνικό αποκλεισμό, σύμφωνα με την επιχειρηματολογία του, πρέπει να κάνουμε μια πιο εξειδικευμένη προσέγγιση, να καταφεύγουμε σε προσωπικές εμπειρίες μάλλον, παρά στην κοινωνιολογία, να ξεφύγουμε από την παραδοσιακή προσέγγιση των πληθυσμών, να περιγράψουμε τις (προσωπικές) καταστάσεις και να αναλύσουμε τη φύση των διαδρομών που τους οδηγούν σε καταστάσεις αποκλεισμού, στο βαθμό που αυτές είναι κάθε φορά αποτέλεσμα μιας ιδιαίτερης διαδικασίας (Ροζανβαλόν, 2001: 258-259). Οι θέσεις αυτές του Ροζανβαλόν, παρατίθενται ως ενδεικτικές του προβληματισμού αναφορικά με πολύσημα κοινωνικά φαινόμενα, όπως είναι ο κοινωνικός αποκλεισμός.

Παρά τις κριτικές- έχει χαρακτηριστεί αμφιλεγόμενος, άμορφος, ασαφής, ισοπεδωτικός, υπερβολικά γενικός-και τις διάφορες παραλλαγές τους όπως η αποσύνδεση, η κοινωνική ακαταλληλότητα, κ.α- ο όρος αποκλεισμός δεν υποκαθίσταται πλήρως και δεν εγκαταλείπεται (Καυτατζόγλου, 2006:36). Όσο εξακολουθεί η χρήση του, κατοχυρώνεται έμμεσα ως πλαίσιο ανάλυσης και ορισμού διαφόρων φαινομένων κοινωνικής έκπτωσης και κοινωνικών δομών.

2.2 Συνοπτική Ιστορική διαδρομή του όρου του Κοινωνικού Αποκλεισμού

Το ζήτημα του κοινωνικού αποκλεισμού, καθ' όλη την ιστορική διαδρομή της ανθρωπότητας, αφορούσε γενικά στη μη πρόσβαση ατόμων ή ομάδων σε ορισμένες μορφές κοινωνικής ζωής. Στις κοινωνίες με παραδοσιακές δομές, λόγου χάρη, εφαρμόστηκε η ιεραρχική αρχή κατά την οποία, ο αποκλεισμός εκφραζόταν με την απουσία δικαιωμάτων σε κάποιες ομάδες ατόμων με καθορισμένη θέση μέσα στην κοινωνία και την ύπαρξη προνομίων σε κάποιες άλλες. Έτσι, στις κοινωνίες αυτές, η ιεράρχηση των ατόμων είναι το στοιχείο εκείνο που συντελεί στην κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση του ατόμου, ανάλογα με τη λειτουργική του θέση στο σύνολο και την ταυτότητά του.

Η πρώτη εμφάνιση, όμως, του όρου “αποκλεισμός”, στη συγκεκριμένη εκδοχή του, έγινε στη Γαλλία, το 1974, από τον Rene Lenoir (Παπαδοπούλου, 2002:45) ο οποίος σε ένα κείμενό του με τίτλο “Les exclus, un francais sur dix” (Lenoir, 1974), κάνει λόγο για «αποκλεισμένους». Η εμφάνιση του όρου αυτού σε μια περίοδο οικονομικής ευημερίας και ανάπτυξης κατά την οποία η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού στόχευε περισσότερο σε μία απόκλιση από τις κυρίαρχες αξίες και την κοινωνική τάξη (Silver, 1994:531), με κύριο βάρος της ευθύνης στο άτομο και στην αδυναμία του να προσαρμοστεί κοινωνικά στα νέα δεδομένα (Παπαδοπούλου, 2002:46).

Ωστόσο, ραγδαία αύξηση της χρήσης του, παρατηρείται αρχικά το 1988 όταν για πρώτη φορά εισάγεται σε κοινοτικό κείμενο ο όρος “κοινωνικός αποκλεισμός” και δημοσιεύεται από την Επιτροπή, κατά το οποίο γίνεται λόγος για “κοινωνικό αποκλεισμό”, περιθωριοποίηση και νέες μορφές φτώχειας (Comission E.C, 1988). Κατόπιν, ακολούθησε δεύτερο κοινοτικό κείμενο σχετικά με τις δράσεις για την καταπολέμησή του κοινωνικού αποκλεισμού (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (1989) ψήφισμα 89/C277/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 29 Σεπτεμβρίου 1989, σχετικά με την

καταπολέμηση του Κοινωνικού Αποκλεισμού, ΕΕ C 277 της 31/10/1989) (Da Costa,1994:3), κατά το οποίο υιοθετήθηκε οριστικά πλέον ο όρος “κοινωνικός αποκλεισμός” έναντι του όρου “φτώχεια”, ως καταλληλότερη έκφραση για την περιγραφή νέων μορφών αποστέρησης και σοβαρών κοινωνικών προβλημάτων (Room,1997:3). Από τη στιγμή, λοιπόν, που ο «κοινωνικός αποκλεισμός» εμφανίζεται για πρώτη φορά στα κοινοτικά κείμενα η Κοινότητα παραμένει συστηματικά προσκολλημένη σ’ αυτόν (Φερόνας, 2005:294).

Σύμφωνα με τη Μουσούρου (1998), ο όρος «Κοινωνικός Αποκλεισμός» έκανε την εμφάνισή του, για πρώτη φορά, σε κοινοτικό κείμενο το 1989, επειδή τότε η καταπολέμησή του ήταν το αντικείμενο της Απόφασης του Συμβουλίου των Υπουργών Κοινωνικών Υποθέσεων και της δήλωσης των Επικεφαλής Κρατών ή Κυβερνήσεων, οι οποίοι υιοθέτησαν τον Κοινωνικό Χάρτη.

Ο λόγος που ο Κοινωνικός Αποκλεισμός εμφανίστηκε σε Κοινοτικά προγράμματα δράσης, πήγαζε από το γεγονός ότι σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας υπήρχαν νέες μορφές αποστέρησης και σε πολλούς τομείς που, ομάδες ατόμων ή μεμονωμένα άτομα, τις βίωναν σε τέτοιο βαθμό που σταδιακά οδηγούνταν στο περιθώριο. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα ονόμασε αυτές τις αποστερήσεις «Κοινωνικό αποκλεισμό» και έθεσε έκτοτε στόχο να τις καταπολεμήσει, επειδή ο αποκλεισμός σημαντικού τμήματος του πληθυσμού από το βιοτικό επίπεδο που απολαμβάνουν οι υπόλοιποι πολίτες, δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην οικονομική και κοινωνική συνοχή των Κρατών (Καβουνίδη, 1999). Βασικές προτεραιότητες στον Κοινωνικό αποκλεισμό θεωρείται η δυνατότητα πρόσβασης στην εκπαίδευση, στην επαγγελματική κατάρτιση και απασχόληση, τη στέγαση, σε διάφορες δημόσιες υπηρεσίες και στην ιατρική περίθαλψη.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση σε αντίθεση με τις Ηνωμένες Πολιτείες στηρίζει τη

συλλογιστική της για την κοινωνική αποστέρηση, υιοθετώντας μια άποψη που περιλαμβάνει τις μη οικονομικές πτυχές της και η οποία στον όρο «αποκλεισμένος» περιλαμβάνει τους περιθωριοποιημένους ανθρώπους και τα άτομα που έμειναν έξω από την επικρατούσα κοινωνία και πίσω από τη διεθνή οικονομία (Silver, 1994).

Ο ορισμός του Κοινωνικού αποκλεισμού στον οποίο προχώρησε το Παρατηρητήριο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που παρακολουθεί τις εθνικές πολιτικές καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού (1991), ορίζει τον κοινωνικό αποκλεισμό πρώτον και κυρίως σε σχέση με τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών” και με βάση αυτήν την αντίληψη το Παρατηρητήριο διατυπώνει την άποψη ότι “κοινωνικός αποκλεισμός μπορεί να αναλυθεί με τους όρους της άρνησης ή της μη-πραγματοποίησης κοινωνικών δικαιωμάτων”(Τσιάκαλος, 1998:9,21). Επίσης, το Παρατηρητήριο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις Εθνικές πολιτικές συνδέει τον κοινωνικό αποκλεισμό με ένα συγκεκριμένο βασικό βιοτικό επίπεδο.

Ειδικότερα τα τελευταία χρόνια, τόσο το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο όσο και το Συμβούλιο εκδηλώνουν έντονα το ενδιαφέρον τους για τα κοινωνικά ζητήματα όπως το ζήτημα της καταπολέμησης της φτώχειας και του Κοινωνικού αποκλεισμού, με το έτος 2010 να έχει κηρυχθεί ως Ευρωπαϊκό έτος για την καταπολέμηση της φτώχειας και του Κοινωνικού αποκλεισμού, αποσκοπώντας στην προώθηση μιας Ευρώπης πιο δημοκρατική, κοινωνικά δίκαιη που να χαρακτηρίζεται από βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή και ανθρωπισμό. Συνεπώς, ήδη από τον Μάρτιο του 2000, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας, ξεκίνησε την ανάπτυξη ενός συνόλου δεικτών για τη μέτρηση της προόδου σε σχέση με τον Κοινωνικό Αποκλεισμό και τη Φτώχεια σε όλη της Ευρωπαϊκή Ένωση, εξετάζοντας την ανάλυσή του σε σχέση με ένα σύνολο σημείων αναφοράς (Γεωργίου, 2010). Η απόφαση αυτή της Λισσαβόνας, ότι δηλαδή η αντιμετώπιση της φτώχειας και του Κοινωνικού αποκλεισμού επιτυγχάνεται με τη χρήση ανοικτών μεθόδων Συντονισμού και συνεργασίας με τον καθορισμό κοινά αποδεκτών στόχων για την Ευρωπαϊκή Ένωση, επιβεβαιώθηκε

από τους αρχηγούς κρατών μελών, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Νίκαια της Γαλλίας, τον Δεκέμβριο του 2000. Σε συνέχεια των σχεδιασμών αυτών, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο από τον Ιούνιο 2010, υιοθέτησε μια δεκαετή στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης-την Ευρώπη 2020-με πέντε πρωταρχικούς στόχους που αφορούν στην απασχόληση, στο κλίμα και στην ενέργεια, στην εκπαίδευση και στην κοινωνική ένταξη (Γεωργίου, 2010). Εκτός από αυτούς του στόχους, έχουν τεθεί από τον ΟΗΕ και οι Στόχοι της Χιλιετίας (ΑΣΧ), που είναι να μειωθεί στο ήμισυ των ανθρώπων που ζουν στην απόλυτη φτώχεια.

2.3 Τα χαρακτηριστικά του Κοινωνικού Αποκλεισμού

Ο Κοινωνικός Αποκλεισμός, χαρακτηρίζεται ως μία έννοια πολυδιάστατη που αναφέρεται σε πολύ διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης: το οικονομικό, ως παρεμπόδιση συμμετοχής στον κοινωνικό πλούτο (αποκλεισμός από την εργασία, την αγορά εργασίας, τη στέγαση), το νομικό, ως αποστέρηση της νομικής προστασίας και επομένως την αδυναμία ενεργοποίησης δικαιωμάτων και το κοινωνικό, δηλαδή τον χαρακτηρισμό και τη συνακόλουθη περιθωριοποίηση (Τσαούσης,1998:91-92, Παπαδοπούλου,1997:8). Επίσης, είναι μια έννοια σχετική, δηλαδή μπορεί να διαγνωσθεί συγκρίνοντας τις συνθήκες μερικών ατόμων (ή ομάδων) σε σχέση με άλλες, προσδιορίζεται από ποικίλους και συνεχώς διαμορφούμενους παράγοντες που συντελούν στην κατασκευή προτύπων στις σύγχρονες κοινωνίες και διαφέρει ανάλογα με τις διάφορες χρονικές στιγμές και τους χώρους μέσα στους οποίους καλείται να λειτουργήσει. Έχει χαρακτηριστεί, επίσης, σαν μία έννοια-ορίζοντας, δηλαδή ως μία έννοια που εγκαινιάζει καινούρια πεδία στην κοινωνική έρευνα και νέους χώρους στην επιστημονική σκέψη, πέρα από τις διαδικασίες παρατήρησης και ανάλυσης ιστορικών και κοινωνικών γεγονότων. Επίσης, ως μία διαδικασία και όχι ως μία κατάσταση, μετρήσιμη και αυστηρά προσδιορισμένη με συγκεκριμένη θέση μέσα στον κοινωνικό χώρο, κάτω από συγκεκριμένες χωρικές και χρονικές συνθήκες (Παπαδοπούλου,2002:47-52).

2.4 Ομάδες υψηλού κινδύνου για Κοινωνικό Αποκλεισμό

Η Duffy (1999), αναφέρει ότι: “Ως άτομα που βρίσκονται σε υψηλό κίνδυνο αποκλεισμού και ως ομάδες σε κατάσταση κινδύνου προσδιορίζονται τα άτομα και οι ομάδες που παρουσιάζουν αδύναμη σχέση με μία τουλάχιστον από τις διαστάσεις της ένταξης στο κοινωνικό σύνολο (εκπαίδευση, απασχόληση, στέγαση, υγεία-πρόνοια, κοινωνικές επαφές, κ.α.), ενώ κατά την ίδια, πάλι, ως άτομα που βρίσκονται σε βαριάς μορφής φτώχεια ή αποκλεισμό, είναι εκείνα που παρουσιάζουν αδύναμη έως ανύπαρκτη σχέση με δύο ή τρεις από αυτές τις διαστάσεις.

Κατά τη Μουσούρου (1998:73), τα άτομα που αποκλείονται ή έχουν μεγάλη πιθανότητα να αποκλειστούν είναι κυρίως τα άτομα που έχουν εθνοπολιτισμικές διαφορές σε σχέση με την πλειοψηφία του πληθυσμού μιας κοινωνίας, όπως είναι οι μετανάστες. Η Παπαδοπούλου (2002:48) θεωρεί πως όσα είναι τα υποκείμενα μιας κοινωνίας τόσες διαφορετικές μορφές αποκλεισμού μπορεί να υιοθετηθούν. Έτσι, θύματα του κοινωνικού αποκλεισμού μπορεί να είναι τα ανόμοια άτομα, δηλαδή άτομα με διαφορετικά ιδιαίτερα κοινωνικά, πολιτισμικά και εθνολογικά χαρακτηριστικά, που βιώνουν την καθημερινότητά τους σε διαφορετικές συνθήκες. Όλα αυτά τα άτομα, βρίσκονται σε διαφορετικές πορείες κοινωνικού αποκλεισμού και χρήζουν διαφορετικής προσέγγισης και αντιμετώπισης του φαινομένου αυτού, κατά περίπτωση.

Όμως, μπορεί να είναι και τα άτομα που έχουν τα χαρακτηριστικά που ο κοινωνικός-πολιτισμικός περίγυρος θεωρεί μειονεξίες (ηλικία, αλφαριθμητισμός, ανεργία, κ.α.) και που πράγματι προσδιορίζουν τις οικονομικές και κοινωνικές δυνατότητες των ατόμων που διαθέτουν αυτά τα χαρακτηριστικά και που αποδόθηκαν σ' αυτά τα άτομα μέσα από διαδικασίες για τις οποίες δεν ευθύνονται.

2.5 Εντός, εκτός και επί τα αυτά

Είναι γεγονός ότι ιδιαίτερες κοινωνικές κατηγορίες (ευπαθείς κοινωνικές ομάδες) βιώνουν έντονο κοινωνικό αποκλεισμό σε μία κοινωνία και ειδικότερα μέσα σε ένα γεωγραφικό και διοικητικό χώρο, σε συγκεκριμένες δηλαδή γεωγραφικές περιοχές στα πλαίσια των οποίων ασκείται η δημόσια διοίκηση, όπου εκούσια ή ακούσια-συνήθως ακούσια- αποκλείονται ή υφίστανται περιορισμούς στην οικονομική, γεωγραφική και πολιτισμική πρόσβαση (απομόνωση από εργασιακούς χώρους, ανεπαρκή συγκοινωνιακά δίκτυα, ελλείψεις και απομακρυσμένες κοινωνικές υπηρεσίες). Ειδικότερα, δε, η “χωροταξική” ανάλυση του κοινωνικού αποκλεισμού καθίσταται ιδιαίτερα σημαντική από τη στιγμή που ο κοινωνικός αποκλεισμός διαφόρων ομάδων στις αστικές βιομηχανικές κοινωνίες παίρνει τη μορφή της χωροταξικής απομόνωσης (Φερώνας, 2005:295). Αυτή η απομόνωση καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τις τωρινές, αλλά και προδιαγράφει τις μελλοντικές συνθήκες και το επίπεδο ζωής των ομάδων αυτών (Byrne,1999:10, στο Φερώνας Α. (2005:296).

Κύριος εκφραστής της κοινωνικής τοπολογίας, είναι ο Ζίμμελ. Η εισαγωγή του στην κοινωνική τοπολογία είναι διαφωτιστική για την ανάλυση του αποκλεισμού.

Σύμφωνα με τον Ζίμμελ, οι φτωχοί -και οι ξένοι-ανήκουν οντολογικά σε μια ομάδα, ενώ υλικά βρίσκονται εκτός αυτής, δηλαδή “εντοπίζονται κατά κάποιον τρόπο έξω από την ομάδα και αυτό δεν αποτελεί παρά μια περίεργη σχέση αλληλόδρασης η οποία τους δένει μέσα σε μια ενότητα με το σύνολο” (Simmel, “The poor”: 158, On Individuality and Social Norms, D. Levine (επιμ.). Έτσι δημιουργείται μέσα στην κοινωνία μία παράδοξη διττή θέση και σχέση του φτωχού μέσα σ’ αυτή, όπου “το να είσαι εκτός,[...] δεν αποτελεί παρά έναν ειδικό τρόπο να είσαι εντός” (G.Simmel:170). Έτσι, μέσα από αυτή την αντιφατική τοποθέτηση του φτωχού, με την ταυτόχρονη ένταξη και εκτόπισή του, ο Ζίμμελ αναδεικνύει τις σχέσεις αλληλεξάρτησης μεταξύ ενός συνόλου (των φτωχών

και ευπαθών ομάδων) και της ευρύτερης ενότητας στην οποία είναι ενταγμένοι.

2.6 «Σύγχρονες» μορφές αποκλεισμού:

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, από το πλήθος των διαστάσεων αποκλεισμού, εστίασαμε στην οικονομική διάσταση του κοινωνικού αποκλεισμού και ιδιαίτερα στον αποκλεισμό από την αγορά εργασίας και στην χωροταξική διάσταση, επειδή αυτές συντελούν σε έντονο κοινωνικό αποκλεισμό και με άμεσο αντίκτυπο στον τόπο υποδοχής-φιλοξενίας.

2.6.1 Ο αποκλεισμός από την αγορά εργασίας-η ανεργία

Η σύγχρονη εθνική και υπερεθνική κοινωνική και οικονομική κρίση, οδηγεί σε νέες εξελίξεις τις σύγχρονες κοινωνίες, με έντονη διακίνηση φθηνού εργατικού δυναμικού, κεφαλαίων και εμπορευμάτων. Βασική προϋπόθεση για την ελεύθερη αυτή διακίνηση είναι το άνοιγμα των συνόρων, με τους κεφαλαιοκράτες (αστική τάξη που έχει στην ιδιοκτησία της τα μέσα παραγωγής και εκμεταλλεύεται την εργασία των άλλων (Τσαούσης, 1999:322)) να κινεί τα «νήματα», να ελέγχει δηλαδή την παραγωγή και να επιθυμεί την έλευση ξένου φθηνού εργατικού δυναμικού.

Ωστόσο, η έλευση των μεταναστών αυτών στο εσωτερικό των κρατών μελών, οδηγεί το μεγαλύτερο μέρος αυτών σε έναν έντονο κοινωνικό αποκλεισμό που συνδέεται άμεσα με το ζήτημα της πρόσβασής τους στην αγορά εργασίας σε κοινωνίες που πλήττονται από υψηλά ποσοστά ανεργίας. Διότι σε μία κοινωνία με χαμηλή έως ανύπαρκτη παραγωγή και ανάπτυξη, η αγορά αδυνατεί να απορροφήσει το σύνολο των ατόμων που ζητούν απασχόληση, με αποτέλεσμα ορισμένες πληθυσμιακές ομάδες χαμηλών δυνατοτήτων, είτε να απομακρύνονται από την απασχόληση, είτε να απασχολούνται με ιδιαίτερα χαμηλά εισοδήματα και έτσι σταδιακά να

εκτοπίζονται τόσο από την αγορά εργασίας, όσο και από την ίδια την κοινωνία και να απομονώνονται.

2.6.2 Ο γεωγραφικός αποκλεισμός

Αν και το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού συναντάται από παλαιωτάτων χρόνων με διαφορετικές μορφές και σε διαφορετικές κοινωνίες, εντούτοις, όσο οι κοινωνίες αλλάζουν και αναπτύσσονται, τόσο δημιουργούνται και νέες μορφές κοινωνικού αποκλεισμού. Μία σημαντική μορφή σύγχρονου κοινωνικού αποκλεισμού, είναι και ο αποκλεισμός που εξαρτάται από γεωγραφικούς παράγοντες. Έτσι, περιοχές που τείνουν να έχουν χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης ή υψηλό ποσοστό ανεργίας, δοκιμάζουν και έντονο κοινωνικό αποκλεισμό, καθόσον στις περιοχές αυτές συναντάται αφενός μεν χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης που επιφέρει και χαμηλό βιοτικό επίπεδο, αφετέρου δε μείωση θέσεων εργασίας και γενικότερη δυσκολία πρόσβασης στην αγορά εργασίας που επιφέρει υψηλά ποσοστά ανεργίας. Συνεπώς, τα άτομα τέτοιων περιοχών που δεν πληρούν και τις προδιαγραφές (ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, εξειδίκευση, κ.α) για τη συμμετοχή τους στην ανάπτυξη του τόπου αυτού, «καταδικάζονται» σε κοινωνική απομόνωση και αποχή από κάθε συμμετοχική διαδικασία.

Στις κοινωνίες αυτές που –εν πολλοίς– η ιεράρχηση των ατόμων είναι αποδεκτή ανάλογα με τη λειτουργική θέση τους στο σύνολο, εντάσσονται συνεχώς και άλλα άτομα ή ομάδες ατόμων με ή χωρίς εσωτερικούς δεσμούς με την κοινωνία αυτή, τα οποία λόγω του αποκλεισμού τους από τη «μητρική» τους χώρα/κοινωνία, προσέρχονται σε μία «φιλοξενούσα» χώρα/κοινωνία, διεκδικώντας ισότιμη ένταξη και συμμετοχή τους στην τοπική κοινωνία και στην αγορά εργασίας. Εντούτοις, οι «μορφές ιεραρχίας» που υφίστανται στις κοινωνίες υποδοχής, οδηγούν κάποια από τα άτομα αυτά που κρίνονται ως «διαφορετικά» ή λιγότερο ικανά, σε απομόνωση.

Τρανταχτό παράδειγμα αυτής της κατάστασης παρατηρείται και στον τομέα της στέγασης. Η εγκατάσταση σε κάποιες περιοχές, τόσο σε μεγάλα όσο και σε μικρά αστικά κέντρα, αποτελεί σημαντικό στοιχείο αποκλεισμού, καθώς προσδιορίζει ένα ουσιαστικό στοιχείο της ατομική ταυτότητας, δημιουργώντας υποβαθμισμένες συλλογικές ταυτότητες, εξαιτίας του υποβαθμισμένου χαρακτήρα των περιοχών αυτών. Έτσι, σε τέτοιες περιοχές αυτών των ατόμων ή ομάδων αυτών, διαπιστώνεται ο διαχωρισμός ανάμεσα στους γηγενείς κατοίκους και στους οικονομικούς μετανάστες, οι οποίοι στην καθημερινή πραγματικότητα, αντιμετωπίζονται με έντονες τάσεις κοινωνικού αποκλεισμού.

2.7 Η κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελλάδα

Κατά τον ορισμό που πρότεινε η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ESC) της Ε.Ε., ένταξη είναι αυτή “που βασίζεται στη σταδιακή εξίσωση των δικαιωμάτων και καθηκόντων των μεταναστών, όπως και η πρόσβασή τους σε αγαθά και υπηρεσίες, με τα δεδομένα που ισχύουν και για τον υπόλοιπο πληθυσμό, υπό συνθήκες ίσων ευκαιριών και ίσης αντιμετώπισης” (ESC, 2002:1), ενώ κατά την Ευρωπαϊκή Ένωση, η ένταξη πρέπει να νοείται ως μία αμφίδρομη διαδικασία βασισμένη στα αμοιβαία δικαιώματα και τις αντίστοιχες υποχρεώσεις των νομίμως κατοικούντων στη χώρα πολιτών τρίτων χωρών και της κοινωνίας που τους δέχεται, η οποία παρέχει τις συνθήκες για πλήρη συμμετοχή του μετανάστη (CEC, 2003:17).

Ο νόμος 3386/05 καταδεικνύει τη βούληση του νομοθέτη να συνδέσει την είσοδο και τη διαμονή των υπηκόων τρίτων χωρών με την κοινωνική τους ένταξη, που συνιστά μια στρατηγική επιδίωξη της κοινοτικοποιημένης μεταναστευτικής πολιτικής. Η Ελληνική μεταναστευτική πολιτική, αναγνωρίζει από τη μια την ανάγκη διατήρησης της εθνικής ταυτότητας των υπηκόων τρίτων χωρών και της διεύρυνσης των δικαιωμάτων που απολαμβάνουν, αλλά ταυτόχρονα, από την άλλη, προτάσσει τον

σεβασμό των θεμελιωδών κανόνων και αξιών της ελληνικής κοινωνίας και την τήρηση της νομιμότητας κατά τη διαμονή τους στην Ελλάδα (Παπαθεοδώρου,2010).

Η φύση της κοινωνίας που δέχεται τους μετανάστες αποτελεί βασικό παράγοντα της ύπαρξης και συνύπαρξης των μεταναστών και των τοπικών κοινοτήτων. Υπάρχουν μέρη, για παράδειγμα, ανά την Ελλάδα, όπου η τοπική κοινωνία είναι ιδιαίτερα επιφυλακτική σε κάθε είδους “ξενικό” στοιχείο, ενώ άλλα μέρη -κυρίως τα τουριστικά- όπου η τοπική κοινωνία αποδέχεται την έλευση των οικονομικών μεταναστών ανάμεσά τους “αξιοποιώντας τους” για την επίτευξη της ταχύτερης τοπικής ανάπτυξης και οικονομίας.

Ειδικότερα, δε, στα σύγχρονα αστικά κέντρα, οι μετανάστες αποτελούν εργατικό δυναμικό μέσα στα πλαίσια μιας παγκόσμιας οικονομίας που έχει ως στόχο την ταχύτερη και με το λιγότερο οικονομικό κόστος ανάπτυξή τους και το οποίο εργατικό δυναμικό, εξαρτά τη διάρκεια παραμονής του τόσο με το καθεστώς νομιμοποίησής του εντός της επικράτειας, όσο και με τις συνθήκες στέγασης, εργασίας και γλώσσας στη χώρα υποδοχής. Η άνιση κατανομή ισχύος μεταξύ της κοινωνίας που δέχεται τους μετανάστες και των μεταναστών, αποδεικνύει ότι η κοινωνία- δέκτης είναι αυτή που έχει τον κυρίαρχο λόγο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 Σύντομη Ιστορική αναδρομή

Η Ελλάδα, από παραδοσιακή χώρα αποστολής μεταναστών (Λαλιώτου, 2006) στις κεντρικές ανεπτυγμένες δυτικές χώρες ή αργότερα ως χώρα διευκόλυνσης της μετεγκατάστασης μεταναστών και προσφύγων σε άλλες Ευρωπαϊκές Χώρες, μετατράπηκε σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, σε χώρα υποδοχής (Παύλου, Χριστόπουλος,(επιμ.),2004). Ειδικότερα, δε, κατά τη δεκαετία του '90, η Ελλάδα, με τη συνεχή οικονομική της ανάπτυξη και προκειμένου να καλύψει τα κενά και τις δυσλειτουργίες της εσωτερικής αγοράς εργασίας, μεταβάλλεται σε χώρα υποδοχής μεταναστών (Σούλης, 1985:278). Η Ελλάδα, μαζί με την Ισπανία και την Πορτογαλία, ανήκει σε μια από τις «καινούργιες ζώνες μετανάστευσης», όπου βρίσκουν καταφύγιο πρόσφυγες, κανονικοί και παράνομοι μετανάστες και οι οποίες συμβάλλουν στη διαμορφωση νέων δομών στους μηχανισμούς και στη διαδικασία της μετανάστευσης (Μαράτου-Αλιπραντή,1999:277).

Από το 1970 και για μία δεκαετία, η Ελλάδα εξάγει αλλά και «εισάγει» εργατικό δυναμικό (Μουσούρου,2003:36), ως απόρροια της παλιννόστησης, δηλαδή των Ελλήνων μεταναστών που επέστρεφαν στην Ελλάδα, ιδιαίτερα από τη Γερμανία (Καβουνίδης, 2002:19).

Από τη δεκαετία του '80, όμως και μετά, η Ελλάδα αποτελεί κατεξοχήν χώρα υποδοχής μεταναστών, με την έλευση μεγάλου "κύματος" μεταναστών από την Αλβανία-με το άνοιγμα των συνόρων της με αυτή, πολλοί από τους οποίους ήταν ομογενείς, αλλά και μεταναστών από τη Βουλγαρία, την Πολωνία και ομογενών Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση (Κοιλάρη, 1997) μετά την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων και τη συνακόλουθη πολιτική, οικονομική και

κοινωνική κρίση που βίωναν. Οι μετανάστες αυτοί-κατά την πλειοψηφία τους-δεν είχαν τα απαραίτητα έγγραφα για τη νόμιμη παραμονή τους στην Ελλάδα (Gropas R.,Triandafyllidou,2007:2). Ειδικότερα, όμως, για τους ομογενείς, ειδικές διατάξεις ρύθμισαν το καθεστώς διαμονής και εργασίας τους, καθώς και την απόκτηση της ελληνικής ιθαγένειας.

Παράλληλα, η πολιτική κρίση και ο πόλεμος στην πρώην Γιουγκοσλαβία προκάλεσε ένα κύμα προσφύγων, ενώ διαδοχικά κύματα κυρίως λαθρομεταναστών προερχόμενων από χώρες της Ασίας και της Αφρικής, κατά κύριο λόγο Πακιστανοί, Ιρακινοί, Αιγύπτιοι και Νιγηριανοί, ήρθαν στην Ελλάδα, την οποία θεωρούσαν ως πέρασμα για εύκολη πρόσβαση σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Το φαινόμενο αυτό ανήκει στη λεγόμενη «νέα-σύγχρονη μετανάστευση», δηλαδή τη μεταπολεμική ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση (Μουσούρου,1991:16) και που λίγο πολύ χαρακτηρίζει όλες τις χώρες της Νότιας Ευρώπης, σε διάκριση από την «παλαιά μετανάστευση» που είχε προορισμό τις χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης (Καρούδης,2004). Και ενώ η «παλαιά» μετανάστευση οφειλόταν, κυρίως, στην ανάγκη εργατικής δύναμης στις χώρες υποδοχής (pull factor), η «νέα», αντίστοιχα, οφείλεται αφενός μεν στην οικονομική κατάρρευση, στους πολέμους,στη φτώχεια και την εξαθλίωση των πληθυσμών (push factor), αφετέρου δε στη γεωγραφική θέση της Ελλάδας λόγω της γεωφυσικής ιδιομορφίας των συνόρων της που περικλείεται από θάλασσα και βουνά.

3.2 «Αντικειμενικές» αιτίες και «Υποκειμενικά» κίνητρα για μετανάστευση στην Ελλάδα

Οι λόγοι για την έντονη και ταχεία διεύρυνση του μεταναστευτικού φαινομένου και με μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων (Κανελλόπουλος, Γρέγου, Πετραλιάς, 2006:103,) κατά το 1990 στην Ελλάδα, είτε ως τελικό προορισμό, είτε -κυρίως- ως μεταβατικό

σταθμό προς άλλες ανεπτυγμένες δυτικοευρωπαϊκές χώρες, είναι η γεωγραφική θέση της Ελλάδας η οποία βρίσκεται στο σταυροδρόμι τριών Ηπείρων, Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής, οι μεγάλες γεωπολιτικές αλλαγές σε χώρες των Βαλκανίων και της Ανατολικής Ευρώπης μετά την εθνικιστική αφύπνιση στα Βαλκάνια και την πτώση καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού, η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση (Πετράκου,2001:42) και συνεπώς η αναβάθμιση του πολιτικο-οικονομικού ρόλου της Ελλάδας ως κράτος μέλος της Ε.Ε., η ανάπτυξη ορισμένων τομέων οικονομικής δραστηριότητας στους οποίους παραδοσιακά απασχολούνται μετανάστες (γεωργία, τουρισμός, ναυτιλία, κατασκευές), η ζήτηση για εργασία χαμηλής ειδίκευσης, καθώς και η ύπαρξη μιας παράλληλης οικονομίας, η οποία συχνά τροφοδοτείται με αντικανονικούς μετανάστες (Παπαθεοδώρου, 2010:10)

Άλλοι, επίσης, λόγοι που διευκολύνουν τις παράνομες μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα, ως χώρα προορισμού και που διαμόρφωσαν την ποικιλομορφία της Ελληνικής Μεταναστευτικής κινητικότητας, είναι και η αδυναμία ελέγχου των συνόρων της, η ελλιπής νομοθεσία και η έλλειψη συμφωνιών επανεισδοχής με ορισμένες χώρες προέλευσης, η διαφθορά οργάνων επιβολής του Νόμου και ο μεγάλος αριθμός δικτύων εμπορίας ανθρώπων που δραστηριοποιούνται σε χώρες όπως η Τουρκία και στα οποία συμμετέχουν ακόμα και Έλληνες.

Με τα χρόνια, κάποιοι εκμεταλλεζόμενοι τις αδυναμίες του ίδιου του κρατικού μηχανισμού και την ελλιπή ή "χαλαρή" νομοθεσία για την παράνομη μετανάστευση, έχουν αναπτύξει μία ολόκληρη "βιομηχανία της μετανάστευσης", με στόχο την κερδοφορία από την εκμετάλλευση των μεταναστών. Πρόκειται για διεθνή δίκτυα ανθρώπων, επιχειρήσεων και οργανισμών κυρίως από τις χώρες προέλευσης, που προσελκύουν και οργανώνουν την είσοδο παράνομων μεταναστών στην Ελλάδα (Κανελλόπουλος, Γρέγου, Πετραλιάς, 2006:58-60).

3.3 Κατηγοριοποίηση των Μεταναστών στην Ελλάδα

Στο εσωτερικό της Ελλάδας τα τέλη του 1970 και κυρίως μετά την έντονη μεταναστευτική εισροή(μετά το 1990), έως σήμερα, βρίσκονται διαφορετικές κατηγορίες μεταναστών που περιλαμβάνουν τους νόμιμους μετανάστες, τους παράνομους μετανάστες-λαθρομετανάστες και τους διερχόμενους παράνομους μετανάστες, καθώς και τους πρόσφυγες.

Η ακριβής και αξιόπιστη καταγραφή, ωστόσο, των κατηγοριών αυτών που βρίσκονται στην Ελλάδα, είναι ιδιαίτερα δύσκολη, λόγω αφενός μεν των διοικητικών αδυναμιών του Ελληνικού κράτους, αφετέρου δε λόγω του μεγάλου κύματος λαθρομεταναστών - που δύσκολα μετριέται -στο εσωτερικό της χώρας.

Έτσι, οι νόμιμοι μετανάστες στην Ελλάδα, είναι όσοι ήρθαν νόμιμα στο εσωτερικό της και οι οποίοι έχουν καταγραφεί από τις αρμόδιες αρχές. Ενδεικτικά, αναφέρονται οι Έλληνες ομογενείς, όσοι δηλαδή έχουν ελληνική καταγωγή και επιθυμούν να επιστρέψουν και να παραμείνουν μόνιμα στην Ελλάδα, οι Ρωσοπόντιοι, που είναι άτομα ελληνικής καταγωγής που διέμεναν στη Ρωσία και οι Ελληνοκύπριοι, οι μετανάστες που προέρχονται από κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα ξένης καταγωγής άτομα που εργάζονται στην Ελλάδα σε σχέση εξαρτημένης εργασίας με ένα συγκεκριμένο εργοδότη που τους έχει προσκαλέσει ειδικά για την εργασία αυτή.

Οι παράνομοι μετανάστες ή λαθρομετανάστες, που είναι όσοι εισήλθαν στην Ελλάδα χωρίς τα αναγκαία έγγραφα ή εκείνοι που εισήλθαν μεν τηρώντας τις νόμιμες διατυπώσεις, πλην όμως περέμειναν στη χώρα περισσότερο από το επιτρεπόμενο χρονικό διάστημα (φοιτητές, τουρίστες), αλλά και όσοι ενώ αρχικά ήσαν νόμιμοι μετανάστες, στη συνέχεια έληξε η άδεια παραμονής τους ή κρίθηκαν επικίνδυνοι για τη Δημόσια τάξη και Υγεία και για το λόγο τούτο απώλεσαν την ιδιότητα του νόμιμου μετανάστη.

Οι παράνομα διερχόμενοι, τέλος, μετανάστες, όσοι δηλαδή εισέρχονται στην Ελλάδα παράνομα, χωρίς τα αναγκαία έγγραφα και δεν επιθυμούν να διαμείνουν σε αυτή μόνιμα, ως τελικό προορισμό τους, αλλά επιθυμούν σφόδρα να διαφύγουν, μέσω αυτής, στην Κεντρική Ευρώπη.

Οι πρόσφυγες, που είναι όσοι πληρούν τις προϋποθέσεις της ιδιότητας του πρόσφυγα -κατά τα οριζόμενα στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951- καθώς και όσων εγκαταλείπουν τις χώρες καταγωγής τους λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών.

3.4 Η Ελληνική Μεταναστευτική πολιτική

Η Ελλάδα, η οποία έπαψε να είναι αμιγώς ομοιογενής από το 1990 και μετά, δεν κατόρθωσε να υιοθετήσει μία ξεκάθαρη θεσμική πολιτική στήριξης και προστασίας των μεταναστών .

Πολλοί από τους μετανάστες διέμεναν και εργάζονταν στην Ελλάδα παράνομα (παράνομη είσοδος, λήξη άδειας παραμονής τους). Οι αιτούντες νομιμοποίηση υπήρξαν πολλοί, όμως ο κρατικός μηχανισμός βρέθηκε ανέτοιμος και ανεπαρκής για κάτι τέτοιο.

Ειδικότερα, η αδυναμία του ελληνικού νομοθετικού πλαισίου να δημιουργήσει σταθερές δομές ένταξης και η έλλειψη ολοκληρωμένης μεταναστευτικής πολιτικής, κατάλληλης να διαχειριστεί μακροπρόθεσμα το μεταναστευτικό φαινόμενο, συνέβαλαν στην αύξηση της αριθμητικής αναντιστοιχίας μεταξύ νόμιμων και αντικανονικών μεταναστών και στη διατήρηση μέρους του μεταναστευτικού πληθυσμού στους χώρους της ημιπαράνομης διαβίωσης και του κοινωνικού αποκλεισμού (Παπαθεοδώρου,2007).

Ωστόσο, από τη στιγμή που οι μετανάστες καταφέρνουν να διασχίζουν τα σύνορα, το

πρόβλημα μεταφέρεται στο εσωτερικό των κρατών μελών. Έτσι, η Ελλάδα, υποχρεώθηκε να διαχειριστεί κοινωνικά, νομοθετικά, οικονομικά και πολιτικά το ζήτημα της μετανάστευσης (Ρόμπολης, 2005:29) και να προσδιορίσει τους άξονες (κατασταλτική μεταναστευτική πολιτική ή πολιτική ένταξης και ενσωμάτωσης), τις αρχές και τους μηχανισμούς οργάνωσης και εφαρμογής της μεταναστευτικής πολιτικής (Καρύδης, 2000:1126).

3.4.1 Το Ελληνικό Θεσμικό Πλαίσιο για τη μετανάστευση

Η ολοένα και αυξανόμενη ένταση του φαινομένου της μετανάστευσης στην Ελλάδα, καθώς και η ανεπάρκεια των μεμονωμένων εθνικών μέτρων, έχουν προοδευτικά καταστήσει αναγκαία και επιτακτική την ανάληψη δράσης. Εντούτοις, η εξέλιξη της μετανάστευσης και η ιδιαιτερότητα της ελληνικής νομοθεσίας, που χαρακτηρίστηκε για μια μακρά περίοδο από αντιφατικές κανονιστικές επιλογές και από την αδυναμία της να συμβάλλει σε ένα οργανικό σχεδιασμό της μεταναστευτικής πολιτικής, επηρεάστηκε συχνά από έκτακτες ή εξαιρετικές κοινωνικές συνθήκες και από επείγουσες ανάγκες διαχείρισης των μεταναστευτικών ρευμάτων (Παπαθεοδώρου,2010:51).

Η ξαφνική και συνεχώς αυξανόμενη εισροή μεταναστών, βρήκε τη διοικητική μηχανή της Ελλάδας απροετοίμαστη. Έως τότε δεν υφίστατο μία πολιτική υποδοχής μεταναστών και ως εκ τούτου δεν είχαν ληφθεί μέτρα θεσμικού χαρακτήρα. Και ενώ στις αρχές του 1990, το νομοθετικό πλαίσιο για τον έλεγχο ή τη διαχείριση μεταναστευτικών εισροών στην Ελλάδα ήταν σχεδόν ανύπαρκτο, εντούτοις, την τελευταία δεκαετία, η εξέλιξη του θεσμικού πλαισίου στην Ελλάδα, επηρεάστηκε ιδιαίτερα από την κοινοτική νομοθεσία, με αποτέλεσμα να έχει σημειωθεί μια σχετική πρόοδος στον τομέα της κατοχύρωσης των δικαιωμάτων των αλλοδαπών. Άλλωστε, η πραγματικότητα της μετανάστευσης σήμερα στην Ευρώπη, επιβάλλει την αναζήτηση

πολιτικών που θα αναγνωρίζουν στους μεταναστευτικούς πληθυσμούς μια ισότιμη θέση στην απόλαυση των έννομων και κοινωνικών αγαθών, αλλά και τελικά, στην ανάπτυξη των ευρωπαϊκών κοινωνιών (Ρόμπολης,2005:41).

Έτσι, ο πρώτος νόμος της Ελληνικής πολιτείας που ρύθμιζε ζητήματα εισόδου, παραμονής και εργασίας των αλλοδαπών, υπήρξε ο Ν.4310/1929 (Βρέλλης,2003:42). Βασικά, όμως, η ελληνική νομοθεσία για τους αλλοδαπούς διαμορφώθηκε με το **Ν.1975/1991** με τίτλο “είσοδος, έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης προσφύγων, (όπως τροποποιήθηκε με Ν.2452/1996 και Ν.2713/1999). Όμως ο νόμος αυτός αντιμετώπισε μερικώς (Παπασιώπη-Πασιά,1998:37) μόνο το ζήτημα των μεταναστευτικών ροών, υιοθετώντας, κυρίως, αστυνομικές πρακτικές, με στόχο τον περιορισμό της μετανάστευσης (νόμιμης και παράνομης), η οποία θεωρήθηκε επιβλαβής για την ελληνική κοινωνία και οικονομία και γεγονός το οποίο δημιούργησε ένα κλίμα αβεβαιότητας και ανασφάλειας και ενέτεινε τον κοινωνικό αποκλεισμό των μεταναστών (νόμιμων ή μη).

Ως μία πρώτη πολιτική για το μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα, εφαρμόστηκε το **π.δ. 358/1997** και το **359/1997**, με το οποίο, καταγράφηκαν και νομιμοποιήθηκαν πολλοί αντικανονικοί μετανάστες. Άλλωστε, με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, το 1997, υποχρεώθηκε η Ελλάδα, στα πλαίσια μιας κοινής μεταναστευτικής πολιτικής, να λάβει μέτρα πρόληψης της παράνομης μετανάστευσης και ένταξης των νόμιμων μεταναστών.

Στη συνέχεια, ο νέος νόμος για τους μετανάστες **Ν.2910/2001** με τίτλο «Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια» είχε ως στόχο την άμεση αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης με τη νομιμοποίηση των παράνομων αλλοδαπών στη χώρα μας και τη δημιουργία των προϋποθέσεων για μια ρύθμιση του φαινομένου καθώς και του ζητήματος ελέγχου των συνόρων, αλλά και την είσοδο

αλλοδαπών με σκοπό την εργασία ή τις σπουδές και την πολιτογράφηση. Με το νόμο, αυτό, όμως, και πάλι δεν αντιμετωπίστηκε το μεταναστευτικό ζήτημα, λόγω της περίπλοκης και χρονοβόρας διοικητικής διαδικασίας νομιμοποίησης.

Με το **N.3202/2004**, αυξήθηκε η διάρκεια ισχύος της άδειας διαμονής στα δύο συνεχή χρόνια, διαδικασία πιο ευχερής και αποτελεσματική.

Ο νόμος, όμως, που συνετέλεσε σε μια νέα, ευέλικτη και μακροπρόθεσμη μεταναστευτική πολιτική είναι, αναμφίβολα ο **N.3386/2005**. Ο νόμος αυτός, συνιστά το νέο εθνικό θεσμικό πλαίσιο για την είσοδο, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική επικράτεια, χωρίς, ωστόσο, την έλλειψη προβλημάτων. Με το νόμο αυτό, επιδιώκεται από την Ελληνική Πολιτεία η θέσπιση πολιτικών για τη χάραξη και εφαρμογή μιας μεταναστευτικής πολιτικής με άξονα τη στήριξη του σεβασμού των αρχών της Δημοκρατίας και της ανοιχτής κοινωνίας με την κατοχύρωση των όρων παραμονής και εργασίας και την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, την ορθολογική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, με τη σταθερότητα του νομικού καθεστώτος που διέπει τους μετανάστες και τη μείωση της γραφειοκρατίας και τη χάραξη μιας μεταναστευτικής πολιτικής που λαμβάνει υπ' όψιν της εκτός από το συμφέρον της και τις σύγχρονες τάσεις στην Ε.Ε (για Δικαιώματα και ανάπτυξη) (Παπαθεοδώρου,2005:1187).

Εν κατακλείδι, ο νόμος 3386/05 φαίνεται να καταδεικνύει τη βούληση του νομοθέτη να συνδέσει την είσοδο και τη διαμονή των υπηκόων τρίτων χωρών με την κοινωνική τους ένταξη, που συνιστά μια στρατηγική επιδίωξη της κοινοτικοποιημένης μεταναστευτικής πολιτικής.

Ως κοινωνική ένταξη νοείται (στο πλαίσιο των άρθρων 65 και 66) η αναγνώριση δικαιώματων στους υπηκόους τρίτων χωρών τα οποία να διασφαλίζουν, αφενός μεν την αναλογικά ισότιμη συμμετοχή τους στην οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική ζωή της χώρας, αφετέρου δε να αποβλέπουν στην υποχρέωση σεβασμού των

θεμελιωδών κανόνων και αξιών της Ελληνικής κοινωνίας.

Σύμφωνα, όμως, με τον Παπαθεοδώρου (2005:1190), *“κατά το νομοθέτη, η κοινωνική ένταξη των μεταναστών νοείται περισσότερο ως μία διαδικασία κοινωνικής πειθάρχησης που επιδιώκει να προσαρμόσει στάσεις και συμπεριφορές που αποκλίνουν από τα παραδεκτά πρότυπα της ελληνικής κοινωνίας, παρά ως αναγνώριση της ετερότητας και ένταξης της σε μία ανοικτή κοινωνία”*. Έτσι, η Ελληνική μεταναστευτική πολιτική, αναγνωρίζει από τη μια την ανάγκη διατήρησης της εθνικής ταυτότητας των υπηκόων τρίτων χωρών και της διεύρυνσης των δικαιωμάτων που απολαμβάνουν, αλλά ταυτόχρονα, από την άλλη, προτάσσει τον σεβασμό των θεμελιωδών κανόνων και αξιών της ελληνικής κοινωνίας και την τήρηση της νομιμότητας κατά τη διαμονή τους στην Ελλάδα (Παπαθεοδώρου,2010).

Τέλος, ο Ν. 3386/2005 τροποποιήθηκε (Ν .3386/2005 (ΦΕΚ Α 212)) με το Ν. 3448/06 (ΦΕΚ Α57), το Ν.3536/07 (ΦΕΚ Α42) και το Ν. 3613/07 (ΦΕΚ Α 263). Βασικά, οι τροποποιήσεις αυτές αφορούσαν στην είσοδο των υπηκόων αυτών με διαβατήριο ή άλλο έγκυρο ταξιδιωτικό έγγραφο με υποχρέωση θεώρησης εισόδου (visa) ώστε να μην συντρέχει κίνδυνος για τη δημόσια τάξη, ασφάλεια και δημόσια υγεία, αν υπάρχει θεώρηση εισόδου με σκοπό τις σπουδές στην Ελλάδα να ζητήσει άδεια διαμονής για το σκοπό αυτό και άλλες τροποποιήσεις.

3.4.2 Οι ειδικές ρυθμίσεις για τους παλιννοστούντες ομογενείς

Η Ελληνική πολιτεία έχει υιοθετήσει πολιτικές νομιμοποίησης ιδιαίτερες ευνοϊκές για τους παλιννοστούντες ομογενείς, εν αντιθέσει με τους αλλοδαπούς, προκειμένου να τονώσει τον επαναπατρισμό των Ελλήνων ομογενών. Έτσι, τα άτομα αυτά αναγνωρίζονται ως υπήκοοι της Ελληνικής πολιτείας λόγω της εθνικής καταγωγής και συνείδησής τους (Triandafyllidou, στο “Αμίτση και Λαζαρίδη, 2000:50”) όπως είναι οι ορμώμενοι από τη Βόρεια Ήπειρο, με αυξημένα δικαιώματα προστασίας,

κοινωνικής ασφάλισης και επαγγελματικής κατάρτισης.

Εντούτοις, η άφιξη μελών της κατηγορίας αυτής των μεταναστών, δημιουργεί άμεσα προβλήματα κοινωνικής ένταξης και ενσωμάτωσης. Ειδικότερα, δε η άγνοια της Ελληνικής γλώσσας, η αδυναμία κατοχύρωσης επαγγελματικών προσόντων και η ασθενής οικονομική τους κατάσταση, κατευθύνει αρκετά άτομα στο καθεστώς της παραοικονομίας (Karantinos et al., 1992:69, όπως αναφέρεται στο “Αμίτση και Λαζαρίδη, 2001:51”). Έτσι, καταλήγουν να εργάζονται με ιδιαίτερα χαμηλές αποδοχές -κατά πολύ λιγότερο από τους ημεδαπούς για αντίστοιχες εργασίες και χωρίς την απαραίτητη ασφαλιστική κάλυψη.

Ένα από τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι παλιννοστούντες ομογενείς, εντοπίζεται στην αδυναμία κάλυψης των στεγαστικών τους αναγκών. Έτσι, αν και ελήφθησαν μέτρα κοινωνικής στήριξης των Ομογενών σε συνδυασμό με νομικές ρυθμίσεις των διαδικασιών παλιννόστησης (Ν. 1900/90), εντούτοις, υπήρξαν στρεβλώσεις και διοικητικές αγκυλώσεις στην κοινωνική και οικονομική τους ένταξη.

3.4.3 Ο νέος Νόμος 3838/2010 για την κτήση της Ελληνικής ιθαγένειας

Παρ όλη, όμως, τη γενική αβεβαιότητα που διαποτίζει την Ελληνική μεταναστευτική πολιτική, αυτή, “τολμά” να ρυθμίσει τα σχετικά με την κτήση της Ελληνικής Ιθαγένειας αρχικά με το Ν. 3284/2004, που βασιζόταν στην αρχή του δικαίου του αίματος και έπειτα με τον, σχετικά νέο, νόμο 3838/2010 Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, με τον οποίο τα παιδιά των μεταναστών αποκτούν την Ελληνική ιθαγένεια με τη γέννησή τους στην Ελλάδα, με τις προϋποθέσεις που θέτει ο νόμος αυτός.

3.5 Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τη Διαχείριση των Μεταναστευτικών ροών

Για την αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης, η Ελληνική Πολιτεία προέβη σε ένα αξιόλογο σχέδιο Δράσης το οποίο εκπονήθηκε τον Αύγουστο του 2010 με ορίζοντα τριετίας (2011-2013) με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το σχέδιο αυτό που ονομάστηκε Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τη Διαχείριση των Μεταναστευτικών Ροών, προβλέπει τη λήψη μέτρων σε θέματα ασύλου και διαχείρισης της παράνομης μετανάστευσης και ειδικότερα μέτρα που αφορούν στη μεταρρύθμιση του συστήματος ασύλου, στη δημιουργία Κέντρων Πρώτης Υποδοχής (ΚΕ.Π.Υ.), στην προστασία των ευάλωτων ομάδων, στην παροχή ιατρικών, κοινωνικών και νομικών υπηρεσιών και στην ενίσχυση της πολιτικής αναγκαστικών και εθελοντικών επιστροφών υπηκόων τρίτων χωρών στις χώρες καταγωγής τους. Εντούτοις, αν και το πρόγραμμα δεν έχει, έως την εγγραφή της παρούσας εργασίας, ολοκληρωθεί, ωστόσο δεν διαφαίνεται να αποφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα λόγω έλλειψης συγκεκριμένων προτάσεων από την πλειοψηφία των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα.

3.6 Κριτική θεώρηση της Ελληνικής Μεταναστευτικής πολιτικής

Το ως άνω σύνολο των μέτρων του Ελληνικού Νομικού πλαισίου και των υιοθετημένων κοινωνικών πρακτικών, δεν φαίνεται να οδηγεί σε μία πολιτική επίλυσης των προβλημάτων των νομίμων μεταναστών και σε μία αύξηση ευκαιριών νόμιμης μετανάστευσης στην Ελλάδα, ως κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αλλά χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα και “ανασφάλεια”, καθώς αφενός μεν καταλείπει εκτός πλαισίου νομιμότητας σημαντικές, σε αριθμό, πληθυσμιακές ομάδες μεταναστών (αιτούντες άσυλο), αφετέρου δε, δεν προβλέπει κάποια μακροπρόθεσμη εθνική στρατηγική για την ένταξη των μεταναστών στη χώρα.

Ειδικότερα, τα μέτρα που ελήφθησαν στόχευαν μάλλον στην περαιτέρω εντατικοποίηση του ελέγχου και τις επιχειρήσεις μαζικών διωγμών, παρά στην ανάπτυξη δικτύων κοινωνικής προστασίας. Η αντιφατικότητα των νόμων, η ανάπτυξη της παραοικονομίας, η αυξημένη ζήτηση φθηνού εργατικού δυναμικού, σε συνδυασμό με μία κρατική πολιτική που στοχεύει στον περιορισμό της μετανάστευσης και την αποθάρρυνσή της (Ψημμένος,1995:76-77), είναι κάποιοι μόνο από τους λόγους που οδηγούν στη διατήρηση και αναπαραγωγή της παράνομης μετανάστευσης.

Αυτή η κρατική πολιτική, όμως, είναι σε τέτοιο βαθμό αδύναμη να ελέγξει την έκταση της “βιομηχανίας της μετανάστευσης”, ώστε φθάνει στο σημείο να “ποινικοποιεί” τη ζωή των μεταναστών και να μην λαμβάνονται μέτρα πρόνοιας και ενσωμάτωσής τους (Αράπογλου, Καβουλάκος, Κανδύλης, Μαλούτας, 2009:63), αλλά πολιτικές που ενθαρρύνουν την ξενοφοβία και τον ρατσισμό και οδηγούν τους μετανάστες σε **περιθωριοποίηση** και αποκλεισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΡΟΕΣ

4.0 Εισαγωγή

Μπαίνοντας κανείς στην τρίτη σε μέγεθος μεγαλύτερη πόλη της Ελλάδας, την Πάτρα, αντικρίζει εκατοντάδες μετανάστες στις άκρες των κεντρικών δρόμων της πόλης, “γαντζωμένους” στα κάγκελα του λιμανιού, караδοκώντας να μπουν στο λιμάνι και να κρυφτούν σε κάποιο διερχόμενο φορτηγό, ώστε να καταφέρουν, έτσι, να περάσουν τους ελέγχους του λιμανιού και να επιβιβαστούν σε κάποιο πλοίο για την Ιταλία και από εκεί σε ανεπτυγμένες χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, όπου οι συνθήκες διαβίωσης γι’ αυτούς, φαντάζουν ή πράγματι είναι, ευνοϊκότερες. Το θέαμα προκαλεί αλγεινή εντύπωση σε όσους το αντικρίζουν για πρώτη φορά! Για τους κατοίκους, όμως, της Πάτρας, αποτελεί συνηθισμένο θέαμα. Τέτοιες εικόνες συνθέτουν καθημερινά το σκηνικό της πόλης, που πριν από λίγα μόλις χρόνια, υπήρξε η πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης.

4.1 Το πρόβλημα της ανεργίας στην Πάτρα

Η Πάτρα, από το 1958 και μετά, με την έντονη βιομηχανική της δραστηριότητα, άρχισε να γίνεται σημαντικό κέντρο οικονομικής ανάπτυξης, δημιουργώντας πολλές νέες θέσεις εργασίας. Πολλές Ελληνικές και ξένες βιομηχανίες εγκατέστησαν τις μονάδες τους στην Πάτρα, με μεγαλύτερη τη συμμετοχή βιομηχανιών που σχετίζονται με ελαστικά, δέρματα, χαρτί, ποτά, κλπ και πολλές νέες θέσεις εργασίας δημιουργήθηκαν, με συνέπεια την αύξηση τόσο του μέσου βιοτικού επιπέδου, όσο και των φτωχότερων στρωμάτων του πατραϊκού πληθυσμού.

Επιπλέον, η Πάτρα με λιμάνι της, όντας ο συνδετικός κρίκος της Ελλάδας με τη Δυτική Ευρώπη και ένας σημαντικός συγκοινωνιακός κόμβος για τη διέλευση οχημάτων από την Κεντρική προς τη Δυτική Ελλάδα, αποτελούσε ανέκαθεν πόλο έλξης του τουρισμού, γεγονός που λειτούργησε θετικά για την τουριστική ανάπτυξη της πόλης.

Εντούτοις, η κατάσταση αυτή άλλαξε ριζικά από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, με το κλείσιμο όλων των μεγάλων βιομηχανιών της πόλης, οπότε και η πατραϊκή οικονομία περιήλθε σε οικονομική στασιμότητα που ακολουθήθηκε από οικονομικό και κοινωνικό μαρασμό και έλλειψη βασικών κοινωνικών υποδομών και υποδομών ανάπτυξης. Από τότε και μετά, φαινόμενα όπως η ανισότητα, η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός, παρατηρούνταν στο εσωτερικό της πόλης και αφορούσαν τη μεγαλύτερη μερίδα του ντόπιου πληθυσμού.

Ειδικότερα δε η σύγχρονη οικονομική κρίση που έχει ξεσπάσει στους κόλπους της Ελληνικής κοινωνίας, με το κλείσιμο πολλών μικρομεσαίων επιχειρήσεων και που μαστιάζει ιδιαίτερα την Πάτρα, αποτελεί μια δοκιμασία για την τοπική κοινωνία και το κοινωνικό σύστημα και έναν παράγοντα πολλαπλών ανατροπών με σημαντικές συνέπειες σε συλλογικό και ατομικό επίπεδο. Η ελλιπής ύπαρξη υποδομών και η έλλειψη πολιτικών για τη διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου στην Πάτρα, σε συνδυασμό με την έξαρση του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης σε αυτήν, εντείνει τις επιπτώσεις της κρίσης, φέρνοντας έτσι στην επιφάνεια τα συσσωρευμένα άλυτα ζητήματα στα οποία η πατραϊκή κοινωνία αδυνατούσε ή "εθελούφλουσε"- από την εμφάνιση του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης- να λάβει το κόστος των προτεινόμενων λύσεων.

Έτσι η πατραϊκή κοινωνία, μετά από μία μακρά περίοδο ανεργίας και δημογραφικής "νηνεμίας", έχει φθάσει στο σημείο να δυσανασχετεί, με κάθε τρόπο, στο φαινόμενο

της παράνομης μετανάστευσης και να αναζητά απεγνωσμένα την εξεύρεση λύσεων αντιμετώπισής του. Από τη μεριά τους οι μετανάστες, που συνήθως αναχωρούν μόνοι τους από τη χώρα καταγωγής τους ή σε μικρές ομάδες, διασκορπίζονται και απομονώνονται μέσα στον πληθυσμό της τοπικής κοινωνίας με τον οποίο συχνά δεν έχουν κοινωνικούς, πολιτισμικούς ή γλωσσικούς δεσμούς. Το υψηλό κόστος ζωής, ο πληθωρισμός και η ανεργία απομονώνουν όσους διαθέτουν έστω και λίγους πόρους (οικογένεια, φίλους) και τους αναγκάζουν να ζουν σε συνθήκες που τους παρέχουν ελάχιστες ευκαιρίες ουσιαστικής βελτίωσης της κατάστασής τους και όσους δεν διαθέτουν κανένα πόρο και παραμένουν παράνομα στη χώρα υποδοχής, τους "καταδικάζουν" σε απομόνωση και αποκλεισμό, ζώντας συχνά σε συνθήκες συνωστισμού και κάτω του αξιοπρεπούς βιοτικού επιπέδου, καθώς δεν μπορούν να πληρώσουν για καλύτερη στέγη.

4.2 Η Πάτρα ως πόλος έλξης μεταναστευτικών ροών

Μετά από δύο, περίπου, δεκαετίες δημογραφικής νηνεμίας και περνώντας, σήμερα, μία μακρά περίοδο οικονομικής και κοινωνικής κρίσης (αποβιομηχάνιση, ανεργία, κ.α.), η Πάτρα, αναταράσσεται από διαδοχικά κύματα αφίξεων οικονομικών μεταναστών και προσφύγων η πλειοψηφία των οποίων εισέρχονται στην πόλη των Πατρών παράνομα και εγκαθίστανται μαζικά σε περιοχές -κυρίως- γύρω από το λιμάνι της Πάτρας- έως ότου διαφύγουν (παράνομα) προς τις ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες- γεγονός που επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την τοπική κοινωνία της Πάτρας.

Η άλλοτε έντονη βιομηχανική δραστηριότητα της Πάτρας που επέφερε ραγδαία οικονομική ανάπτυξη της πόλης και δημιουργία πολλών θέσεων εργασίας, είναι πλέον παρελθόν. Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας '80, μετά τη μαζική αποβιομηχάνιση της πόλης, η Πάτρα έπαψε να προσφέρει ευκαιρίες για εργασία.

Έτσι, η επί σειρά ετών -έως και σήμερα- ανεργία και υποαπασχόληση, ανεδείχθησαν από τα μεγαλύτερα προβλήματα της πόλης και καλλιέργησαν ένα κλίμα μιζέριας και “καχυποψίας” στους κόλπους της Πατραϊκής κοινωνίας. Ωστόσο, η Πάτρα ανέκαθεν αποτελούσε και εξακολουθεί να αποτελεί, πόλο έλξης για τους μετανάστες.

Γιατί, όμως, μία πόλη, όπως η Πάτρα, σε συνθήκες ύφεσης προσελκύει και διατηρεί ένα σημαντικό αριθμό οικονομικών μεταναστών; Τι επιπτώσεις έχει η “παρουσία” τους στην τοπική κοινωνία, αλλά και στους ίδιους τους μετανάστες; Ποιοι είναι οι παράγοντες εκείνοι που θα οδηγούσαν στη βελτίωση των όρων ύπαρξής τους στην Πάτρα, ως πόλη υποδοχής; Τα ερωτήματα αυτά με τη σειρά τους, μας βοήθησαν να εστιάσουμε στη σημασία των περιοχών και των συνθηκών διαβίωσης των μεταναστών αυτών στην Πάτρα, αλλά και στη σημασία της εκμάθησης της Ελληνικής γλώσσας από αυτούς σε σχέση με την προοπτική βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσής τους, ως μέσο για την ομαλή εργασιακή και κοινωνική ένταξή τους στην Πατραϊκή κοινωνία.

Η Πάτρα είναι μια πόλη με μεγάλη επιρροή, λόγω της ύπαρξης του λιμανιού της, ως η κύρια θαλάσσια είσοδος στη χώρα από τη Δύση και έξοδος προς αυτήν. Για το λόγο αυτό, η Πάτρα ασκεί ιδιαίτερη έλξη στις διάφορες μεταναστευτικές ομάδες από τρίτες χώρες (Αφγανιστάν, Πακιστάν, Ιράκ, Σομαλία, κ.α.), οι οποίοι και διέρχονται από την πόλη με προορισμό τις αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης, όπως και όταν καταφέρουν να διαφύγουν προς αυτές. Έως τότε, παραμένουν σε αυτοσχέδιους καταυλισμούς, με ανεπαρκή στοιχεία διαβίωσης κοντά στο λιμάνι, λίγα μέτρα μακριά από το κέντρο της πόλης.

Η θέση του λιμανιού της Πάτρας, στο κέντρο της πόλης, είναι στρατηγική, διότι από παλιά είχε ιστορία και παράδοση στην παρουσία νέων πληθυσμών που κατέφθαναν από διάφορες περιοχές της Ελλάδας και του εξωτερικού αλλά και προσφύγων (1928)

και ανέκαθεν αποτελούσε το σημαντικότερο σημείο διέλευσης και πρόσβασης των πλοίων αλλοδαπών πληρωμάτων, που προσάραζαν στην Πάτρα και έφεραν στην πόλη έναν πληθυσμό εναλλασσόμενο και περαστικό, φορέα διαφορετικών πολιτισμών και ηθών και με συγκεκριμένες ανάγκες. Από εκεί, πάντα υπήρχε η δυνατότητα “έγκαιρης” διαφυγής. Εκτός όμως από τη θέση του λιμανιού στο κέντρο της Πάτρας, ένας σημαντικός παράγοντας για τη συγκέντρωση των παράνομα διερχομένων μεταναστών (λαθρομεταναστών) στις περιοχές γύρω από το λιμάνι, στο κέντρο της πόλης, ήταν ανέκαθεν τα δίκτυα (κυρίως παράνομα) γνωριμίας και προώθησης προς την Ιταλία, όπου διακινητές “έκλειναν” συμφωνίες παράνομης μεταφοράς πληθώρας μεταναστών προς την Ιταλία.

4.3 Οι περιοχές της Πάτρας: Χρήσεις γης και κατηγορίες

Στο κέντρο της Πάτρας, βρίσκονται τόσο οι βασικές διοικητικές υπηρεσίες της, όσο και οι βασικές εμπορικές δραστηριότητες της πόλης. Οι περιοχές εκτός του εμπορικού κέντρου, είναι περιοχές αμιγούς κατοικίας οι οποίες αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα μετά την ίδρυση του Πανεπιστημίου Πατρών που συνετέλεσε στην ταχεία ανοικοδόμηση νέων περιοχών. Στην περιοχή της Ακτής Δυμαίων, όπου από το 2010 βρίσκεται το νέο λιμάνι, βρίσκονται οι περισσότερες εγκαταστάσεις της άλλοτε ανθούσας βιομηχανίας, καθώς και διάφορα μηχανουργεία, συνεργεία και άλλοι χώροι παρεμφερών χρήσεων. Οι περιοχές αυτές βιομηχανικής συγκέντρωσης, γειτνιάζουν με περιοχές κατοικίας, τις οποίες και υποβαθμίζουν. Έτσι, οι περιοχές της πόλης των Πατρών, ανάλογα με τη χρήση τους και την τοποθεσία τους, κατηγοριοποιούνται σε αστικές συνοικίες με πολυτελή κτίσματα (Ψηλά Αλώνια, Ηρώων Πολυτεχνείου), σε παλιές αστικές συνοικίες με χαμηλή πυκνότητα δόμησης όπου κυριαρχεί ο χαρακτήρας της “γειτονιάς” (Η Παλιά Πόλη, τα Προσφυγικά), σε παλιούς οικισμούς σήμερα έντονα αστικοποιημένους (Ζαρουχλέϊκα, Ψαροφάι, Τέρψη, Ιτιές), καθώς και σε υποβαθμισμένες περιοχές κατοικίας, όπου κυριαρχεί η άτακτη δόμηση, η

διατήρηση παλιών και πρόχειρων κτισμάτων και κατοικίες που γειτνιάζουν με βιομηχανικές και βιοτεχνικές εγκαταστάσεις (ΑΒΕΞ, Λαδόπουλου, Πειραϊκή Πατραϊκή, Ακτή Δυμαίων), αλλά και με λιγοστές μόνιμες κατοικίες ντόπιων κατοίκων. Οι περιοχές αυτές είναι φανερά υποβαθμισμένες (Πολεοδομικό Συγκρότημα Πάτρας,1997).

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ
ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ
ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΔΙΕΡΧΟΜΕΝΟΥΣ ΠΑΡΑΝΟΜΟΥΣ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΠΟΥ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝ
ΣΗΜΕΡΑ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΤΟΧΟΙ- ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ- ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

5.1 Στόχοι της έρευνας

Βασικοί στόχοι της παρούσας έρευνας είναι:

- Η μελέτη των βασικών κοινωνικών χαρακτηριστικών των μεταναστών (Έλληνες Ομογενείς από την Αλβανία και παράνομα διερχόμενοι και προσωρινά διαμένοντες) που διαμένουν στην Πάτρα (πληθυσμός, χώρα προέλευσης, εθνικότητα, ηλικία, φύλλο, οικογενειακή κατάσταση, αιτίες εγκατάστασης στην Πάτρα, προοπτική μόνιμης εγκατάστασής τους, γνώση της Ελληνικής γλώσσας, απασχόληση, κ.α).
- Η διερεύνηση των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν κατά το χρόνο παραμονής τους στην Πάτρα, προκειμένου να ενταχθούν στο εσωτερικό της και των λόγων που συντελούν σε αυτό.
- Η διερεύνηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών της περιοχής διαμονής και της κατοικίας τους, δηλαδή σε ποιες περιοχές, σε τι κατοικίες και υπό ποιες συνθήκες ζουν οι μετανάστες αυτοί στην πόλη της Πάτρας.
- Η διερεύνηση της θέσης και των συνθηκών στέγασης σε τέτοιου τύπου οικισμούς που είναι παραμελημένοι από πλευράς κρατικής μέριμνας.
- Η διερεύνηση των κριτηρίων βάσει των οποίων συγκεντρώνονται οι μετανάστες στις περιοχές αυτές.
- Η διερεύνηση των επιπτώσεων της μετανάστευσης τόσο στην οικονομική και κοινωνική ζωή των συνοικιών της Πάτρας, όσο και στους ίδιους τους μετανάστες, οι οποίοι ζουν είτε σε δημόσιους χώρους και στο λιμάνι της Πάτρας, είτε σε ανοργάνωτους χώρους συγκέντρωσης μεταναστών (καταυλισμούς), χωρίς καμία δυνατότητα ανάπτυξης οικογενειακών ή άλλων κοινωνικών δεσμών.

5.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Κάποια από τα καίρια ερευνητικά ερωτήματα που απασχόλησαν το μεγαλύτερο μέρος της έρευνάς μας για την προσέγγιση του μεταναστευτικού ζητήματος στην Πάτρα και που πρέπει να ερευνηθούν και να απαντηθούν, είναι:

- ❖ τι προσέλκυσε αρχικά τους συγκεκριμένους, ερευνώμενους, μετανάστες να προσέλθουν και να εγκατασταθούν στην Πάτρα;
- ❖ ποια ειδικότερα εμπόδια αντιμετωπίζουν κατά την προσπάθεια ένταξής τους σ' αυτή;
- ❖ Ποιες είναι οι συνθήκες διαβίωσης, δηλαδή κατοικίας, εργασίας, ασφάλισης, υγείας των ερευνώμενων μεταναστών στην Πάτρα;
- ❖ Ποια είναι τα κριτήρια επιλογής της περιοχής κατοικίας των μεταναστών και σε ποιο βαθμό συγκεκριμένες περιοχές και συνθήκες κατοικίας των ερευνώμενων μεταναστών, τους «οδηγούν» σε συγκεκριμένο τρόπο ζωής και συνήθειες και τελικά σε μια κοινωνική περιθωριοποίηση και αποκλεισμό;
- ❖ Αν οι μετανάστες αυτοί «απομονώνονται» σε περιοχές στέρησης ή είναι εκτεθειμένοι στην «ενημερία» του συνολικού πληθυσμού και γιατί.
- ❖ Σε ποιο βαθμό οι περιοχές και οι συνθήκες διαβίωσης των ερευνώμενων μεταναστών, επηρεάζουν την οικονομική και κοινωνική ζωή της Πάτρας;
- ❖ Σε ποιο βαθμό, ειδικότερα, η γλώσσα, ο τόπος και ο χώρος στέγασης και οικονομικής δραστηριότητάς τους, επηρεάζουν τις σχέσεις τους με τον ντόπιο πληθυσμό και τους δημόσιους φορείς;

5.3 Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία αποτελεί ένα σημαντικό τμήμα της ερευνητικής διαδικασίας και από αυτήν εξαρτάται το αποτέλεσμα της έρευνας (Παντελής,2001:47). Η μεθοδολογία περιλαμβάνει τα εξής τμήματα: τον πληθυσμό, τη μέθοδο δειγματοληψίας και το

δείγμα, τα ερευνητικά εργαλεία, τη διαδικασία συλλογής δεδομένων και τέλος, τη διαδικασία ανάλυσης των δεδομένων (Κατσιλλής,1998:54).

5.3.1 Τα Μεθοδολογικά προβλήματα

Τα **Μεθοδολογικά προβλήματα** που σχετίζονται με την ποιοτική καταμέτρηση του μεταναστευτικού φαινομένου στην Πάτρα και της επίδρασης του φαινομένου αυτού στην τοπική κοινωνία, ήταν πολλά. Δεν ήταν μόνο ο περιορισμένος χρόνος μελέτης, αλλά και η δυσκολία προσδιορισμού των -υπό έρευνα- ομάδων μεταναστών που βρίσκονται στην Πάτρα. Η επιλογή των συγκεκριμένων κατηγοριών μεταναστών δεν ήταν απλή υπόθεση. Οι πραγματικές διαστάσεις του μεταναστευτικού ρεύματος στην Πάτρα ήταν για τους μεν ορμώμενους από την Αλβανία μετανάστες, πολύ πιο αυξημένες από τους ήδη καταγεγραμμένους στους καταλόγους επίσημων τοπικών φορέων, για τους δε διερχόμενους παράνομα από την Πάτρα, χωρίς καμία επίσημη συστηματική καταγραφή.

5.3.2 Πληθυσμός της Έρευνας

“Ο πληθυσμός, σε έρευνες που χρησιμοποιούν ερωτηματολόγια, συνεντεύξεις ή παρατηρήσεις, είναι εκείνο το σύνολο των “αντικειμένων”, με την ευρεία έννοια, για το οποίο ο ερευνητής ενδιαφέρεται να συλλέξει πληροφορίες και να εξάγει κάποιο αποτέλεσμα” (Παπαναστασίου, 1996:105).

Στην παρούσα εργασία, ο πληθυσμός αυτός αποτελείται αφενός μεν από τους Έλληνες ομογενείς από την Αλβανία και τους παράνομα διερχόμενους μετανάστες από τρίτες χώρες που διαμένουν στην Πάτρα για μικρότερο ή μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, αφετέρου δε από τους κατοίκους της Πάτρας που κατοικούν ή εδράζονται επαγγελματικά στις περιοχές γύρω από το λιμάνι, στο κέντρο της πόλης.

Η επιλογή, τόσο των παράνομα διερχόμενων μεταναστών και των Ελλήνων ομογενών από την Αλβανία -διότι ήταν αδύνατο να υπάρξουν αποτελέσματα στο χρόνο που διετίθετο για την εκπόνηση της παρούσας, αν μελετούσαμε το σύνολο των μεταναστών που προέρχονται από την Αλβανία, ή από την πρώην Σοβιετική Ένωση, ή από άλλες χώρες εντός και εκτός Ευρώπης-όσο και των ντόπιων κατοίκων συγκεκριμένων περιοχών της Πάτρας-, δεν ήταν τυχαία.

Διότι αφενός μεν οι παράνομα διερχόμενοι μετανάστες είναι η πιο πολυπληθής κατηγορία μεταναστών στην Πάτρα, η βραχυπρόθεσμη και υπό άθλιες συνθήκες διαμονή των οποίων -κυρίως στο κέντρο της πόλης-επηρεάζει έντονα την τοπική κοινωνία της Πάτρας και τους ίδιους οι οποίοι και εξωθούνται από το «σύστημα» σε παράνομες και ενίοτε εγκληματικές ενέργειες που τους στιγματίζουν και τους περιθωριοποιούν, αφετέρου δε οι Έλληνες ομογενείς από την Αλβανία, είναι μία παρεξηγημένη κατηγορία μεταναστών στην Πάτρα, η οποία μετά από μία μακρά περίοδο διαδοχικών αφίξεων και απελάσεων, αλλά και ρατσιστικών επιθέσεων εναντίον τους, έχει εγκατασταθεί πλέον -σε μεγάλο βαθμό μόνιμα, διατηρώντας έτσι μια έντονη δυναμική όσον αφορά το παρελθόν και το μέλλον της πόλης.

Τέλος, επελέγησαν, αφενός μεν κάτοικοι συγκεκριμένων περιοχών της Πάτρας, που γειτνιάζουν με μετανάστες και για το λόγο τούτο έχουν καθημερινή επαφή με αυτούς και επηρεάζεται άμεσα η καθημερινότητά τους από τη συνύπαρξη μαζί τους, αφετέρου δε συγκεκριμένες περιοχές, ως το χωρικό πλαίσιο από το οποίο θα επιλέγονταν οι προς διερεύνηση μετανάστες και ντόπιοι. Η επιλογή του συγκεκριμένου χωρικού πλαισίου έγινε αφενός μεν γιατί οι περιοχές αυτές συγκεντρώνουν ένα σημαντικό τμήμα του μεταναστευτικού πληθυσμού για κάθε ομάδα μεταναστών, αφετέρου δε γιατί οι περιοχές αυτές συγκεντρώνουν ένα ικανοποιητικό αριθμό κατοικιών και εμπορικών καταστημάτων ντόπιων κατοίκων της Πάτρας που συνυπάρχουν και επηρεάζονται από τους μετανάστες.

Οι μετανάστες, οι οποίοι αποτέλεσαν στην πλειοψηφία τα ερευνώμενα υποκείμενα, ποίκιλαν σε ηλικία και σε επίπεδο γνώσης της Ελληνικής γλώσσας και χρονικού διαστήματος διαμονής τους στην Ελλάδα. Αλλά και ο ντόπιος πληθυσμός ποίκιλλε σε ηλικία, περιοχή κατοικίας τους, οικονομική κατάσταση, κ.α.

5.4 Μεθοδολογικά Εργαλεία της έρευνας

Ως κατάλληλο ερευνητικό εργαλείο για την παρούσα έρευνα επιλέχθηκε η προσωπική συνέντευξη (Face to Face) με τη βοήθεια ερωτηματολογίου. Η συνέντευξη είναι μία μορφή συνομιλίας, η οποία έχει ερευνηθεί και δομηθεί από τον ερευνητή με τη μορφή ερωτήσεων και απαντήσεων (Mishler,1996:11).

Μέσα από τη συνέντευξη με τη χρήση ερωτήσεων με τα ερευνώμενα υποκείμενα, επιχειρείται να εντοπιστούν οι συνθήκες άφιξης, εγκατάστασης και διαμονής σε συγκεκριμένες περιοχές της Πάτρας και κατά πόσο οι περιοχές και οι συνθήκες αυτές τους "αγκαλιάζουν" και συμβάλλουν, έτσι, στην ομαλή ένταξή τους στην τοπική κοινωνία ή τους "καταδικάζουν" σε αποκλεισμό από τα κοινωνικά δικαιώματα που απολαμβάνει το σύνολο των ντόπιων πολιτών, καθώς και οι δυσκολίες που συναντούν κατά τη διαμονή τους σ' αυτές. Επελέγη η ατομική συνέντευξη ως η πιο κατάλληλη για την- σε βάθος- διερεύνηση του αντικειμένου της έρευνας. Ακόμα, μέρος από τις πληροφορίες έχει συλλεγεί μέσα από την προσωπική παρατήρηση, στην οποία βοήθησε η προσωπική επαφή με τις περιοχές και η εκ των προτέρων γνωριμία ενός από την πρώτη ομάδα του δείγματός μας μεταναστών και ενός από τη δεύτερη, λόγω της φύσης τους επαγγέλματός μου.

Το είδος συνέντευξης που επελέγη ως εργαλείο είναι η ημιδομημένη συνέντευξη. Η ημιδομημένη συνέντευξη, παρέχει στον ερευνητή την ελευθερία να εισάγει κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ερωτήσεις που θα οδηγήσουν στη διερεύνηση των

ερευνητικών ερωτημάτων.

Ειδικότερα, δε, η συνέντευξη αποτελεί ένα μεθοδολογικό εργαλείο το οποίο επιτρέπει τη διερεύνηση των συναισθημάτων και των σκέψεων των υποκειμένων της έρευνας από την προσωπική τους οπτική. Έτσι, από τη μία η φύση του ερευνητικού ζητήματος, που απαιτούσε άμεση πληροφόρηση και από την άλλη το γεγονός ότι, πολλοί (κυρίως δημοσιογράφοι)-κατά καιρούς- έχουν τοποθετηθεί σε ζητήματα της ζωής των μεταναστών στην Πάτρα και τις επιπτώσεις στην τοπική κοινωνία, από διαφορετική ο καθένας σκοπιά, είναι λόγοι που συνετέλεσαν στη επιλογή της προσωπικής συνέντευξης, ως μεθοδολογικού εργαλείου αυτής της έρευνας και η οποία θα μας εξασφάλιζε ειλικρινείς απαντήσεις.

Για τη διεξαγωγή της συνέντευξης, διάρκειας τουλάχιστον μισής ώρας η κάθε μία, έγιναν 68 συνολικά ερωτήσεις, χρησιμοποιώντας δύο ερωτηματολόγια με σταθερά και αμετάβλητα ερωτήματα, που σχεδιάστηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε να υπάρχει μία αντιστοιχία μεταξύ των ερευνητικών ερωτημάτων και των ερωτήσεων αυτών.

Έτσι, χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο κοινό για όλους τους ερευνώμενους μετανάστες (Έλληνες ομογενείς από την Αλβανία και παράνομα διερχόμενους μετανάστες) και ένα δεύτερο ερωτηματολόγιο, για τους ερευνώμενους κατοίκους της Πάτρας, οι οποίοι είχαν προσωπικά βιώματα από τη συνύπαρξή τους με τους “διπλανούς” τους μετανάστες.

Τα ερωτηματολόγια αυτά, συμπληρώθηκαν από εμάς και όχι από τους συνεντευξιαζόμενους, για εξοικονόμηση χρόνου, αλλά και -κυρίως- για να αποσαφηνιστούν τα σημεία εκείνα που τυχόν θα τους δυσκόλευαν και θα προκαλούσαν εσφαλμένες απαντήσεις. Επιπλέον, η διενέργεια της συνέντευξης αποτέλεσε αυτή καθ' αυτή ένα ακόμα δεδομένο προς ανάλυση και διεξαγωγή συμπερασμάτων για το επίπεδο της γνώσης της ελληνικής γλώσσας από τους

μετανάστες αυτούς και τις επιπτώσεις που φέρει η έλλειψη γνώσης της για τους ίδιους τους ερωτώμενους.

Οι ερωτήσεις που επιλέχθηκαν κατά το σχεδιασμό της συνέντευξης προς τα ερευνώμενα υποκείμενα, ήταν συνολικά σαράντα έξι (46) για την πρώτη και δεύτερη ομάδα έρευνας (μετανάστες) και είκοσι δύο (22) συνολικά για την τρίτη ομάδα έρευνας (ντόπιους κατοίκους). Από τις 46 ερωτήσεις της πρώτης ομάδας και δεύτερης ομάδας, οι είκοσι τέσσερις (24) και από τις 22 ερωτήσεις της τρίτης ομάδας, οι πέντε (5) είναι πολλαπλής επιλογής, για να τους διευκολύνει στην καλύτερη κατανόηση του ερωτήματος. Οι είκοσι δύο (22) ερωτήσεις της πρώτης και δεύτερης ομάδας και οι δεκαέξι (16) ερωτήσεις της τρίτης ομάδας, είναι "ανοιχτού" τύπου, δηλαδή αυτές που δεν έχουν συγκεκριμένες επιλογές απαντήσεων και παρέχουν τη δυνατότητα στους ερωτηθέντες να απαντήσουν όχι μονολεκτικά (με ναι ή όχι), αλλά ελεύθερα και χωρίς να αισθάνονται κατευθυνόμενοι από τον ερωτώντα (Burton,2000:199). Αλλά επίσης, διενεργήθηκαν και ερωτήσεις στις πρώτη ομάδα και δεύτερη ομάδα, αλλά και στην Τρίτη ομάδα "κλειστού" τύπου, στις οποίες οι συνεντευξιαζόμενοι έπρεπε να απαντήσουν ελεύθερα, σχεδόν μονολεκτικά.

5.4.1 Κριτήρια σύνθεσης και περιγραφή των ερωτηματολογίων:

5.4.1.1 Πρώτο ερωτηματολόγιο:

Το πρώτο ερωτηματολόγιο-που είναι κοινό για την ομάδα των Ελλήνων ομογενών από την Αλβανία και τους παράνομα διερχόμενους μετανάστες-κατοίκους τρίτων χωρών-, χωρίζεται σε έξι υποενότητες, ως εξής:

Στην **πρώτη υποενότητα**, τα στοιχεία που μας ενδιέφεραν και καταγράψαμε, ήταν τα σχετικά με τα δημογραφικά ατομικά χαρακτηριστικά των ερευνώμενων

υποκειμένων, ήτοι το φύλο, η ηλικία, η χώρα προέλευσης, το επίπεδο εκπαίδευσης, η γνώση της Ελληνικής γλώσσας και το είδος της απασχόλησης στην Πάτρα, ούτως ώστε να έχουμε γνώση της σχέσης μεταξύ κατηγορίας νοικοκυριού και τύπου κατοικίας, αλλά και τα τυχόν εμπόδια που αντιμετωπίζουν από τυχόν διαφοροποίησή τους σε σχέση με αυτά.

Στη **δεύτερη υποενότητα**, τα στοιχεία τα σχετικά με τη νομιμότητα της διαμονής τους, ήτοι την ημερομηνία πρώτης άφιξης στην Πάτρα, τον τρόπο άφιξης και τους ενδιάμεσους σταθμούς πριν την οριστική εγκατάστασή τους στην Πάτρα, το χαρακτήρα της μετανάστευσης (ατομικός ή ομαδικός), την πρόθεσή τους για μόνιμη ή προσωρινή διαμονή τους, τους λόγους επιλογής της Πάτρας ως τόπο προορισμού ή ως τελικό τόπο εγκατάστασής τους και αν τυχόν προτιμούσαν να μένουν σε άλλη πόλη.

Στην **τρίτη υποενότητα**, τα στοιχεία τα σχετικά με τη βασική κοινωνική παροχή της Υγείας στην Πάτρα, για να δούμε κατά πόσο αποκλείονται οι μετανάστες από το βασικό αγαθό της υγείας, ως το πλέον σημαντικό αγαθό που θεωρητικά όλοι οι άνθρωποι δικαιούνται να απολαμβάνουν δωρεάν, ενώ στην πράξη δεν τηρείται. Άλλωστε, από την πρόσβαση ή τον αποκλεισμό των μεταναστών στο/από το πρωταρχικό και θεμελιώδες αγαθό της υγείας, συμπεραίνει κανείς το επίπεδο των υπολοίπων κοινωνικών παροχών προς αυτούς.

Στην **τέταρτη υποενότητα**, τα σχετικά με τη σημερινή διαμονή τους, την περιοχή κατοικίας τους και τους λόγους επιλογής αυτής, την ύπαρξη εξυπηρετήσεων πλησίον της κατοικίας τους (πλατεία, καταστήματα, εγκαταλελειμμένοι χώροι), την ύπαρξη άλλων μεταναστών ή συγγενών τους εκεί και τις σχέσεις τους με τους γείτονες.

Στην **πέμπτη υποενότητα**, τα στοιχεία τα σχετικά με τα χαρακτηριστικά και τις συνθήκες της κατοικίας τους, ως επιλογή βασικής ανάγκης διαβίωσης και ως κριτήριο

αξιολόγησης του επιπέδου ζωής τους. Και συγκεκριμένα, το καθεστώς κατοικίας τους (με ενοίκιο ή ιδιόκτητο), τον τρόπο και τις δυσκολίες εύρεσης κατοικίας, την παλαιότητα και το εμβαδό αυτής, τυχόν προηγούμενη ενοικίαση και οι λόγοι αποχώρησης από αυτή, τις σχέσεις με τον ιδιοκτήτη της κατοικίας.

Στην **έκτη υποενότητα**, τα σχετικά με την οικονομική τους κατάσταση, ήτοι τα έξοδα συντήρησής τους, την εργασιακή τους κατάσταση. Έτσι, θα γίνει μια προσπάθεια να δούμε κατά πόσο τους επιτρέπεται να έχουν ένα ελάχιστο επίπεδο καλής διαβίωσης μέσα σε μία πόλη που “δοκιμάζεται” οικονομικά και κοινωνικά.

5.4.1.2 Δεύτερο ερωτηματολόγιο:

Το **δεύτερο ερωτηματολόγιο** και που απευθύνεται στους ντόπιους κατοίκους της Πάτρας, χωρίζεται σε τρεις υποενότητες:

Στην **πρώτη υποενότητα**, τα στοιχεία που μας ενδιέφεραν και καταγράψαμε, ήταν τα σχετικά με τα δημογραφικά ατομικά χαρακτηριστικά των ερευνώμενων υποκειμένων, ήτοι το φύλο, η ηλικία, η καταγωγή και το μέρος προέλευσης (αστικές περιοχές ή χωριά), το επίπεδο εκπαίδευσης, και το είδος της απασχόλησης στην Πάτρα, ούτως ώστε να έχουμε γνώση για το σε ποιο βαθμό και σε ποιους τομείς η συνύπαρξή τους με τους μετανάστες, επηρεάζει την καθημερινή τους ζωή, αλλά και τα τυχόν εμπόδια που αντιμετωπίζουν από τυχόν διαφοροποίησή τους σε σχέση με αυτά.

Στη **δεύτερη υποενότητα**, τα στοιχεία τα σχετικά με την περιοχή κατοικίας ή επαγγελματικής έδρας τους και τις συνθήκες διαβίωσης, τους λόγους επιλογής αυτής, την ύπαρξη μεταναστών εκεί και τις σχέσεις τους με τους μετανάστες-γείτονες. Έτσι, θα γίνει μια προσπάθεια να δούμε κατά πόσο τους επιτρέπεται να “ανέχονται” το

τυχόν παρεμπόριο που στήνεται έξω από τα μαγαζιά και τις κατοικίες τους, που θα τους επιτρέψει να έχουν ένα ελάχιστο επίπεδο καλής διαβίωσης μέσα σε μία πόλη που εδώ και πολλά χρόνια “δοκιμάζεται” οικονομικά και κοινωνικά.

Στην **τρίτη υποενότητα**, τα στοιχεία τα σχετικά με τις απόψεις τους για τους μετανάστες γενικά., για να δούμε αν είναι προκατειλημμένοι ή όχι για τους μετανάστες.

5.4.2 Δείγμα και μέθοδος δειγματοληψίας

Δείγμα, ορίζεται το υποσύνολο του πληθυσμού, το οποίο θα πρέπει να αντιπροσωπεύει όσο καλύτερα γίνεται τον πληθυσμό (Παπαναστασίου Κ., 1996:105).

Στην παρούσα έρευνα, το δείγμα στο οποίο απευθυνόμαστε με τη βοήθεια ερωτηματολογίου, είναι σχετικά μικρό, όχι απόλυτα αντιπροσωπευτικό για δύο πολύ συγκεκριμένες ομάδες μεταναστών, ήτοι τους Έλληνες Ομογενείς από την Αλβανία και τους παράνομα διερχόμενους από τρίτες χώρες μετανάστες στην Πάτρα, από τη μια και τους ντόπιους κατοίκους συγκεκριμένων περιοχών της Πάτρας, από την άλλη. Το δείγμα αποτελείται από 15 Έλληνες ομογενείς από την Αλβανία, από τους οποίους 10 άντρες και 5 γυναίκες, ηλικίας 30 έως 70 ετών, από 10 παράνομους μετανάστες, ηλικίας 16 έως 29 ετών και μόνο από ανδρικό πληθυσμό και από 15 Πατρινούς κατοίκους, 7 άνδρες και 8 γυναίκες, ηλικίας 20 έως 60 ετών.

Η αναλογία των δύο φύλων στις διάφορες εθνικότητες δεν είναι σταθερή. Για παράδειγμα, αυτή των συμμετεχόντων παράνομων μεταναστών από Ασιατικές και Αραβικές χώρες (Πακιστάν, Μπαγκλαντές, Συρία, κ.α.), στην Πάτρα, δεν είναι ίση, γιατί οι μετανάστες αυτοί, είναι σχεδόν μόνο ανδρικός πληθυσμός.

Η δειγματοληψία, είναι μία διαδικασία η οποία ακολουθείται στην επιλογή ορισμένων υποκειμένων ή αντικειμένων από ένα ευρύτερο σύνολο στο οποίο ανήκουν” (Παπαναστασίου,1996:105).

Σε γενικές γραμμές, καταφέραμε να έχουμε συνεντεύξεις με τη βοήθεια ερωτηματολογίου από δύο διαφορετικές περιοχές της Πάτρας (προσφυγικά, Ακτή Δυμαίων) που συνδύαζαν διαφορετικά χαρακτηριστικά μεταξύ τους, από άνδρες και γυναίκες ηλικίας 30-70 ετών για την πρώτη ομάδα μεταναστών της έρευνας (Έλληνες ομογενείς από Αλβανία) και σε δύο διαφορετικές περιοχές, μόνο από άνδρες, ηλικίας 17-29 ετών για τη δεύτερη ομάδα μεταναστών της έρευνας (παράνομα διερχόμενοι από τρίτες χώρες). Αλλά και συνεντεύξεις με ντόπιους κατοίκους της Πάτρας που κατοικούν ή κατά πάσαν περίπτωση εδρεύουν σε διαφορετικές περιοχές της Πάτρας με έντονη την παρουσία των μεταναστών ανάμεσά τους, ηλικίας 30-60 ετών.

5.4.3 Διαδικασία συλλογής δεδομένων-η διεξαγωγή της συνέντευξης

Δεδομένου ότι η παρούσα έρευνα βασίστηκε καταρχήν στη συλλογή πρωτογενών στοιχείων, η δυνατότητα πρόσβασης στους ερευνώμενους πληθυσμούς, είχε μεγάλη σημασία για τα αποτελέσματα της έρευνας. Αλλά περιλαμβάνει και τη μελέτη δευτερογενών πηγών.

Ο χρόνος, ο τόπος διεξαγωγής της συνέντευξης, η οικειότητα του ερευνητή με τον ερευνώμενο και συνολικά οι συνθήκες κάτω από τις οποίες διεξάγεται η συνέντευξη, μπορεί, να επηρεάσουν τα αποτελέσματα της έρευνας.

Στις συνεντεύξεις που πήραμε, προσπαθήσαμε να αναπτύξουμε την απαραίτητη οικειότητα. Αυτό συντελέστηκε με τη βοήθεια μιας φίλης Αλβανόγλωσσης και ενός φίλου Ελληνόγλωσσου από την Αλβανία, με τη βοήθεια των οποίων, είχαμε άμεση και εύκολη πρόσβασή στην ομάδα των Ελλήνων ομογενών από την Αλβανία. Οι φίλοι

αυτοί, αποτέλεσαν “εγγύηση” για τους συνεντευξιαζόμενους, ότι οι απαντήσεις που θα μας δώσουν θα χρησιμοποιηθούν μόνο για την παρούσα έρευνα και δεν θα είναι με κανένα τρόπο επιζήμιες γι' αυτούς. Γι' αυτό και από την αρχή, κάναμε σαφείς τους στόχους μας. Επιπλέον, δώσαμε εγγυήσεις για τον επιστημονικό και κοινωνικό χαρακτήρα της έρευνας και για το ότι οι απαντήσεις που θα μας δώσουν δεν θα τους επηρεάσει κατ' ουδένα τρόπο, αρνητικά. Η ομάδα αυτή των μεταναστών ήσαν ιδιαίτερα προσιτοί, πρόσχαροι και θετικοί στο να συνεργαστούν μαζί μας στην ερευνητική αυτή προσπάθεια.

Αντιθέτως η πρόσβασή μας στην ομάδα των παράνομα διερχόμενων μεταναστών αρχικά ήταν πολύ δύσκολη. Διότι αφενός μεν μεγάλος αριθμός αυτών, όταν προσπαθήσαμε να τους προσεγγίσουμε σε χώρους γύρω από το λιμάνι, μας αντιμετώπισαν με καχυποψία, αφετέρου δε φάνηκε έντονα ο φόβος τους και η ανάγκη τους να περιφρουρήσουν την “κατοικία” τους και την προσωπική τους ζωή. Εμπόδιο επικοινωνίας αποτέλεσε, επίσης και η έλλειψη γνώσης της Ελληνικής ή έστω της Αγγλικής γλώσσας, που ευτυχώς γρήγορα προσπελάστηκε με τη βοήθεια κάποιων μεταναστών που μου σύστησαν φίλοι-μέλη της Κίνησης Υπεράσπισης των Δικαιωμάτων των Μεταναστών Πάτρας- και οι οποίοι λόγω της μακράς παραμονής τους στην Πάτρα γνώριζαν ικανοποιητικά την Ελληνική γλώσσα. Με αυτούς συνεργαστήκαμε μέχρι το τέλος της έρευνάς μας.

Τέλος, οι κάτοικοι της Πάτρας, ήσαν ιδιαίτερα συνεργάσιμοι και συνέβαλλαν ιδιαίτερα, με τις μαρτυρίες τους, στη διερεύνηση των συνθηκών της ζωής αυτών των μεταναστών, όπως οι ίδιοι τις βιώνουν καθημερινά.

Οι συνεντεύξεις με τα ερευνώμενα υποκείμενα, διεξήχθησαν σταδιακά μέσα χρονικό διάστημα επτά περίπου μηνών, από το Φεβρουάριο του 2012 έως το Σεπτέμβριο του 2012. Αυτές, υλοποιήθηκαν, κατά κύριο λόγο, σε εξωτερικούς χώρους, αλλά και σε

κατοικίες των μεταναστών-κυρίως των Ομογενών Αλβανών-γεγονός που μας έδωσε πλούτο εικόνων και εμπειριών.

ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ:

ΑΛΒΑΝΟΙ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΜΑ ΔΙΕΡΧΟΜΕΝΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

6.0 Εισαγωγή

Η ανάλυση αυτή αποτελεί ουσιαστικό βοήθημα στην διερεύνηση των παραγόντων εκείνων ή των κοινωνικών μηχανισμών που συμβάλλουν στην κοινωνική “διαφοροποίηση”, στις ανισότητες και στην περιθωριοποίηση των ερευνώμενων μεταναστών στην Πάτρα, τόσο αυτών που επιδιώκουν να “ενσωματωθούν” στην κοινωνία, όσο και των προσωρινά διαμενόντων, μέσα από τη συσχέτισή με τα δημογραφικά και κοινωνικά τους χαρακτηριστικά, με το επίπεδο εκπαίδευσής τους, το επάγγελμά τους, την προοπτική μόνιμης εγκατάστασής τους στην Πάτρα και με την περιοχή και τις συνθήκες κατοικίας τους. Ειδικότερα, η ανάλυση επικεντρώνεται στο σε ποιο βαθμό υφίσταται αστικός διαχωρισμός των διάφορων περιοχών κατοικίας, κατά γεωγραφική περιοχή, με κριτήριο την εθνικότητα, το νομικό καθεστώς τους, το εκπαιδευτικό και εργασιακό τους status, που ωθεί τελικά τους μετανάστες των ομάδων τους δείγματός μας, σε μια κοινωνική, πολιτιστική και γεωγραφική περιθωριοποίησή και αποκλεισμό, στο εσωτερικό της πόλης της Πάτρας.

Επιπλέον, αποτελεί σημαντικό βοήθημα στο να διερευνήσουμε σε ποιο βαθμό και σε ποιους τομείς της καθημερινής ζωής επηρεάζει τους ντόπιους κατοίκους, η παρουσία των μεταναστών στο κέντρο της πόλης, το καθεστώς διαμονής τους και οι συνθήκες διαβίωσής τους.

Έτσι, μετά τη σχετική συνέντευξη με τη βοήθεια ερωτηματολογίου καταγράψαμε τα χαρακτηριστικά τους (δημογραφικά, κοινωνικά, κ.α.). Ειδικότερα, δε για τους μετανάστες της δεύτερης ομάδας (λαθρομετανάστες) στην Πάτρα, δεν υπάρχει

κανένας φορέας που να αναλαμβάνει την καταγραφή αυτών, γι' αυτό και προβήκαμε επιπλέον και σε επιτόπια έρευνα.

Για τη διευκόλυνση της ομαδοποίησης των δεδομένων, διαμορφώθηκαν ορισμένοι άξονες. Οι μεν είναι κοινοί για την πρώτη και δεύτερη ερευνώμενη ομάδα (μετανάστες), οι δε ξεχωριστοί για την τρίτη ομάδα (ντόπιοι). Τα ευρήματα θα παρουσιαστούν σε κάθε άξονα ξεχωριστά με σχετική ανάλυσή τους και έπειτα θα πραγματοποιηθεί συνολική ανάλυσή τους.

6.1 ΤΑ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΤΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ

6.1.1 Δείγμα

Το δείγμα μας αποτελείται από δύο (2) ομάδες μεταναστών. Η **πρώτη ομάδα**, ήτοι οι Έλληνες Ομογενείς από την Αλβανία, αποτελείται από 15 άτομα, εκ των οποίων οι δέκα είναι άνδρες και οι πέντε γυναίκες, ηλικίας 30 ετών έως 70 ετών. Η **δεύτερη ομάδα**, ήτοι οι παράνομα διερχόμενοι αλλοδαποί από τρίτες χώρες, αποτελείται από 10 άτομα, άνδρες, ηλικίας 17-29 ετών. Η μικρή υπεροχή του αριθμού των ανδρών στην πρώτη ομάδα και η αποκλειστική ύπαρξη ανδρών στη δεύτερη ομάδα, οφείλεται στο γεγονός ότι ο άνδρας μεταναστεύει πρώτος αναζητώντας, βραχυπρόθεσμα γι' αυτόν και μακροπρόθεσμα για την οικογένειά του, καλύτερες συνθήκες εργασίας και ζωής από τη χώρα καταγωγής του. Έπειτα, αφού δημιουργήσει τις κατάλληλες υποδομές και εργασία, καλεί την οικογένειά του (σύζυγο, παιδιά, ενίοτε και γονείς λόγω αδυναμίας αυτοσυντήρησης) για να εγκατασταθούν μαζί του. Ειδικότερα δε στη δεύτερη ομάδα βλέπουμε μόνο άνδρες νεαρής ηλικίας χωρίς δεσμεύσεις στη χώρα προέλευσής τους και με σφοδρή επιθυμία για ένα καλύτερο μέλλον, γεγονός που ωθεί στο να είναι και πιο "ριψοκίνδυνοι".

6.1.2. Χώρα προέλευσης

Η **πρώτη ομάδα** του δείγματός μας είναι οι Ομογενείς Αλβανοί μετανάστες από τη Βόρεια Ήπειρο και συγκεκριμένα από διάφορες περιοχές (αγροτικές και αστικές) κυρίως των νομών των Αγίων Σαράντα και του Αργυροκάστρου. Από τους 15 συνολικά, πέντε προέρχονται από πόλεις όπως το Αργυρόκαστρο, πέντε από τους Αγίους Σαράντα, τρεις από το Τεπελένι και δύο από αγροτικές περιοχές, ένας από το Δέλβινο και ένας από την Πρεμετή. Οι περιοχές αυτές είναι σε μικρή απόσταση από τα Ελληνοαλβανικά σύνορα, γεγονός που συντελεί στην εύκολη μετακίνησή τους.

Η **δεύτερη ομάδα** του δείγματός μας είναι οι παράνομα διερχόμενοι αλλοδαποί (λαθρομετανάστες) από τρίτες χώρες με ασταθή πολιτικά καθεστώτα και ανασφαλείς συνθήκες διαβίωσης, εισερχόμενοι κυρίως μέσω των συνόρων με την Τουρκία και συγκεκριμένα, από τους 10 συμμετέχοντες στη έρευνά μας, τρεις είναι Αφγανοί, ένας Κούρδος της Τουρκίας, δύο Πακιστανοί, τρεις Ιρακινοί και ένας από τη Σομαλία.

6.1.3. Οικογενειακή κατάσταση

Σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση της **πρώτης ομάδας** του δείγματός μας, από τους 15 συμμετέχοντες, οι έντεκα ηλικίας 38 ετών και άνω που εγκαταστάθηκαν στην Πάτρα, είναι έγγαμοι/ες με 1 έως 3 παιδιά και ζουν σήμερα οικογενειακά σ' αυτή. Ενώ μόνο δύο είναι άγαμοι/ες και μία μόνο, ηλικίας 30 ετών, διαζευγμένη. Τέλος, ένας είναι χήρος.

Τα μεγαλύτερα, όμως, ποσοστά άγαμων, εντοπίζονται στη **δεύτερη ομάδα** του δείγματός μας σε άνδρες από το Αφγανιστάν, το Πακιστάν, κ.α. Έτσι, παρατηρούνται σημαντικές διαφορές στα πρότυπα διαμονής των μεταναστών (με οικογένεια ή ολομόναχοι χωρίς δεσμεύσεις και υποχρεώσεις) που επηρεάζουν και τον τόπο κατοικίας τους και τελικά την ένταξή τους στην τοπική κοινωνία.

6.1.4. Γνώση της Ελληνικής Γλώσσας

Η **πρώτη ομάδα** του δείγματός μας, από το σύνολο των 15 ατόμων, οκτώ άνδρες ηλικίας 38 ετών και άνω, που είχαν έρθει στην Πάτρα για εργασία και τέσσερις γυναίκες ηλικίας 35 ετών και άνω που ήλθαν στην Πάτρα για λόγους οικογενειακής συνένωσης, λίγα χρόνια μετά, δήλωσαν ότι θεωρούν τα Ελληνικά ως μητρική τους γλώσσα και τη μιλούν αρκετά καλά σε προφορικό επίπεδο, όχι όμως το ίδιο καλά σε γραπτό λόγο. Και αυτό διότι ποτέ δεν είχαν την ευκαιρία να πάνε σε κάποιο σχολείο εκμάθησης της Ελληνικής γλώσσας, είτε γιατί δεν βρήκαν ελεύθερο χρόνο, είτε γιατί δεν υπήρχε η μέριμνα από την πολιτεία. Αντιθέτως, δύο από αυτούς, νεότεροι/ες σε ηλικία (μία γυναίκα 30 ετών και ένα άνδρας 34 ετών), δήλωσαν ότι μιλούν και γράφουν πολύ καλά Ελληνικά-έχοντας οι μεν παρακολουθήσει μαθήματα Ελληνικής γλώσσας, ο δε φοιτήσει σε Πανεπιστημιακή σχολή-, ενώ μόλις ένας άνδρας, ηλικίας 70 ετών, που ήλθε πριν από πέντε χρόνια στην Πάτρα, κατανοεί καλά την Ελληνική γλώσσα, ωστόσο δεν μπορεί καθόλου ούτε να μιλήσει, ούτε να γράψει Ελληνικά, γιατί είναι αναλφάβητος. Η ελλιπής γνώση του γραπτού λόγου της Ελληνικής γλώσσας των περισσότερων εξ αυτών, αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι στην αρχή της συνέντευξής μας όταν τους επιδείξαμε τις ερωτήσεις εκείνες του ερωτηματολογίου με τη βοήθεια των οποίων θα προχωρούσαμε στη συνέντευξη, μας ζήτησαν αρκετές διευκρινήσεις σχετικά με κάποιες εξ αυτών.

Επιπλέον, στην ερώτησή μας αν θα επιθυμούσαν να ομιλούν και να γράφουν καλύτερα την Ελληνική γλώσσα και για ποιο λόγο, όλοι μας απάντησαν ότι ήθελαν πάρα πολύ, γιατί έτσι όχι μόνο θα μπορούσαν να βρουν καλύτερη εργασία και κατοικία, αλλά και γιατί θα μπορούσαν να διεκδικήσουν περισσότερα δικαιώματα (εργασιακά, κ.α.) και καλύτερο βιοτικό επίπεδο γι' αυτούς και τα παιδιά τους. Χαρακτηριστικά είναι όσα μας είπαν οι δύο νεαροί (30 και 34 ετών): *“...Η γνώση και η γλώσσα είναι δύναμη. Δεν μας αρκούσε που γνωρίζαμε καλά Ελληνικά. Θέλαμε να*

μάθουμε να μιλάμε πολύ καλά Ελληνικά....” και ο άλλος “...Όχι ίσα για να επικοινωνούμε, αλλά και για να συμμετέχουμε ενεργά στην εκπαίδευση και σε ομάδες λήψης αποφάσεων για ζητήματα που μας αφορούν. Μας ενδιαφέρει ο πολιτισμός και η πολιτική. Μας αρέσει η Ελλάδα. Δεν θέλαμε να είμαστε θεατές της ζωής μας στο νέο μας περιβάλλον, αλλά πρωταγωνιστές...”.

Η πλήρης άγνοια της Ελληνικής γλώσσας, διαπιστώθηκε στους μετανάστες της **δεύτερης ομάδας** του δείγματός μας. Από τους 10 συνολικά συμμετέχοντες στην έρευνα, οι οκτώ εξ αυτών δεν γνώριζαν καθόλου την Ελληνική γλώσσα, ούτε και μπορούσαν να την καταλάβουν. Μόλις ένας μετανάστης από το Πακιστάν κατανοούσε σχετικά καλά, αλλά δεν μιλούσε καθόλου την Ελληνική γλώσσα. Ενώ ένας μόνο Αφγανός που διαμένει επτά χρόνια στην Πάτρα, κατανοούσε και μιλούσε την Ελληνική γλώσσα σε αρκετά καλό επίπεδο γιατί είχε φίλους ντόπιους. Αυτός, εκτός από Ελληνικά, γνώριζε επίσης τούρκικα και Αραβικά. Η βοήθειά του ήταν πολύτιμη καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνας και ειδικά στη διενέργεια της συνέντευξης με τους άλλους αλλοδαπούς.

6.1.5. Εκπαιδευτικό επίπεδο

Από τους 15 συμμετέχοντες στην **πρώτη ομάδα**, οι δύο είναι κάτοχοι πτυχίου ανώτατης εκπαίδευσης. Αυτοί, έχουν τελειώσει την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευσή τους σε Ελληνικό γυμνάσιο και λύκειο στην Αλβανία και τις τριτοβάθμιες σπουδές τους στην Αλβανία. Επιπλέον, ο ένας εξ αυτών φοιτά σήμερα στο δεύτερο έτος του μεταπτυχιακού στο Πανεπιστήμιο Πατρών. Εννέα από τους δεκαπέντε συμμετέχοντες, έχουν τελειώσει το γυμνάσιο και το λύκειο στην Αλβανία. Ενώ τρεις έχουν παρακολουθήσει μόνο το δημοτικό στην Αλβανία και ένας μόνο είναι αγράμματος.

Αντιθέτως, από τους 10 συμμετέχοντες στη **δεύτερη ομάδα**, οι οκτώ δεν έχουν λάβει καμία εκπαίδευση στις χώρες καταγωγής τους, είτε λόγω της πολιτικής αστάθειας, είτε λόγω της οικονομικής ανέχειας. Ένας μόνο από το Αφγανιστάν είχε ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και άλλος ένας από το Ιράκ το γυμνάσιο.

6.1.6 Εργασιακός Τομέας

Οι μετανάστες της **πρώτης ομάδας** του δείγματός μας, κατά την πλειοψηφία τους, δήλωσαν ότι ήλθαν στην Πάτρα για να δουλέψουν, καθότι αυτός ήταν ο κύριος λόγος μετανάστευσης προς αυτήν. Από αυτούς οι δέκα δήλωσαν ότι σήμερα εργάζονται, ενώ οι υπόλοιποι δήλωσαν άνεργοι. Σε ερώτησή μας αν εργάζονταν συνεχώς από τότε που ήλθαν στην Πάτρα, αυτοί μας δήλωσαν ότι έως το 2008 εργάζονταν συνεχώς και κατά κανόνα σε σταθερή εργασία και εργοδότη, ενώ από τότε και μετά, είτε υποαπασχολούνται, είτε για μεγάλα χρονικά διαστήματα είναι χωρίς δουλειά. Από τους δέκα οικονομικά ενεργούς σήμερα οι μιν έξι είναι άνδρες ηλικίας 38 ετών έως 45 ετών και οι δε τέσσερις είναι γυναίκες ηλικίας 35 ετών και άνω, έως 45 ετών. Σχετικά με την αμοιβή τους αυτοί μας είπαν ότι σήμερα στην παρούσα εργασία τους αμείβονται πολύ λιγότερο από την πρώτη απασχόλησή τους, άλλοι επειδή παλιότερα υπήρχε μεγαλύτερη ζήτηση και εργάζονταν περισσότερες ώρες και άλλοι γιατί σήμερα υπάρχει δυσανάλογη σχέση των αμοιβών και των τιμών στην αγορά. Οι υπόλοιποι τέσσερις εξ αυτών, δηλώνουν άνεργοι, εκ των οποίων δύο άνδρες ηλικίας 55 ετών και 60 ετών, αντίστοιχα και δύο γυναίκες ηλικίας 34 ετών και 42 ετών, αντίστοιχα. Σε ερώτημά μας τι νομίζουν ότι φταίει που είναι άνεργοι, οι μιν άνδρες μας απάντησαν ότι δεν προτιμούνται πλέον για τις σκληρές χειρωνακτικές εργασίες λόγω ηλικίας, έναντι των νεότερων που ακόμα κάποιοι εργοδότες τους προτιμούν για συγκεκριμένα επαγγέλματα, αλλά και η οικονομική κρίση που μαστίζει την Πάτρα τα τελευταία δέκα χρόνια και οι δύο γυναίκες, εικάζουν ότι φταίει το γεγονός ότι η ανατροφή των παιδιών τους στερεί τον απαραίτητο χρόνο για πλήρη απασχόληση,

αλλά και το γεγονός ότι ήσαν ελάχιστα εξοικειωμένες με την Ελληνική γλώσσα γιατί έχοντας αναλάβει την ανατροφή των παιδιών τους, δεν είχαν ερεθίσματα να βελτιώσουν τη γλώσσα.

Οι μετανάστες της **δεύτερης ομάδας** του δείγματός μας, δήλωσαν ότι ο κύριος λόγος μετανάστευσης ήταν γι' αυτούς μεν η εύρεση εργασίας, όμως όχι στην Πάτρα. Αλλά σε ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης. Για το λόγο τούτο, οι μετανάστες αυτοί, σε ερώτημά μας αν απασχολούνται κάπου, κατά πλειοψηφία απάντησαν αρνητικά. Συγκεκριμένα, από τους δέκα, ένας από τη Συρία ηλικίας 25 ετών και ένας από το Μπαγκλαντές ηλικίας 27 ετών, είναι πλανόδιοι μικροπωλητές (cd's, κ.α.) και ένας ηλικίας 19 ετών από το Πακιστάν, απασχολείται σε υπαίθρια αγορά (λαϊκή), αλλά και αυτοί δυσκολεύτηκαν να βρουν εργασία λόγω άγνοιας της Ελληνικής γλώσσας.

6.1.7 Τύπος, είδος και ειδικότητα επαγγέλματος

Στην ανάλυση του δείγματος, ακολουθήθηκε ο διαχωρισμός σε τύπους απασχόλησης που αφορά στο καθεστώς πληρωμής του εργαζόμενου μετανάστη, σε ειδικότητες που αναφέρονταν στη θέση που κατέχει στη δουλειά και σε τομείς της απασχόλησής του που αφορά στο είδος της εργασίας.

Έτσι, από τους 10 οικονομικά ενεργούς, σήμερα, μετανάστες της **πρώτης ομάδας** του δείγματός μας, οι επτά είναι ημερομίσθιοι και μόνο τρεις είναι μισθωτοί. Όσον αφορά το είδος της απασχόλησης, για τους τρεις άνδρες της ομάδας αυτής, η κυριότερη απασχόλησή τους είναι οι οικοδομικές εργασίες και τα μαστορέματα (υδραυλικός, ελαιοχρωματιστής, καθαριστές), ενώ για τους δύο εξ αυτών, ο τομέας παροχής υπηρεσιών (κηπουρός) και για έναν οδηγός ταξί. Ενώ από τις τέσσερις γυναίκες τους δείγματός μας, οι τρεις απασχολούνται ως οικιακές βοηθοί και μία σε εστιατόριο. Όσον αφορά το εργασιακό ωράριο των ερευνώμενων, οι τρεις που εργάζονται ως μισθωτοί, εργάζονται όλες τις ημέρες της εβδομάδας και πολλές φορές ξεπερνούν

κατά πολύ τις οκτώ ώρες υποχρεωτικής εργασίας, χωρίς να αμείβονται για τις επιπλέον ώρες. Ενώ, οι υπόλοιποι, αν και απασχολούνται έξι ημέρες την εβδομάδα, από 8 έως δώδεκα ώρες την ημέρα, εντούτοις, αφενός μεν οι αμοιβές τους είναι πολύ χαμηλές, αφετέρου δε υπό “δύσκολες” συνθήκες εργασίας χωρίς ασφάλιση τις περισσότερες φορές. Μόνο οι οκτώ από αυτούς είναι ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ, ενώ οι υπόλοιποι είναι ανασφάλιστοι. Σε σχέση με την ευκολία εύρεσης εργασίας και τη συσχέτιση με τη γνώση της Ελληνικής γλώσσας, οι εννέα απάντησαν πως κατάφεραν να βρουν εργασία με αρκετή ευκολία, είτε γιατί κάποιος Έλληνας φίλος τους-κουμπάρος τους βοήθησε, είτε από αγγελία, ανεξαρτήτως της άριστης γνώσης της Ελληνικής γλώσσας. Μόνο μία απάντησε πως δυσκολεύτηκε να βρει εργασία γιατί δεν μιλούσε πολύ καλά ελληνικά, αλλά γρήγορα έμαθε τη γλώσσα και κέρδισε την εμπιστοσύνη του εργοδότη της.

Συμπερασματικά, όσον αφορά το είδος της απασχόλησης φαίνεται ότι οι μετανάστες αυτοί στη χώρα μας ακολουθούν στερεότυπα που καθορίζονται από την εθνικότητα και το φύλο και καλούνται να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε δουλειές “βαριές” και κουραστικές που λίγοι ντόπιοι επιλέγουν να κάνουν.

Οι μετανάστες της **δεύτερης ομάδας** του δείγματός μας, σε γενικές γραμμές δεν εργάζονται. Λίγοι από αυτούς, μόλις τρεις, απασχολούνται σε τυχόν “ευκαιριακές” εργασίες. Συνήθως οι εργασίες αυτές είναι βαριές χειρωνακτικές, υπό δύσκολες συνθήκες και υπό καθεστώς αβεβαιότητας χωρίς καμία ασφάλιση, λόγω του παράνομου καθεστώτος της παραμονής τους στην πόλη και της άγνοιας της Ελληνικής γλώσσας. Οι μετανάστες της ομάδας αυτής, είναι στο σύνολό τους ανασφάλιστοι και δεν μιλούν καθόλου τα Ελληνικά. Σε ερώτησή μας, αν πιστεύουν ότι θα μπορούσαν να είχαν βρει καλύτερη εργασία αν γνώριζαν καλύτερα Ελληνικά, μας απάντησαν πως αν μιλούσαν Ελληνικά, όλη τους η ζωή θα ήταν ευκολότερη στην Πάτρα, συνεπώς και η εύρεση εργασίας. Μόνο ο Αφγανός που είναι εγκατεστημένος

πολλά χρόνια στην Πάτρα απάντησε πως από τότε που έμαθε να μιλά λίγα ελληνικά, κέρδισε την εμπιστοσύνη κάποιων Πατρινών που του πρόσφεραν εργασία.

6.2 Ο χαρακτήρας της μετανάστευσης στην Πάτρα

6.2.1 Μεταναστευτικές κινήσεις και εγκατάσταση των ομογενών από την Αλβανία

Από τους 15 ομογενείς από την Αλβανία, οκτώ άνδρες ήλθαν για πρώτη φορά στην Πάτρα στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και τέσσερις γυναίκες, σταδιακά, από το 1998 έως το 2001. Ενώ δύο εξ αυτών πριν από τέσσερα χρόνια και μόλις ένας ήλθε για πρώτη φορά πριν από πέντε χρόνια. Από αυτούς, οι μεν οκτώ ήλθαν στην Πάτρα πριν ανοίξουν τα σύνορα, χωρίς άδεια και με κίνδυνο της ζωής τους, πεζοί μέχρι τα ελληνικά σύνορα και μετά με λεωφορείο μέχρι την Πάτρα. Οι δε υπόλοιποι, ήλθαν σχετικά εύκολα μετά το άνοιγμα των συνόρων και λόγω της εγγύτητας των Αλβανικών με τα Ελληνικά σύνορα.

Από τους 15 συμμετέχοντες, πέντε άνδρες -από το πρώτο κύμα μετανάστευσης- πριν καταλήξουν στην Πάτρα, είχαν μείνει για λίγους μήνες στα Ιωάννινα και σε χωριά της Άρτας, ως πλησιέστερα στα σύνορα (εσωτερική μετανάστευση). Εντούτοις, τόσο αυτοί, όσο και οι υπόλοιποι τρεις εξ αυτών, επέλεξαν την Πάτρα ως τελικό τόπο εγκατάστασής τους με σκοπό την εργασία, κυρίως σε οικοδομές-που λόγω της ανάπτυξης του Πανεπιστημίου αυξανόταν και η ζήτηση. Ενώ ένας άνδρας ηλικίας 34 ετών επέλεξε να έλθει στην Πάτρα πριν από τέσσερα χρόνια, λόγω σπουδών του στο Πανεπιστήμιο Πατρών και ένας άνδρας 70 ετών για πρώτη φορά πριν από πέντε χρόνια, επειδή στην Πάτρα είχαν εγκατασταθεί τα δύο του παιδιά με τις οικογένειές τους.

Αντιθέτως, τρεις από τις γυναίκες του δείγματός μας εγκαταστάθηκαν στην Πάτρα για λόγους οικογενειακής επανένωσης, μία επειδή είχαν εγκατασταθεί στην Πάτρα

συγγενείς της και μία, 30 ετών, λόγω περισσότερων ευκαιριών εργασίας από το χωριό της στη Βόρεια Ήπειρο αλλά και για λόγους σπουδών.

Έτσι, τα κυριότερα αίτια που συνέβαλαν στην επιλογή της Πάτρας ως τόπο προορισμού για τους μετανάστες της πρώτης ομάδας συμμετεχόντων, ήσαν αφενός μεν οικονομικοί λόγοι (ευκαιρίες εργασίας και βελτίωση του βιοτικού επιπέδου) και οικογενειακοί λόγοι (συνένωση με οικεία και αγαπημένα πρόσωπα) για τους οκτώ από αυτούς, μεγαλύτερης ηλικιακά ομάδας, αφετέρου δε ακαδημαϊκοί λόγοι, για τους δύο από αυτούς νεότερης ηλικίας και οι οποίοι δεν επιθυμούν τη μόνιμη εγκατάστασή τους στην Πάτρα, θεωρώντας ότι η πόλη δεν προσφέρει πια καμία ευκαιρία για επαγγελματική εξέλιξη. Εντύπωση, ωστόσο, προκαλεί η απουσία αναφοράς πολιτικών λόγων (εθνικιστικές ταραχές και διώξεις), ως κύριο αίτιο μετανάστευσης. Αυτό πιθανόν να συμβαίνει γιατί το ολοκληρωτικό καθεστώς που επικράτησε στην Αλβανία για πολλά χρόνια, ισοπέδωσε κάθε μορφή οργάνωσης και λειτουργίας του κράτους και κάθε ευκαιρία εργασίας και εξέλιξης. Συνεπώς, ο πληθυσμός αυτός “διψούσε” για μια καινούργια αρχή σε μια “νέα και ελεύθερη” αγορά εργασίας, που θα εξασφάλιζε ένα καλύτερο μέλλον σε αυτούς και τα παιδιά τους.

6.2.2 Μεταναστευτικές κινήσεις και εγκατάσταση των παράνομα διερχόμενων μεταναστών

Αντιθέτως, από τους 10 παράνομα διερχόμενους μετανάστες, ο ένας Κούρδος από την Τουρκία, 29 ετών, ήλθε για πρώτη φορά στην Πάτρα το 1998, ο ένας εκ των τριών Αφγανών, 28 ετών, ήλθε το 2005, ενώ οι άλλοι δύο Αφγανοί συνομήλικοι του, το 2008 και το 2009, αντίστοιχα. Οι Δύο Πακιστανοί 19 και 23 ετών, το 2011, οι τρεις Ιρακινοί, 20, 23 και 24 ετών, το 2010 και ένας από τη Σομαλία 26 ετών, το 2008.

Αυτοί, κατέφθασαν στην Ελλάδα με προορισμό την Πάτρα και το λιμάνι της, λίγο-πολύ, όλοι τους, με την ίδια διαδικασία, δηλαδή μέσω της οδού που κάθε φορά αποφασίζουν τα κυκλώματα των λαθροδιακινητών, είτε από τα χερσαία σύνορα της χώρας στην περιοχή του Έβρου με φουσκωτά, είτε μέσω των θαλασσίων συνόρων με

αποβίβαση στα νησιά με κίνδυνο την απώλεια της ζωής τους από πνιγμό, είτε μέσω πλοιαρίων που τους αποβιβάζουν σε κάποια ακτή της ενδοχώρας. Τις ομάδες των λαθρομεταναστών αυτών, ενίσχυσαν κάποιοι οργανωμένοι διακινητές, οι οποίοι, έναντι μεγάλης αμοιβής, ανέλαβαν να τους περάσουν από τα ελληνικά σύνορα, να τους μεταφέρουν στην Πάτρα και -αν και όποτε καταφέρουν- να τους κρύψουν στα φορτηγά για Ιταλία. Η μεταφορά από τη θάλασσα κόστισε σε κάποιους εξ αυτών περίπου 3.000 ευρώ ενώ από τον Έβρο 500 ευρώ.

Έτσι, στις περισσότερες περιπτώσεις, σαν προηγούμενο τόπο διαμονής τους, αναφέρουν κάποιο νησί (Αιγαίο) ή κάποιο χωριό στην ευρύτερη περιοχή του Έβρου. Εντούτοις, δεν προτιμούν για διαμονή τα μέρη αυτά, ως μέρη με ενισχυμένη επιτήρηση, διότι αφενός μεν αν εντοπισθούν κρατούνται και είτε επαναπροωθούνται στις χώρες τους, είτε τους χορηγείται κάρτα αιτούντος άσυλο στη χώρα μας-που για κάποιους αποτελεί εμπόδιο φυγής σε άλλη Ευρωπαϊκή χώρα- αφετέρου δε τους φαίνεται πιο ελκυστική η Πάτρα με το λιμάνι της από όπου επιθυμούν να μπουν σε πλοίο για την Ιταλία και από εκεί προς τις χώρες της Δύσης που έχουν εξ αρχής επιλέξει για να συναντήσουν συγγενείς ή άλλους ομοεθνείς τους και αφού εγκατασταθούν εκεί και αργότερα να φέρουν τις οικογένειές τους.

Εδώ αποδεικνύεται, ότι ο χαρακτήρας της μεταναστευτικής κίνησης της ομάδας αυτής που εξετάζουμε, ήταν από την αρχή η εξωτερική μετανάστευση προς τις ευρωπαϊκές χώρες με κάθε τρόπο και κάθε μέσο, χωρίς καμία προοπτική μόνιμης εγκατάστασής τους στην Πάτρα.

Ειδικότερα δε στο ερώτημά μας πως αντιλαμβάνονται τη διαμονή τους στην Πάτρα από τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο της συνέντευξης και μετά, οι οκτώ από τους δέκα με βεβαιότητα απάντησαν ότι δεν θέλουν να μείνουν μόνιμα στην Πάτρα, αλλά όπως μας είπε χαρακτηριστικά ένας Αφγανός “...ζούμε και αναπνέουμε για τη στιγμή

που θα μπορέσουμε να μπούμε σε κάποιο πλοίο για Ιταλία...” και άλλος Ιρακινός “...είμαστε πάντα έτοιμοι για το ταξίδι. Περιμένουμε μόνο την κατάλληλη στιγμή και τους κατάλληλους ανθρώπους να μας βοηθήσουν...έως τότε μόνο περιμένουμε...”, ενώ μόνο δύο- ένας Σομαλός και ένας Πακιστανός- δήλωσαν ότι η διαμονή τους στην Πάτρα εξαρτάται και από τις συνθήκες διαβίωσής τους και ειδικά ο Σομαλός “...περιμένω τέσσερα χρόνια να βρω ευκαιρία να φύγω. Ακόμα τίποτα...δεν ξέρω... αν ήταν καλύτερα τα πράγματα εδώ ίσως και να καθόμουν...δεν ξέρω, δύσκολα...”, χωρίς να αποκλείει τη μετεγκατάστασή του σε άλλη μεγαλύτερη πόλη, όπως η Αθήνα.

Από αυτό, βγαίνει το συμπέρασμα, πως το πόσο μόνιμη είναι εγκατάστασή τους καθορίζεται μεν σε μεγάλο βαθμό από τη δυνατότητα που έχουν να πληρώσουν τους διακινητές που θα τους βοηθήσουν να διαφύγουν με πλοίο, αλλά και από τις συνθήκες διαμονής τους στην Πάτρα και την εκμάθηση της Ελληνικής γλώσσας.

Τέλος, σε σχετική ερώτησή μας για το τι εντύπωση τους προκαλεί η Πάτρα ως πόλη, όλοι μας είπαν ότι η Πάτρα δεν είναι φιλική πόλη. Τη θεωρούν βρώμικη, με πολλά παλιά και εγκαταλελειμμένα κτίρια, με πολλά οχήματα και χωρίς πλατείες και πράσινο. Στο ερώτημα αν πιστεύουν ότι η ζωή τους θα ήταν καλύτερη σε άλλη πόλη της Ελλάδας, οι οκτώ εξ αυτών είπαν πως “...παντού τα ίδια είναι...”, ενώ οι δύο (Σομαλός και Ιρακινός)-που είχαν φίλους ομοεθνείς τους που ζούσαν στην Αθήνα- είπαν πως “...τουλάχιστον στην Αθήνα έχουμε φίλους, που ίσως μας βοηθούσαν να βρούμε δουλειά...έχουμε κάποιον να ενδιαφέρεται για εμάς...”.

6.3 Η πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας στην Πάτρα

Από τους δεκαπέντε ερευνώμενους της **πρώτης ομάδας**, οι δεκατρείς είναι νόμιμοι, ενώ μόνο δύο (ο ηλικιωμένος 70 ετών) και η νεαρή γυναίκα (30 ετών) δεν έχουν τα απαραίτητα χαρτιά για τη νομιμοποίησή τους και συνεπώς δεν είναι ασφαλισμένοι. Αλλά και από τους δεκατρείς νόμιμους, ένας -αν και νόμιμος- δεν είναι ασφαλισμένος

γιατί δεν διέθετε τον απαραίτητο αριθμό ενσήμων. Παρόλα αυτά και αυτοί, όπως και οι υπόλοιποι, έχουν δωρεάν υγειονομική περίθαλψη σε δημόσια Νοσοκομεία της Πάτρας, όμως δεν έχουν πάντα το ίδιο αναβαθμισμένη περίθαλψη με τους ντόπιους ασφαλισμένους. Χαρακτηριστικά, ο εβδομηντάχρονος μας είπε ότι “...έως τώρα μόνο δύο φορές έχω επισκεφθεί το νοσοκομείο. Και τις δύο φορές κόντεψα να λιποθυμήσω στο διάδρομο από τον πόνο. Περίμενα πολλές ώρες τη σειρά μου, τη στιγμή που άλλοι περνούσαν σχεδόν αμέσως...”. Όταν ρωτήσαμε τους λοιπούς ερωτώμενους αν χρειάστηκε να επισκεφθούν κάποιο δημόσιο νοσοκομείο και πως ήταν η περίθαλψή τους σ' αυτό, από του οκτώ ασφαλισμένους, οι μισοί απάντησαν πως δεν έχουν επισκεφθεί ποτέ νοσοκομείο της Πάτρας και ότι αν μπορούσαν να το αντέξουν οικονομικά θα προτιμούσαν ιδιωτική ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Αντιθέτως, οι υπόλοιποι, απάντησαν πως έχουν επισκεφθεί περισσότερες από μια φορές δημόσιο νοσοκομείο στην Πάτρα και ότι η περίθαλψή τους ήταν γενικά καλή.

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι οι ομογενείς Αλβανοί μετανάστες δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα όταν απευθύνονται στα δημόσια νοσοκομεία της πόλης-τουλάχιστον όχι περισσότερα από όσα αντιμετωπίζουν και οι ντόπιοι χαμηλόμισθοι που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα για νοσηλεία σε ιδιωτικά νοσοκομεία- αν και οι περισσότεροι, όπως μας είπαν, θα προτιμούσαν ιδιώτες ιατρούς. Αντιθέτως, αν και θεωρητικά όλοι οι μετανάστες δικαιούνται τη δωρεάν αντιμετώπιση επειγόντων περιστατικών στα δημόσια νοσοκομεία, εντούτοις, κανείς από τους ερευνώμενους της **δεύτερης ομάδας** δεν έχει επισκεφθεί δημόσιο νοσοκομείο στην Πάτρα, γιατί πιστεύουν ότι αφού δεν είναι νόμιμοι στη χώρα, δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας του δημοσίου. Γι' αυτό, όταν τους ρωτήσαμε που απευθύνονται όταν αντιμετωπίζουν κάποιο πρόβλημα υγείας, όλοι απάντησαν ότι όσες φορές χρειάστηκε, απευθύνθηκαν στους Γιατρούς χωρίς σύνορα στην Πάτρα (ΜΗΚΥΟ), που τους παρείχαν δωρεάν ιατρική αρωγή. Σε ερώτησή μας γιατί προτίμησαν να απευθυνθούν στον οργανισμό αυτό και όχι στο νοσοκομείο, όλοι

μας απάντησαν “...από φόβο μήπως και καλέσουν την αστυνομία...”.

6.4 Η πρόσβαση στις Δημόσιες Υπηρεσίες

Σε ερώτησή μας -στους μετανάστες της **πρώτης ομάδας**- αν έχουν επισκεφθεί δημόσιες υπηρεσίες στην Πάτρα και πως ήταν η εξυπηρέτησή τους σε αυτές, σχεδόν όλοι μας απάντησαν ότι τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους, άλλοι - οι περισσότεροι- τους αντιμετώπιζαν με αγανάκτηση, επιδεικνύοντας ρατσιστικές συμπεριφορές εναντίον τους και άλλοι με σχετική συμπάθεια. Σε αντίθεση με τους δύο νεότερους σε ηλικία -τον μεταπτυχιακό φοιτητή και τη νεαρή σπουδάστρια-οι οποίοι δήλωσαν ότι όχι μόνο δεν αντιμετωπίστηκαν άσχημα από υπαλλήλους δημοσίων υπηρεσιών και από τους υπόλοιπους συμφοιτητές τους, αλλά τουναντίον ανέπτυξαν ισχυρούς δεσμούς φιλίας με αυτούς. Ωστόσο όλοι τους πιστεύουν ότι το “κλίμα” εξαρτάται από τον κάθε υπάλληλο.

Στην ίδια ερώτηση στους μετανάστες της **δεύτερης ομάδας**, αυτοί απάντησαν ότι αποφεύγουν να επισκέπτονται δημόσιους φορείς. Εντούτοις, όσοι είχαν τέτοια εμπειρία (τρεις εξ αυτών) αντιμετωπίστηκαν με το χειρότερο τρόπο και με έντονα ρατσιστική συμπεριφορά απέναντί τους. Επιπλέον, αυτοί αντιμετώπισαν ιδιαίτερη δυσκολία στην επικοινωνία τους με αυτούς, λόγω της έλλειψης γνώσης της Ελληνικής γλώσσας. Οι μόνοι που δυσκολεύτηκαν λιγότερο, ήσαν ο ένας Αφγανός που κατοικεί πολλά χρόνια στην Ελλάδα και ο οποίος έχει “δικτυωθεί” με ντόπιους και ένας Ιρακινός που επίσης βρίσκεται πολλά χρόνια στην Πάτρα. Αυτοί, όταν χρειάστηκε, απευθύνθηκαν -με τη μεσολάβηση κάποιου ντόπιου-σε φορέα ή δικηγόρο, ο οποίος και τους εκπροσώπησε στη δημόσια υπηρεσία.

6.5 Συνθήκες στέγασης των μεταναστών στην Πάτρα

Η κατοικία και η στέγαση, εν γένει, των μεταναστών στην Πάτρα, είναι ένα πολύ σημαντικό πεδίο για την αξιολόγηση της ένταξης αυτών στην τοπική κοινωνία της Πάτρας ή του αποκλεισμού τους από αυτή. Τα βασικά ζητήματα που θα μας απασχολήσουν στην παρούσα έρευνα είναι κυρίως: η περιοχή κατοικίας των μεταναστών των ομάδων που ερευνάμε, ο αστικός διαχωρισμός ή ο σχηματισμός εθνικών γκέτο, η περιγραφή των περιοχών συγκέντρωσης του δείγματός μας, οι συνθήκες στέγασης, η ποιότητα ζωής σε αυτές και η πρόσβασή τους σε διαφορές υπηρεσίες, οι διακρίσεις στην αγορά ενοικίασης κατοικίας, κ.α.

6.5.1 Καθεστώς, διάρκεια διαμονής των μεταναστών και κατοικία

Βασικός παράγοντας που καθορίζει τον τύπο κατοικίας των μεταναστών σε ένα τόπο και δη στην Πάτρα, είναι το καθεστώς και η διάρκεια διαμονής τους στην Ελλάδα. Έτσι, όσοι είχαν και διατηρούν νόμιμη άδεια διαμονής απολαμβάνουν και ανάλογα δικαιώματα, όπως αυτά της αξιοπρεπούς διαβίωσης σε κατάλληλα κτίσματα, που αποτελεί και το πρώτο μεγάλο βήμα για την ένταξή τους στην τοπική κοινωνία. Αντιθέτως, οι παράνομα διαμένοντες σ' αυτή, φαίνεται να είναι “καταδικασμένοι” να παραμένουν σε αβέβαιη κατάσταση και σε ακατάλληλους χώρους στέγασης υπό άθλιες συνθήκες. Πόσο όμως αυτό συμβαίνει στην Πάτρα και αν όντως υφίσταται αστικός διαχωρισμός των διάφορων περιοχών κατοικίας, κατά γεωγραφική περιοχή, με κριτήριο την εθνικότητα, το νομικό καθεστώς τους και την οικονομική τους δυνατότητα, που τους ωθεί τελικά σε μια κοινωνική, πολιτιστική και γεωγραφική περιθωριοποίηση, θα απαντηθεί στη συνέχεια της έρευνάς μας.

6.5.2 Περιγραφή της κατοικίας των μελών των ομάδων του δείγματος

6.5.2.1. Περιοχή και συνθήκες κατοικίας των μεταναστών

Η Πάτρα έχοντας μακρά ιστορία στις πληθυσμιακές μετακινήσεις της χώρας, είτε ως τόπος υποδοχής πληθυσμού, είτε ως τόπος αποστολής, με μαζική και έντονη εγκατάσταση σ' αυτή Μικρασιατών προσφύγων από τη Σμύρνη και τον Πόντο, το 1922, και άλλων μεταναστών, περιλαμβάνει πολλές γειτονιές-λαϊκές συνοικίες (προσφυγικά) με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που τις διαφοροποιούν από τις υπόλοιπες περιοχές της Πάτρας. Πρόκειται για συνοικίες που χτίστηκαν ομαδικά από ανθρώπους ξεριζωμένους με ελάχιστα μέσα σε δύσκολες εποχές, φανερά υποβαθμισμένες. Οι συνοικίες αυτές με τα παλιά ισόγεια σπίτια και τα λιγοστά δώροφα, που διατηρούνται έως σήμερα, αποπνέουν το χαρακτήρα της γειτονιάς με την εικόνα των ανθρώπων να βγάζουν καρέκλες στο δρόμο και στις αυλές τους, διατηρώντας τους αναγκαίους κοινωνικούς δεσμούς. Οι πρώτοι μεταναστευτικοί πληθυσμοί της ομάδας αυτής, κατά τη δεκαετία του 1990, εγκαταστάθηκαν στις περιοχές αυτές όπως επίσης και οι οικογένειές τους, διατηρώντας-στις περιοχές αυτές- την εικόνα ενός "πυρήνα" με χαρακτηριστικά γνωρίσματα την ασφάλεια, τη συνέχεια και την παράδοση.

Το σύνολο της **πρώτης ομάδας** του δείγματός μας (μετανάστες) αποτελείται από δέκα πέντε άτομα, εκ των οποίων οι δώδεκα δήλωσαν τόπο διαμονής τους τέτοιες περιοχές. Οι περιοχές αυτές βρίσκονται σε σχετική απόσταση από το κέντρο, με δρόμους στενούς, χωρίς την απαραίτητη υποδομή για δίκτυο δημόσιων μεταφορών και χωρίς πλατείες και πράσινο. Έτσι, ελλείπει δημοσίων συγκοινωνιών, αυτοί μας είπαν ότι μετακινούνται κυρίως με ποδήλατο ή με τα πόδια. Στις γειτονιές αυτές οι ομογενείς Αλβανοί μετανάστες, κατοικούν με ενοίκιο σε ισόγεια ή έστω μονώροφα σπίτια και γειτνιάζουν είτε με άλλα χαμόσπιτα, είτε με μικρά οικόπεδα εντός των οποίων βρίσκονται εγκαταλελειμμένα αυτοκίνητα, χωμάτινα μπάζα ή και σκουπίδια ακόμα, που υποβαθμίζουν φανερά την αισθητική των περιοχών αυτών. Αυτοί

επιλέγουν να κατοικήσουν σε τέτοιες περιοχές που, στα μάτια ενός μέσου κατοίκου της Πάτρας, φαίνονται υποβαθμισμένες γειτονιές όπου οι συνθήκες κατοικίας παραμένουν αν όχι ακραίες, σίγουρα όμως σε ένα χαμηλό επίπεδο, που δεν συγκρίνεται με το μέσο επίπεδο διαβίωσης ενός μέσου ντόπιου κατοίκου.

Οι συνθήκες διαβίωσής τους είναι στενά συνδεδεμένες με την περιοχή κατοικίας τους, πλην όμως διαμορφώνονται ανάλογα με το χρονικό διάστημα παραμονής τους στην Πάτρα και το εκπαιδευτικό και εργασιακό τους status. Έτσι σε ερώτησή μας προς τα μέλη της πρώτης ομάδας του δείγματός μας, γιατί κατοικούν στις περιοχές αυτές της Πάτρας, οι πέντε από αυτούς, με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (ανειδίκευτοι εργάτες), μας απάντησαν είτε γιατί εκεί ζούσαν από την αρχή που ήλθαν στην Πάτρα, λόγω της εργασίας τους ως οικοδόμοι που εργάστηκαν για την ανέγερση και την ανακαίνιση κτισμάτων της περιοχής, είτε γιατί εκεί κοντά μένουν συγγενείς και φίλοι τους. Οι σχέσεις τους με τους γείτονές τους μας είπαν ότι πλέον είναι πολύ καλές *“...στην αρχή όταν ήρθαμε εδώ, οι ντόπιοι ήσαν επιφυλακτικοί και απόμακροι. όμως με το πέρασμα των χρόνων αποκτήσαμε πολύ καλές φιλίες...εδώ αισθανόμαστε σαν στο σπίτι μας πια...όλοι παλεύουμε για την επιβίωση...”*. Έτσι, φαίνεται ότι ίσως θέλουν να διατηρήσουν τον τρόπο ζωής που άφησαν πίσω τους (Αλβανία), διατηρώντας τους αναγκαίους κοινωνικούς δεσμούς τους σε μια ξένη χώρα.

Ενώ κάποιοι άλλοι- επτά από αυτούς-υψηλότερου επιπέδου εκπαίδευσης, που δυσκολεύονται να βρουν εργασία αντίστοιχη των προσόντων τους, μας απάντησαν ότι δεν θεωρούν ότι οι περιοχές αυτές είναι η καλύτερη επιλογή για να μένουν με τις οικογένειές τους, εντούτοις αναγκάζονται λόγω φθηνών ενοικίων και χαμηλού κόστους διαβίωσης. Αυτοί έχουν απλά καλές σχέσεις με τους γείτονές τους, χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα.

Μόνο τρεις από τους δεκαπέντε του δείγματός μας, μετά από πολλά χρόνια παραμονής τους στην Πάτρα, οι δύο εξ αυτών, και με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και εργασιακής ειδίκευσης και ο τρίτος φοιτητής του πανεπιστημίου, πέτυχαν -τα τελευταία χρόνια- κάποια βελτίωση της οικονομικής τους κατάστασης και κατάφεραν να μετακομίσουν από τις υποβαθμισμένες περιοχές και να εγκατασταθούν σε καλύτερες κατοικίες (σε διαμέρισμα πολυκατοικίας άνω των 20 τ.μ.) αναβαθμισμένων περιοχών της πόλης με καλύτερες εξυπηρετήσεις και πρόσβαση στην αγορά. Αυτοί οι τρεις προέβησαν ακόμα και σε αγορά αυτοκινήτου αν και μεταχειρισμένου, που τους διευκόλυνε στις μετακινήσεις τους. Οι σχέσεις αυτών με τους γείτονές τους είναι για τον μιν ένα από αυτούς, απλά καλές “..δεν ασχολούνται οι ντόπιοι με εμάς....ο καθένας κοιτάει τη δουλειά του..”, ενώ οι άλλοι δύο αναφέρουν ότι δεν έχουν καθόλου σχέσεις με τους γείτονες, γεγονός που αποδεικνύει ότι όσο πιο αναβαθμισμένες είναι κάποιες περιοχές με μεγαλύτερη συγκέντρωση των ντόπιων πολιτών, τόσο περισσότερο συναντάται η αποξένωση των ανθρώπων και η αποδυνάμωση των κοινωνικών δεσμών.

Όσον αφορά στην ευκολία εύρεσης κατοικίας και της επίδρασης του εκπαιδευτικού και εργασιακού τους status, τόσο οι μιν όσο και οι δε, σε γενικές γραμμές δεν αντιμετώπισαν δυσκολίες γιατί κάποιος από το φιλικό τους περιβάλλον ή ο εργοδότης τους τους βοήθησε. Ειδικότερα όμως, οι υψηλής εκπαίδευσης και ειδίκευσης κατάφεραν να βρουν κατοικία σε καλύτερες συνοικίες της Πάτρας και με καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και να διαπραγματευτούν την τιμή του ενοικίου, σε αντίθεση με τους βασικής εκπαίδευσης χαμηλόμισθους μετανάστες, που κατοικούν σε περιοχές φανερά υποβαθμισμένες και με υψηλά -για τα δεδομένα της περιοχής και της κατοικίας τους-ενοίκια.

Εντούτοις, όλοι -λίγο πολύ- αντιμετωπίζουν λειτουργικά προβλήματα από τη σημερινή κατοικία τους. Έτσι, σε ερώτησή μας για τα προβλήματα και τα

πλεονεκτήματα της κατοικίας τους, οι πέντε πρώτοι μας απάντησαν ότι αν και τους αρέσει που κατοικούν σε ισόγεια σπίτια με αυλή και προσωπικό χώρο να παίζουν τα παιδιά τους, ωστόσο αυτά είναι παλιά και με σοβαρές ελλείψεις για τη σωστή λειτουργία του σπιτιού (παλιές υδραυλικές εγκαταστάσεις, έλλειψη κεντρικής θέρμανσης, προβληματική αποχέτευση). Οι επτά από αυτούς παραπονέθηκαν επίσης για τα ίδια προβλήματα σε συνδυασμό με το υψηλά -σε σχέση με τη χρήση-κόστος των λογαριασμών. Ενώ, τέλος, οι τρεις “προνομιούχοι”, απάντησαν πως δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα ως προς τις συνθήκες κατοικίας τους, εκτός από την έλλειψη μεγάλων εξωτερικών χώρων και την κακή ηχομόνωση των διαμερισμάτων τους, αλλά αντιθέτως είναι ευχαριστημένοι που μένουν σε διαμερίσματα με αυτόνομη θέρμανση και σε σχετικά καινούριες εγκαταστάσεις. Χαρακτηριστικό είναι ότι κανείς από τους ερωτώμενους του δείγματός μας δεν έχει προβεί σε αγορά διαμερίσματος, γιατί όπως μας είπαν “...ακόμα κοστίζουν πολύ ακριβά...”.

Συμπερασματικά, η ομάδα αυτή των μεταναστών του δείγματός μας-κατά το πλείστον- φαίνεται να συγκεντρώνονται σε περιοχές με υποβαθμισμένη την ποιότητα και τη θέση της κατοικίας τους, σε λαϊκές συνοικίες, όπου διαμένουν τα πιο φτωχά νοικοκυριά της Πάτρας. Ταυτόχρονα βλέπουμε πως το περιβάλλον αυτό μοιάζει να είναι κληρονομιά από τους παλιούς μετανάστες και πρόσφυγες οι οποίοι και το δημιούργησαν προς τους νέους μετανάστες που, όπως τους διαδέχονται στη θέση τους στην κοινωνία, έτσι τους διαδέχονται και στην περιοχή και τις συνθήκες κατοικίας τους. Εντούτοις, συναντάμε και κάποιες λιγότες κατοικίες των μεταναστών αυτών και σε άλλες, αναβαθμισμένες συνοικίες της Πάτρας, με καλές συνθήκες κατοικίας, καταλήγοντας έτσι στο συμπέρασμα, ότι οι μετανάστες δεν είναι άξιοι της μοίρας τους ταγμένοι να ζουν για πάντα στο κοινωνικό περιθώριο, αλλά ενεργά μέλη της τοπικής κοινωνίας που με την εργατικότητα και την ανταγωνιστικότητά τους μπορούν να διεκδικήσουν ισάξια με τους ντόπιους, θέση στην κοινωνία.

6.5.2.2 Περιοχή και συνθήκες κατοικίας των παράνομα διερχόμενων (δεύτερης ομάδας του δείγματος)

Το σύνολο της **δεύτερης ομάδας** του δείγματός μας αποτελείται από δέκα άτομα, διαφορετικών εθνικοτήτων (Αφγανοί, Ιρακινοί, Πακιστανοί, Κούρδοι, κ.α.), όλοι με το ίδιο νομικό καθεστώς (παράνομα διερχόμενοι) που δεν επιθυμούν την μακρά περίοδο παραμονής τους στην Πάτρα και οι οποίοι έχουν εγκατασταθεί μαζικά στο κέντρο της Πάτρας σε συγκεκριμένες περιοχές της πόλης-κοντά στο λιμάνι-φανερά υποβαθμισμένες και σε χώρους που δεν προορίζονται για κατοικία. Γι' αυτούς, η συνήθης τοποθεσία διαβίωσης και στέγασης, είναι κάποια αυτοσχέδια καταλύματα στην παραλιακή ζώνη, στην Ακτή Δυμαίων, εντός των οποίων διαμένουν σαν παρίες. Κατά μήκος της παραλιακής ζώνης συναντά κανείς μόνο παλιά εγκαταλελειμμένα κτίρια, κάποια βενζινάδικα και συνεργεία αυτοκινήτων. Πίσω από τα κτίρια αυτά υπάρχουν κάποιες λιγοστές κατοικίες παλιάς κατασκευής με κοινά χαρακτηριστικά. Είτε πρόκειται για ισόγεια, είτε για παλιές διώροφες πολυκατοικίες της δεκαετίας του '50. Στις περιοχές αυτές, το πλησιέστερο αρτοποιείο, κατάστημα ειδών πρώτης ανάγκης, τράπεζα κ.α., βρίσκονται αρκετά μέτρα μακριά από την παραλιακή και για να έχει κανείς πρόσβαση σε αυτά θα πρέπει ή να χρησιμοποιήσει κάποιο μέσο μεταφοράς ή να περπατήσει αρκετή ώρα.

Οι συνθήκες διαβίωσής τους στα παλιά αυτά καταλύματα είναι άθλιες. Σε αυτούς τους χώρους (συνήθως ένας μεγάλος και ενιαίος) οι μετανάστες είναι στιβαγμένοι χωρίς κανένα προσωπικό χώρο, σε ένα εντελώς ανθυγιεινό περιβάλλον χωρίς θέρμανση, αποχέτευση και φυσικό φωτισμό. Και εδώ, οι συνθήκες κατοικίας τους είναι στενά συνδεδεμένες με την περιοχή κατοικίας τους, αλλά και με το χρονικό διάστημα παραμονής τους στην Πάτρα και το κοινωνικό τους status.

Ο τρόπος με τον οποίο μετακινούνται είναι πάντα με τα πόδια γιατί έτσι, όπως μας

είπαν, αυξάνονται οι ευκαιρίες να διαφύγουν. Ενώ οι σχέσεις τους με τους περισσότερους από τους περιόικους είναι πολύ κακή. Σε αυτό έχει συμβάλλει σημαντικά και μη γνώση της Ελληνικής γλώσσας από αυτούς και ο ρόλος των ΜΜΕ που συντελεί στη διαμόρφωση του μοντέλου “μετανάστη κακοποιού”, κάνοντας τους ντόπιους γείτονες των μεταναστών αυτών, να είναι καχύποπτοι απέναντί τους και λιγότερο ή καθόλου φιλικοί προς αυτούς.

Σε ερώτημά μας αν έχουν μείνει σε άλλη περιοχή της Πάτρας και αν ναι γιατί επέλεξαν να εγκατασταθούν στην παραλιακή ζώνη στο κέντρο της Πάτρας και όχι σε κάποιο προάστιο με καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, μόνο δύο -οι παλαιότεροι- μας απάντησαν ότι αρχικά είχαν εγκατασταθεί ο μεν ένας, σε κάποιο καταυλισμό εκτός κέντρου, ο δε άλλος σε υπαίθριο χώρο κοντά στο παλιό λιμάνι στο κέντρο της πόλης, όμως μόνο για λίγο, γιατί όπως μας είπαν “...Δεν βλέπαμε τη στιγμή να φύγουμε για Ιταλία...”, ενώ άλλοι μας απάντησαν “...γιατί είναι κοντά στο λιμάνι..”. Επιπλέον, ότι η “επιλογή”, αυτών των χώρων για κατοίκηση, εκτός της άμεσης πρόσβασής τους στο λιμάνι της Πάτρας, τους παρέχουν και κάποια “προστασία” από τον έξω κόσμο. Αυτό μάλλον γιατί οι χώροι αυτοί ήταν ήδη στιγματισμένοι ως καταλύματα του περιθωρίου. Σε ερώτησή μας με ποιο τρόπο καλύπτουν τις βασικές τους ανάγκες για διατροφή, μας απάντησαν ότι βασίζονται σε βοήθεια πολιτών και ενίοτε κάποιων οργανώσεων και φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης (συσσίτια), που όμως είναι σε περιορισμένη συχνότητα και ποσότητα.

Έτσι, η κατανομή της ομάδας αυτής των μεταναστών, εξηγείται κυρίως από το γεγονός ότι γι' αυτούς ο πιο σημαντικός λόγος εγκατάστασής τους στην χώρα και δη στην Πάτρα, είναι η λαθραία ακτοπλοϊκή τους έξοδος προς την Ιταλία και από εκεί σε χώρες της ανεπτυγμένης Ευρώπης. Η διαχείριση των μεταναστευτικών ροών από τους διακινητές και τους επικεφαλής των “κυκλωμάτων” της παράνομης μετανάστευσης, ακολούθησε τη μία και μοναδική πορεία προς το λιμάνι της Πάτρας.

Συμπερασματικά, παρατηρώντας και συγκρίνοντας τις περιοχές στις οποίες κατά καιρούς εγκαθίστανται οι μετανάστες αυτοί, διαπιστώνουμε κοινά στοιχεία μεταξύ τους. Αφενός μεν οι μεγάλες ομάδες των μεταναστών αυτών συγκεντρώνονται σε εγκαταλελειμμένους χώρους της παραλιακής ζώνης όπου κάποτε-έως τα τέλη της δεκαετίας του '80-στεγάζονταν μεγάλες βιοτεχνίες και εργοστάσια της Πάτρας (ΑΒΕΕ, Πειραϊκή Πατραϊκή, Καπναποθήκες,κ.α.) με υποβαθμισμένη ποιότητα κτιρίων και υποδομών, αφετέρου δε στις περιοχές αυτές υφίστανται και κάποιες περιοχές με αυστηρά καθορισμένα όρια (τύπου γκέτο), εντός των οποίων ζουν μόνο οι παράνομα διερχόμενοι μετανάστες και εκτός αυτής όλοι οι υπόλοιποι πολίτες των φτωχότερων στρωμάτων της τοπικής κοινωνίας.

ΕΒΔΟΜΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: ΟΙ ΝΤΟΠΙΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Η κάθε χώρα έχει μία δική της παράδοση και ιστορία όσον αφορά στη μετανάστευση και στις πληθυσμιακές μετακινήσεις γενικότερα. Η κάθε χώρα και κατ' επέκταση και ο κάθε τόπος/πόλη, διαχειρίζεται με έναν αποκλειστικά δικό της τρόπο, το ζήτημα των πληθυσμιακών μετακινήσεων και ισορροπιών, γεγονός που την/τον καθιστά υπεύθυνη/ο για τις συνέπειες, θετικές και αρνητικές, αυτών των αλλαγών στο εσωτερικό της. Οι πρώτοι που εισπράττουν τα αποτελέσματα μιας μεταναστευτικής κίνησης είναι οι ίδιοι οι πολίτες σε μία κοινωνία, ως αποδέκτες των εναλλασσόμενων μεταναστευτικών ροών στο εσωτερικό της. Έτσι, η ανάλυση της έρευνας που ακολουθεί θα μας βοηθήσει -σε κάποιο βαθμό- να καταλάβουμε πόσο επηρεάζουν την κοινωνική και οικονομική ζωή της πόλης της Πάτρας και των κατοίκων της, τόσο οι μόνιμα και επί μακρόν διαμένοντες ομογενείς από την Αλβανία μετανάστες, στην Πάτρα, όσο και οι παράνομα διερχόμενοι, σ' αυτή.

7.1 Τα δημογραφικά και κοινωνικά ατομικά χαρακτηριστικά των ερευνώμενων της τρίτης ομάδας (ντόπιοι κάτοικοι).

7.1.1 Δείγμα

Συνολικά οι συμμετέχοντες της έρευνας που ανήκουν στην **τρίτη ομάδα**, ήτοι οι ντόπιοι κάτοικοι της Πάτρας, είναι δεκαπέντε άτομα, εκ των οποίων οι επτά είναι άνδρες και οι οκτώ γυναίκες, ηλικίας 20 ετών έως 60 ετών.

7.1.2 Καταγωγή

Από τους δεκαπέντε ερευνώμενους, οι δέκα κατάγονται από διάφορα χωριά της Ελλάδος, όπως τα Καλάβρυτα, από χωριά της Ηλείας (Βάρδα), της Ρούμελης (Μεσολόγγι), κ.α. Οι δύο από αυτούς από νησιά του Ιονίου (Κεφαλονιά, Ζάκυνθο) και οι υπόλοιποι τρεις από την Πάτρα (κέντρο).

7.1.3 Οικογενειακή κατάσταση

Οι περισσότεροι από τους ερευνώμενους είναι έγγαμοι, εκτός από τέσσερις, που είναι άγαμοι, ηλικίας 20 έως 35ετών.

7.1.4 Επίπεδο εκπαίδευσης

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης των ερευνώμενων της ομάδας αυτής, προέκυψε ότι από τους δεκαπέντε, οι δώδεκα δήλωσαν ότι έχουν λάβει πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ οι υπόλοιποι τρεις, ηλικίας άνω των 55 ετών, μόνο πρωτοβάθμια. Από τους δώδεκα πρώτους, οι οκτώ και πανεπιστημιακή. Ειδικότερα, όμως, τρεις από αυτούς, συνεχίζουν να λαμβάνουν -δεν έχουν ολοκληρώσει ακόμα τις σπουδές τους- πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Από αυτούς τους οκτώ, οι δύο είναι κάτοχοι και μεταπτυχιακού διπλώματος. Στο υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο των περισσότερων, συντελεί και το γεγονός ότι λίγα χιλιόμετρα μακριά από την Πάτρα βρίσκεται και το Πανεπιστήμιο, το οποίο βρίσκεται σε αλληλεπίδραση με την τοπική κοινωνία της Πάτρας. Έτσι, για την ανάλυση του επιπέδου εκπαίδευσης, θα κάνουμε ένα διαχωρισμό μεταξύ αυτών που εγκαταστάθηκαν στην Πάτρα για σπουδές και αυτών που εγκαταστάθηκαν για άλλους λόγους.

7.1.5. Εργασία-Απασχόληση

Από τους δεκαπέντε ερευνώμενους του δείγματός μας, μόνο οι έξι είναι “οικονομικά ενεργοί” πλήρους απασχόλησης, ο ένας είναι συνταξιούχος, οι δύο υποαπασχολούνται (part-time) και οι υπόλοιποι, ηλικίας 40-45 ετών, είναι, για μεγάλο χρονικό διάστημα, άνεργοι. Από τους οικονομικά ενεργούς, οι τρεις είναι έμποροι-καταστηματάρχες, οι δύο στο κέντρο της Πάτρας και ο άλλος στην περιοχή “προσφυγικά” της Πάτρας, με έντονη την παρουσία των μεταναστών, ένας λιμενικός και οι δύο ελεύθεροι επαγγελματίες (υδραυλικός και ταξιτζής).

Χαρακτηριστικό είναι ότι άτομα παραγωγικής ηλικίας, 40-45 ετών, είναι για μεγάλο χρονικό διάστημα άνεργοι. Άρα, μπορεί το μεγαλύτερο ποσοστό των ερευνόμενων να είναι ικανό και με υψηλή εκπαιδευτική κατάρτιση και εξειδίκευση, ωστόσο, αυτοί σήμερα, βρίσκονται σε καθεστώς αβεβαιότητας, υποαπασχόλησης και είναι επί μακρόν, άνεργοι. Σε ερώτηση μας αν εργάζονταν προηγούμενως, από τους έξι ανέργους οι τέσσερις μας απάντησαν θετικά. Από αυτούς άλλοι εργάζονταν στο εργοστάσιο της “Πειραιϊκής-Πατραϊκής”, άλλοι στον τομέα των κατασκευών και άλλοι στο εμπόριο. Σε σχέση με τη δυσκολία εύρεσης εργασίας και τη σχέση της με την έλευση των μεταναστών στην πόλη ως «φθηνά εργατικά χέρια» και το παραεμπόριο, το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων –ειδικά όσοι ασχολούνταν με χειρωνακτικές εργασίες- απάντησαν πως ήδη από την έλευση του πρώτου κύματος μεταναστών στην Πάτρα, αυξήθηκε ο ανταγωνισμός και ότι οι μετανάστες προτιμούνταν από τους εργοδότες, ειδικά τους εργολάβους οικοδομών, γιατί αφενός μεν ήσαν πιο «οικονομικοί», αφετέρου δε, αυτοί, όντας ανειδίκευτοι δεν είχαν πολλές αξιώσεις για μονιμοποίηση στην εργασία και ασφάλιση. Έτσι, έχουμε την εισαγωγή νέου και αφενός μεν ικανού, αφετέρου δε «οικονομικού» εργατικού δυναμικού στην Πάτρα, γεγονός που οδηγεί πολλούς ντόπιους εργάτες (οικοδόμους, υδραυλικούς, κ.α.) υπό καθεστώς αβεβαιότητας, ετεροαπασχόλησης και τελικά ανεργίας.

Ειδικότερα, κάποιοι από τους συμμετέχοντες, έμποροι σε κεντρικά καταστήματα της Πάτρας, ενώ μέχρι πριν από λίγα χρόνια δεν αντιμετώπιζαν ιδιαίτερο ανταγωνισμό, τα τελευταία χρόνια –όπως οι ίδιοι μας δήλωσαν-βλέπουν να «απειλούνται» από τους μετανάστες (ειδικά από τις Αφρικανικές χώρες) πλανώδιους μικροπωλητές, οι οποίοι πωλούν την «πραμάτεια τους» σε αυτοσχέδιους πάγκους σε κεντρικά σημεία της πόλης, ακόμα και μπροστά από τα εμπορικά καταστήματά τους.

7.2 Η κατοικία-επαγγελματική έδρα

7.2.1 Τόπος διαμονής πριν την εγκατάστασή τους στην Πάτρα

Από τους δεκαπέντε ερευνώμενους του δείγματός μας, οι περισσότεροι κατάγονται από διάφορα μέρη (πόλεις ή χωριά) της Ελλάδος που βρίσκονται εντός και εκτός Νομού Αχαΐας. Από αυτούς, άλλοι (εννέα) γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στην Πάτρα, αν και κατάγονται από αλλού και άλλοι (τρεις) γεννήθηκαν και μεγάλωσαν σε διαφορετικά μέρη (πόλεις ή χωριά), από την Πάτρα και εγκαταστάθηκαν στην Πάτρα μεταγενέστερα, είτε για εργασιακούς -κυρίως γι' αυτό-, είτε για οικογενειακούς, είτε για ακαδημαϊκούς λόγους. Τέλος, κάποιοι (τρεις), γόνοι γνωστών οικογενειών Πατρινών εμπόρων, γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στην Πάτρα, από Πατρινούς γονείς και εκτός από την Πάτρα, δεν έχουν ζήσει σε κανένα άλλο μέρος.

Σε ερώτησή μας στους κατοίκους που δεν κατάγονται από την Πάτρα και γεννήθηκαν και μεγάλωσαν αλλού, γιατί επέλεξαν να εγκατασταθούν στην Πάτρα, μας απάντησαν “...γιατί η Πάτρα, ως μεγάλη πόλη και με ανθηρή βιομηχανία, μέχρι τις αρχές του 1990, μας προσέφερε καλύτερες θέσεις εργασίας, καλύτερες προοπτικές αναβαθμισμένης εκπαίδευσης για τα παιδιά μας και γενικά ένα καλύτερο επίπεδο ζωής...”.

Έτσι, θα λέγαμε -λίγο πολύ- ότι οι κάτοικοι αυτοί, μετακινήθηκαν προς την Πάτρα (εσωτερική μετανάστευση) για τους ίδιους λόγους που έσπρωξαν τους μετανάστες

από τη (Β. Ήπειρο-κυρίως-) σε μαζική μετανάστευση προς τις μεγάλες πόλεις της χώρας, όπως η Πάτρα. Χαρακτηριστικό, επίσης, είναι ότι οι ντόπιοι κάτοικοι της Πάτρας, που κατάγονταν από μικρές πόλεις ή χωριά, επεδείκνυαν μεγαλύτερη ανοχή στην παρουσία των μεταναστών στο εσωτερικό της πόλης, σε σχέση με τους Πατρινούς που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν σε αναβαθμισμένες αστικές περιοχές στο κέντρο της πόλης.

7.2.2 Περιγραφή των περιοχών συγκέντρωσης

Οι ερευνώμενοι του δείγματός μας κατοικούν ή εδρεύουν επαγγελματικά, σε διάφορες περιοχές της Πάτρας. Ειδικότερα, οι δύο από τους τρεις εμπόρους του δείγματος μας, διατηρούν εμπορικά καταστήματα στο κέντρο της Πάτρας όπου βρίσκονται όλες οι βασικές εμπορικές δραστηριότητες της πόλης και οι κύριες λειτουργίες της, όπως η διοίκηση, εμπορικά καταστήματα, χώροι αναψυχής κ.α. Ενώ ο άλλος έμπορος διατηρεί κατάστημα και κατοικία στην περιοχή της πλατείας Ελευθερίας (“προσφυγικά”). Από τους υπόλοιπους ερευνώμενους, άλλοι κατοικούν σε περιοχές αμιγούς κατοικίας στο κέντρο (δύο από αυτούς) με βασικές εξυπηρετήσεις καταστημάτων και μέσα μεταφοράς, άλλοι (τρεις από αυτούς) σε προνομιούχες αστικές περιοχές υψηλών εισοδημάτων (Τσονάκας, 1997) κατά μήκος της παραλιακής ζώνης επί της οδού Ηρώων Πολυτεχνείου, όπου οι κατοικίες έχουν ανεμπόδιση θέα στη θάλασσα, λίγα μέτρα από το παλιό λιμάνι της Πάτρας και έναν εγκαταλελειμμένο καταυλισμό μεταναστών και άλλοι, τέλος, σε υποβαθμισμένες περιοχές της πόλης και συγκεκριμένα, στην περιοχή της Ακτής Δυμαίων, όπου παρατηρείται άτακτη δόμηση, έλλειψη βασικών υποδομών και εξυπηρετήσεων και πρόχειρα κτίσματα κατοικίας. Στις περιοχές αυτές, που βρίσκονται κοντά στο νέο λιμάνι της Πάτρας, οι κατοικίες των κατοίκων του δείγματός μας, γειτνιάζουν με εγκαταλελειμμένες βιομηχανικές εγκαταστάσεις που έχουν μετατραπεί σε καταυλισμούς, με συνεργεία και μηχανοστάσια.

Έτσι σε ερώτησή μας προς τα μέλη αυτής της ομάδας του δείγματός μας που ζουν σε υποβαθμισμένες περιοχές της Ακτής Δυμαίων, γιατί κατοικούν στις περιοχές αυτές της Πάτρας, οι τρεις από αυτούς, με μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης (άνεργοι), μας απάντησαν γιατί εκεί ζουν πολλά χρόνια με τις οικογένειές τους, λόγω της τέως εργασίας τους άλλοι στο εργοστάσιο της Πειραϊκής-Πατραϊκής και άλλοι στις καπναποθήκες και στο εργοστάσιο ξυλείας της “Αβέξ”, που βρίσκονταν κοντά, προκειμένου να μην σπαταλούν χρόνο και χρήμα κατά τις μετακινήσεις τους προς αυτήν.

Ενώ κάποιοι άλλοι- δύο από αυτούς-υψηλότερου επιπέδου εκπαίδευσης, που δυσκολεύονται να βρουν εργασία αντίστοιχη των προσόντων τους, μας απάντησαν ότι δεν θεωρούν ότι οι περιοχές αυτές είναι η καλύτερη επιλογή για να μένουν με τις οικογένειές τους, εντούτοις αναγκάζονται λόγω φθηνών ενοικίων και χαμηλού κόστους διαβίωσης.

Μόνο οι τρεις από τους δεκαπέντε που κατάγονται από γνωστές οικογένειες της Πάτρας και με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και εργασιακής ειδίκευσης και ο ένας φοιτητής του πανεπιστημίου, είναι εγκατεστημένοι σε καλύτερες περιοχές και σε εμφανώς αναβαθμισμένες κατοικίες (κοντά στη γραφική μαρίνα της Πάτρας, σε πλατεία, με εύκολη πρόσβαση στο κέντρο). Σε ερώτησή μας σε αυτούς αν πριν την τωρινή τους κατοικία είχαν μείνει σε άλλη περιοχή της Πάτρας, μας απάντησαν αρνητικά. Ενώ ο φοιτητής μας απάντησε: “...τον πρώτο καιρό έμενα σε ενοικιαζόμενη φοιτητική γκαρσονιέρα κοντά στο δρόμο της Νέας Εθνικής οδού προς το Πανεπιστήμιο. Όμως μετά από τόσα χρόνια παραμονής μου στην πόλη, ήξερα που ήθελα να μείνω. Σε μία περιοχή με εύκολη πρόσβαση στο κέντρο και στις καφετέριες της παραλιακής(μαρίνα)...”.

Συμπερασματικά, κάποιοι από τους ερευνώμενους, που κατοικούν σε αναβαθμισμένες περιοχές της Πάτρας, βλέπουμε να έχουν αρκετά καλύτερη θέση μέσα στην τοπική κοινωνία της Πάτρας και να είναι αποστασιοποιημένοι από το

«πρόβλημα» της μετανάστευσης στο εσωτερικό της πόλης, σε σχέση με τους υπόλοιπους που κατοικούν σε υποβαθμισμένες περιοχές, σε παλιά κτίσματα που γειτνιάζουν με τους παράνομους μετανάστες. Οι συνθήκες κατοικίας πολλών από τους τελευταίους, ως χαμηλή κοινωνική τάξη (άνεργοι), βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο, τέτοιο που συγκρίνεται με το αντίστοιχο επίπεδο διαβίωσης ατόμων της πρώτης ομάδας δείγματός μας, ήτοι τους Έλληνες ομογενείς από την Αλβανία, που είναι και αυτοί εγκατεστημένοι εδώ και πολλά χρόνια, σε τέτοιες υποβαθμισμένες περιοχές της Πάτρας.

Αποδεικνύεται, έτσι, επίσης, πως η περιοχή και οι συνθήκες κατοικίας του κάθε ανθρώπου (ντόπιου κατοίκου), είναι εξαρτώμενη από τη ζήτηση της αγοράς για τις υπηρεσίες που προσφέρει, από την οικονομική κατάσταση στην οποία βρίσκεται και από το εκπαιδευτικό του status, που του “ενισχύει” το κριτήριο επιλογής της περιοχής και των συνθηκών κατοικίας του (όχι μακριά από το κέντρο και από το κέντρο λήψης των αποφάσεων, από βιβλιοθήκες, κ.α.)

Επιπλέον, διαπιστώσαμε ότι βρίσκουμε κατοικίες ντόπιων κατοίκων της Πάτρας ακόμα και σε περιοχές που θεωρούνται υποβαθμισμένες με παλιά κτίρια χαμηλής αισθητικής, με φθηνά ενοίκια, με θνησιγενείς επιχειρήσεις, συνεργεία και που θεωρούνται ως περιοχές διαμονής μεταναστών. Και αυτό συμβαίνει γιατί υπάρχει μία μεγάλη μερίδα ντόπιων κατοίκων που μετά την έντονη αποβιομηχάνιση της πόλης της Πάτρας, περιήλθαν σε μακρά περίοδο ανεργίας, γεγονός που δεν τους επέτρεπε να εγκατασταθούν σε περιοχές με αναβαθμισμένο οικιστικό περιβάλλον και με υψηλά ενοίκια.

7.2.3 Σχέσεις με τους γείτονες μετανάστες

Από τους ερωτώμενους, οι κάτοικοι των προσφυγικών περιοχών εκτός κέντρου, οι περισσότεροι δήλωσαν ότι οι σχέσεις τους με τους γείτονές τους -Έλληνες ομογενείς από την Αλβανία-μας είπαν ότι πλέον είναι πολύ καλές “...στην αρχή όταν ήλθαν εδώ, είμασταν επιφυλακτικοί και φοβισμένοι. όμως με το πέρασμα των χρόνων αποκτήσαμε πολύ καλές φιλίες και κουμπαριές ακόμα.....εδώ οι περισσότεροι ζούμε σαν μια οικογένεια. Ο ένας βοηθάει στις δουλειές τον άλλον....Άλλωστε, όλοι παλεύουμε για την επιβίωση, πια.....”. Αντιθέτως, οι κάτοικοι των υποβαθμισμένων περιοχών της παραλιακής ζώνης, δήλωσαν ότι έχουν “πολύ κακές σχέσεις” με τους μετανάστες της περιοχής τους και είναι ιδιαίτερα αρνητικοί στην αποδοχή τους, σε σημείο που πολλές φορές παρατηρήθηκαν ακραία φαινόμενα βίας και εγκληματικών πράξεων.

7.2.4 Η καθημερινότητα των κατοίκων και των επαγγελματιών της Πάτρας

Τα προβλήματα της ζωής στην πόλη της Πάτρας, γίνονται αισθητά και ολοένα αυξανόμενα, αφενός μεν μετά την ξαφνική και μαζική αποβιομηχάνιση της πόλης στις αρχές της δεκαετίας του 1990, αφετέρου δε μετά τα πρώτα κύματα των οικονομικών μεταναστών στο εσωτερικό της. Από τότε και έως σήμερα, η πόλη έχει πέσει σε ένα συνεχές αγώνα ανάπτυξης, εκσυγχρονισμού και αναβάθμισης των υποδομών της, χωρίς όμως θεαματικά αποτελέσματα.

Έτσι, για να εξακριβωθεί ο βαθμός ικανοποίησης των ντόπιων κατοίκων για την πόλη, τις περιοχές και τις συνθήκες που ζούνε, αλλά και για την ανάπτυξη της πόλης τους, έτσι όπως οι ίδιοι τη βιώνουν σε συνάρτηση με τις περιοχές κατοικίας ή έδρας τους, αλλά και για να φανούν τα προβλήματα της κάθε περιοχής, έτσι όπως οι ίδιοι τα αντιλαμβάνονται, έγινε η ερώτηση “Ποια είναι τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της περιοχής που κατοικείτε ή εδρεύετε?”. Είναι χαρακτηριστικό πως το μεγαλύτερο ποσοστό απάντησε πως τα μειονεκτήματα είναι περισσότερα από τα

πλεονεκτήματα. Συγκεκριμένα, οι κάτοικοι των υποβαθμισμένων περιοχών (Προσφυγικά, Ακτή Δυμαίων), μας απάντησαν ότι τα πλεονεκτήματα είναι πως αυτές οι περιοχές είναι σχετικά ήσυχες, χωρίς μεγάλη πυκνότητα πληθυσμού και έντονους ρυθμούς ζωής, όπως στο κέντρο της πόλης, διατηρώντας ένα παραδοσιακό προσφυγικό χαρακτήρα με χαμηλά κτίσματα και εξωτερικές αυλές, που δίνουν την αίσθηση της “γειτονιάς” και ενδυναμώνουν τους αναγκαίους κοινωνικούς δεσμούς. Αντίθετα, αυτοί που μένουν στο κέντρο της πόλης, απάντησαν ότι σημαντικό πλεονέκτημα της περιοχής κατοικίας τους είναι η κεντρικότητα της περιοχής τους και το πλήθος των εξυπηρετήσεων που τους παρέχονται σε ελάχιστη απόσταση από το σπίτι τους. Ειδικότερα δε, οι κάτοικοι του κέντρου που συνάμα διατηρούν και εμπορικό κατάστημα στο κέντρο, απάντησαν χαρακτηριστικά “...δεν θα αλλάζαμε με τίποτα μια κατοικία στο κέντρο, κοντά στο μαγαζί μας! ‘Σ’ ένα βήμα από το μαγαζί, είσαι σπίτι: Τρωσ, ξεκουράζεσαι και επιστρέφεις στη δουλειά ...”. Από την άλλη, αναφορικά στα μειονεκτήματα, οι μεν κάτοικοι των υποβαθμισμένων περιοχών ανέφεραν τα μειωμένα δρομολόγια των μέσων μεταφοράς, που όμως μας είπε και μια κάτοικος “...δηλαδή τί, όσοι δεν έχουμε αυτοκίνητα, πρέπει να αγοράσουμε σώνει και καλά?...πως αλλιώς να κατέβουμε στο κέντρο για ψώνια...”, την έλλειψη πλατειών και χώρων αναψυχής υψηλής αισθητικής, την χαμηλή αισθητική και κατασκευαστική αξία των σπιτιών. Χαρακτηριστικό είναι πως κανένας από τους κατοίκους της περιοχής των προσφυγικών (Πλατεία Ελευθερίας), δεν μας ανέφερε σα μειονέκτημα την παρουσία των μεταναστών ομογενών (κυρίως) από την Αλβανία, τουναντίον μας μίλησαν με καλά λόγια γι' αυτούς “...εντάξει, ήσυχοι άνθρωποι είναι, με τις οικογένειές τους και τις δουλειές τους. Έχω και εγώ κουμπάρους από τη Βόρεια Ήπειρο. Πολύ καλοί άνθρωποι...” και άλλος “...Ευτυχώς που είναι και αυτοί και δεν ερήμωσαν οι συνοικίες μας....Είναι νοικοκυραίοι. Ότι πιάσει το χέρι τους το “φτιάχνουν”....”...έχουν δώσει νέα πνοή στην περιοχή...”.

Αντιθέτως, οι **ντόπιοι κάτοικοι της παραλιακής ζώνης της Ακτής Δυμαίων**, ως μεγαλύτερο μειονέκτημα της περιοχής κατοικίας τους θεωρούν την ύπαρξη λαθρομεταναστών, οι οποίοι διαμένουν σε αυτοσχέδιους καταυλισμούς σε χώρους που γειτνιάζουν με τις οικίες τους. Γι' αυτούς από τότε που έγινε το νέο λιμάνι-στην περιοχή αυτή-το πρόβλημα της ύπαρξης των λαθρομεταναστών έχει ενταθεί, προξενώντας έντονη ανησυχία και φόβο στους κατοίκους αυτούς. Χαρακτηριστικά μας είπαν «...φοβόμαστε να κυκλοφορήσουμε ακόμα και τη μέρα, ειδικά μετά την πρόσφατη δολοφονία του νεαρού συντοπίτη μας στην περιοχή μας» και άλλη «...μόλις βραδιάσει, δεν κινείται τίποτε εδώ πέρα. Φοβάται ο κόσμος εδώ και για τη σωματική του ακεραιότητα και για τις ληστείες που γίνονται. Το πιο συχνό φαινόμενο είναι οι κλοπές στο δρόμο, επειδή είναι πιο εύκολο....»

Αλλά και οι **ντόπιοι επαγγελματίες του κέντρου**, ως μείζονα πρόβλημα της πόλης που εμποδίζει και την ανάπτυξή της, αλλά και την ενίσχυση του τουρισμού, θεωρούν την υψηλή θεατότητα των μεταναστών στο κέντρο της πόλης υπό άθλιες συνθήκες και την παράνομη δραστηριότητά τους (πώληση c d's και άλλων ειδών) στα πεζοδρόμια και σε αυτοσχέδιους υπαίθριους πάγκους μπροστά από τα καταστήματά τους, οξύνοντας, έτσι, τον ανταγωνισμό. Ζητήσαμε από αυτούς να μας περιγράψουν τις εμπειρίες τους από τη συνύπαρξή τους με τους μετανάστες και μας είπαν:

Ο ένας από τους συμμετέχοντες ιδιοκτήτης καταστήματος στο κέντρο της Πάτρας, κοντά στο παλιό λιμάνι «....Η κατάσταση είναι τραγική. Τα προβλήματα από το παράνομο εμπόριο είναι πολλά. Αυτό που συμβαίνει τα τελευταία χρόνια, έχει να κάνει κυρίως με μετανάστες από το Μπαγκλαντές και το Πακιστάν, που πουλάνε τσάντες και κάρτες ή συσκευές κινητής τηλεφωνίας, οι οποίες είτε είναι προϊόντα κλεπταποδοχής, ή έχουν βρει τρόπο να τα προμηθεύονται και να τα πουλάνε ξανά στο δρόμο...Ακόμα υπάρχουν και πολλά προβλήματα με μικροκλοπές. Αν και η αστυνομία κάνει περιπολίες, ωστόσο δεν υπάρχει πάντα μια κλούβα εδώ, όπως παλιότερα. Έχουν γίνει

προσπάθειες να μαζευτεί η περιοχή, αλλά δύσκολα γίνεται αυτό...εμένα μου έχουν κλέψει το τσαντάκι μέσα από τα χέρια...».

Και άλλος «...τα πράγματα χειροτερεύουν. Αν εξαιρέσεις δυο-τρεις εμπορικούς κεντρικού δρόμους, όπου με τη μεταφορά του νέου λιμανιού λίγα μέτρα μετά το κέντρο της πόλης, καθάρισαν λίγο, τα προβλήματα με τους λαθρομετανάστες παραμένουν σε πολύ μεγάλο βαθμό ακόμα. Οι κλοπές, οι εντάσεις, το κυνηγητό των μεταναστών από τις λιμενικές και αστυνομικές αρχές, κ.α., είναι καθημερινά φαινόμενα στο κέντρο της Πάτρας. Εμείς εδώ στο μαγαζί, χάνουμε τουλάχιστον 100 ευρώ την ημέρα, άλλοτε σε εμπορεύματα από μικροκλοπές και άλλοτε λόγω μείωσης του αγοραστικού ενδιαφέροντος των προϊόντων μας, αφού 'λίγα μέτρα πιο κάτω από το μαγαζί μας, οι καταναλωτές βρίσκουν παρόμοια είδη στη μισή τιμή...».

Ειδικότερα στις περιοχές συγκεκριμένων συνοικιών της Πάτρας, η χωροταξική αναρχία που επικρατεί σε αυτές (εγκαταλειμμένα κτίρια, συνεργεία, μηχανοστάσια, κ.α.) με τα πολυπληθή στενά τους, αποτελεί τον καλύτερο σύμμαχο της μικροεγκληματικότητας που κατοικοεδρεύει στις περιοχές αυτές. Οι κάτοικοι των περιοχών αυτών δεν ζητούν κάτι περισσότερο από εντονότερη αστυνόμευση στην περιοχή τους και επιτέλους να πάψει το κέντρο της Πάτρας και ιδιαίτερα οι περιοχές γύρω από το λιμάνι, να αποτελούν καταφύγιο και ορμητήριο όλων των παράνομων. Δεν έχουν πρόβλημα με τους μετανάστες που ζουν μόνοι τους ή με τις οικογένειές τους, αξιοπρεπώς και εργάζονται. Έχουν πρόβλημα με όλους αυτούς που εκμεταλλεύονται την αδυναμία της Πόλιτείας να επιβληθεί.

Αντιθέτως, κάποιοι από τους **συμμετέχοντες υψηλού εκπαιδευτικού και βιοτικού επιπέδου**, βλέπουν την έλευση των μεταναστών ως πλεονέκτημα, καθώς αυτοί προσφέρουν χαμηλά αμοιβόμενη ανειδίκευτη εργασία και εργασίες σκληρές χειρωνακτικές, ή εποχιακές (κατασκευές, γεωργία, τουρισμός), δίνοντας έτσι τη

δυνατότητα στους ντόπιους να στραφούν στον επαγγελματικό προσανατολισμό με την αναζήτηση εργασίας υψηλότερης ποιότητας, λόγω της ανάπτυξης του τομέα των υπηρεσιών και της ανόδου του μορφωτικού και βιωτικού τους επιπέδου.

Σε ερώτησή μας στους κατοίκους του δείγματος αν θα εγκατέλειπαν τις περιοχές που κατοικούν και που θεωρούνται υποβαθμισμένες λόγω των συνθηκών και της παρουσίας των μεταναστών, χαρακτηριστικό είναι πως οι μεν κάτοικοι των προσφυγικών συνοικιών απάντησαν αρνητικά, ενώ οι λοιποί κάτοικοι των υποβαθμισμένων περιοχών, χωρίς δεύτερη σκέψη, απάντησαν θετικά. Για τους πρώτους, όπως μας είπαν, υφίστανται ισχυροί συναισθηματικοί δεσμοί με τις περιοχές αυτές και τη συμβολική διάσταση του χώρου, που σχετίζεται με το προσφυγικό παρελθόν, αλλά και με τους κατοίκους (ντόπιους και αλλοδαπούς), με τους οποίους αισθάνονται, όπως μας είπαν “...σαν μια οικογένεια...”. Ενώ για τους δεύτερους, δεν υπάρχει κανένα κοινό σημείο αναφοράς με τους μετανάστες της περιοχής τους (λαθρομετανάστες), τους οποίους και θέλουν να διώξουν από εκεί. Αυτοί, αν είχαν την οικονομική δυνατότητα, θα μετακινούνταν από τις περιοχές αυτές προς άλλες πιο αναβαθμισμένες, μακριά από το λιμάνι και το κέντρο της Πάτρας.

Από την εμπειρία που είχαμε μέσω των συνεντεύξεων, τα προβλήματα της κάθε περιοχής είναι συνήθως μεγαλύτερα από αυτά που δηλώνουν οι ερωτώμενοι. Γι' αυτό, σε αυτές τις περιπτώσεις, μόνο η επί τόπου παρατήρηση μπορεί να δώσει ακριβή συμπεράσματα, πράγμα που δεν ήταν εφικτό στις περισσότερες περιπτώσεις.

7.2.5 Οι απόψεις του λιμενικού ερωτώμενου

Για την κατάσταση στο χώρο του λιμανιού της Πάτρας, ο ένας από τους συμμετέχοντες του δείγματός μας (λιμενικός), μας είπε τα εξής:

«...Πολύ συχνά γίνονται επιθέσεις και τραυματισμοί λιμενικών από ομάδες λαθρομεταναστών που προσπαθούν με τη βία να μπουν στο λιμάνι. Πριν από λίγες έγινε επίθεση με πέτρες και ρίψη άλλων αντικειμένων σε συνάδελφο που εκτελούσε υπηρεσία σκοπού. Ανάλογα περιστατικά είναι πολύ συχνά. Οι επιθέσεις αυτές, είναι συχνές λόγω της έλλειψης φόβου για κυρώσεις, αφού ακόμα και αν συλληφθούν και οδηγηθούν στη Δικαιοσύνη, δηλώνουν ότι έχουν λευκό ποινικό μητρώο και αφήνονται ελεύθεροι με αναστολή... Στο νέο λιμένα, έχουν ληφθεί κάποια μέτρα ελέγχου της λαθρομετανάστευσης, ωστόσο ελπίζουμε να παρθούν καλύτερα μέτρα, ώστε το αυτό να θωρακιστεί και να αποθαρρυνθούν οι λαθρομετανάστες και οι διακινητές τουςΔυστυχώς, λόγω της υπαγωγής μας στο στρατιωτικό ποινικό κώδικα, δεν επιτρέπεται καμία άλλη μορφή διαμαρτυρίας για τα σοβαρότητα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε....»

ΟΓΔΟΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Από τη διενέργεια της έρευνας και την ανάλυση των κοινωνικών χαρακτηριστικών και της κατοικίας των μελών των υπό μελέτη ομάδων, προέκυψαν τα στοιχεία εκείνα που μας βοηθούν να βγάλουμε συμπεράσματα για τα ερευνητικά ζητήματα και τα επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα που θέσαμε εξ αρχής.

8.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η συλλογή πληροφοριών για τα ερευνώμενα θέματα στηρίχτηκε όχι μόνο σε πρωτογενείς (ως άνω), αλλά και δευτερογενείς πηγές.

8.1.1 Χαρακτήρας της μετανάστευσης και μόνιμη εγκατάσταση

Οι Έλληνες ομογενείς από την Αλβανία στην Πάτρα, είναι μία ομάδα μεταναστών η οποία- στο μεγαλύτερο ποσοστό της- έχει εγκατασταθεί μόνιμα σ' αυτή, διατηρώντας έτσι μια έντονη δυναμική στην πόλη. Η Πάτρα-μετά την απότομη αποβιομηχάνισή της και την ανάπτυξή της ως φοιτητικής πόλης-προσέλκυσε τους μετανάστες αυτούς εξαιτίας της αυξημένης ζήτησης σε φθηνό ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό, με στόχο την ενίσχυση του δευτερογενούς τομέα και ειδικά του τομέα των κατασκευών. Οι περισσότεροι, που είναι κυρίως όσοι έχουν δημιουργήσει οικογένειες και όσοι έχουν σταθερή εργασία και κατοικία, δήλωσαν ότι επιθυμούν τη μόνιμη εγκατάστασή τους στην Πάτρα με τις καλύτερες δυνατόν προοπτικές. Χαρακτηριστικό είναι πως σήμερα, τα μέλη της ομάδας αυτής, δεν ξεχωρίζουν αισθητά μέσα στην Πατραϊκή κοινωνία. Η παρουσία τους σε βάθος χρόνου τους βοήθησε να βρίσκονται σε σχετικά καλύτερη κατάσταση από τους άλλους μετανάστες. Οι περισσότεροι διαμένουν τουλάχιστον για δέκα και πλέον χρόνια στην

Πάτρα με τις οικογένειές τους και κατά κανόνα κλίνουν υπέρ μιας στρατηγικής αφομοίωσης στην τοπική κοινωνία της Πάτρας, επιδεικνύοντας ευελιξία στο θέμα της γλώσσας και της θρησκείας με έντονη ελληνική εθνική συνείδηση.

Αντιθέτως, οι **μετανάστες που προέρχονται από τρίτες χώρες** (Αφγανιστάν, Ιράκ, Πακιστάν, κ.α.) με ασταθή πολιτικά καθεστώτα και ανασφαλείς συνθήκες διαβίωσης, απαρτίζονται κυρίως από νεαρούς άνδρες, χωρίς οικογένεια και δεσμεύσεις οι οποίοι εισήλθαν μαζικά στο εσωτερικό της χώρας και κατ' επέκταση της Πάτρας, μετά τον πόλεμο του Ιράκ και τις διώξεις που υπέστησαν από το τουρκικό κράτος, αλλά και μεταγενέστερα, μετά την εισβολή των Αμερικανών στον Αφγανιστάν, μετά το 2001, υπό ένα ιδιαίτερο καθεστώς που είναι η έλλειψη εγγράφων για τη νόμιμη παραμονή τους στη χώρα και με ένα σκοπό να διαφύγουν από το λιμάνι της Πάτρας –πύλη εξόδου- προς την ανεπτυγμένη Ευρώπη. Η μετανάστευση της ομάδας αυτής έγινε με την προοπτική οριστικής μετεγκατάστασης από τις πλέον φτωχές και εξαθλιωμένες χώρες καταγωγής τους, προς τις ανεπτυγμένες χώρες της Δύσης, χρησιμοποιώντας την Πάτρα ως **“πέρασμα”** προς την υπόλοιπη Ευρώπη.

Η απουσία, όμως, στοιχειωδών μέσων για την εξασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους και η αντιφατική μεταναστευτική πολιτική που ακολουθεί η Ελλάδα, τους καθιστά ανεπιθύμητους στο εσωτερικό του τόπου υποδοχής (Πάτρα). Οι διαφοροποιήσεις ως προς τα δικαιώματά τους και τις συνθήκες διαβίωσής τους, σε συνδυασμό με το νομικό καθεστώς τους (παράτυποι ή αντικανονικοί), τη διάρκεια παραμονής τους στον τόπο υποδοχής και την άγνοια της Ελληνικής ή έστω, της Αγγλικής γλώσσας-ως μέσο επικοινωνίας- τους οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό και την περιθωριοποίησή.

8.1.2 Εκπαιδευτικό επίπεδο και γνώση της Ελληνικής γλώσσας

Ποικίλλοι παράγοντες, όπως το σχετικά χαμηλό εκπαιδευτικό τους επίπεδο-αν και οι περισσότεροι μιλούν καλά την Ελληνική γλώσσα, χωρίς όμως να γράφουν και να διαβάζουν το ίδιο καλά-, η δυσκολία συνεπώς στην ενημέρωση για τα δικαιώματά τους (κυρίως εργασιακά), η άγνοια των θεσμών που ενημερώνουν για τις συνθήκες στην αγορά εργασίας και το ισχύον νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο, η έλλειψη βασικών επαγγελματικών προσόντων, η διατήρηση της ταυτότητάς τους με έντονες πατριαρχικές παραδοσιακές αντιλήψεις, παρά το γεγονός της επαγγελματικής απασχόλησης των γυναικών, είναι αυτοί που εμποδίζουν τα μέλη της **πρώτης ομάδας** του δείγματός μας από την πλήρη αφομοίωσή τους με την τοπική κοινωνία της Πάτρας, όχι όμως αποκλείοντάς τους, αλλά καθιστώντας τους μάλλον μία υποδεέστερη τάξη της Πατραϊκής κοινωνίας.

Αντιθέτως, τα μέλη της **δεύτερης ομάδας** του δείγματός μας, αντιμετωπίζουν μια πληθώρα προβλημάτων που σχετίζονται με την πλήρη **άγνοια της Ελληνικής γλώσσας**, την απασχόληση (μηδενική), το καθεστώς διαμονής (παράνομοι), την άνιση πρόσβαση στην ιατρική περίθαλψη και τον τύπο και τις συνθήκες κατοικίας τους (εξαθλίωση), τα οποία και αποτελούν βασικές πτυχές του κοινωνικού αποκλεισμού τους από την τοπική κοινωνία και τα οποία απορρέουν από το καθεστώς διαμονής τους (αντικανονικοί) και τη διάρκεια παραμονής της (προσωρινή και όχι μόνιμη εγκατάστασή τους).

Χαρακτηριστικό είναι ότι όσον αφορά τις αντιλήψεις των ίδιων των μεταναστών για τη βιοτικές τους συνθήκες στην Πάτρα και τις σχέσεις τους με τους ντόπιους κατοίκους, διαφάνηκε ένας διάχυτος φόβος στα μάτια τους, που επέβαλλε -πολλές φορές-τη σιωπή. Κατά τη συνέντευξη μαζί τους, οι περισσότεροι από αυτούς περιορίστηκαν στο να θίξουν γνωστά θέματα, όπως αυτό των συνθηκών διαβίωσης και συνθηκών εργασίας (όσοι εργάζονται). Όλοι οι μετανάστες του δείγματός μας

αυτού, πιστεύουν ότι σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες από την Ελλάδα, θα έχουν καλύτερες ευκαιρίες για εργασία και καλύτερο βιοτικό επίπεδο. Ωστόσο, κατά τη διαμονή τους στην Πάτρα, η συντριπτική πλειοψηφία τους στερείται εκπαίδευσης και συμμετοχής σε προγράμματα κατάρτισης και εκμάθησης της Ελληνικής γλώσσας, όχι τόσο γιατί δεν το επιθυμούν, όσο γιατί δεν υπάρχει η κατάλληλη υποδομή από την τοπική κοινωνία. Και ενώ άλλες ομάδες μεταναστών (παλιννοστούντες, ομογενείς) χαιρούν διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, η ομάδα των μεταναστών από τρίτες χώρες, αποκλείονται από τη δυνατότητα να διδαχθούν-έστω και τα βασικά-Ελληνικά επειδή δεν υπάρχουν μαθήματα στη μητρική τους γλώσσα. Συνεπώς, η άγνοια της ελληνικής γλώσσας, ως κείριο στοιχείο πρόσβασης στην κοινωνία και τις δομές της, βιώνεται από τους μετανάστες αυτούς, ως ένα ανυπέρβλητο εμπόδιο στην αναζήτηση μιας καλύτερης θέσης στην τοπική κοινωνία, χωρίς συμμάχους, που τους αποξενώνει από το κοινωνικό περιβάλλον και τους στερεί την επικοινωνία και την αλληλόδραση με τους άλλους (μετανάστες άλλων εθνικοτήτων και ντόπιους).

8.1.3 Εργασία

Οι περισσότεροι, από τα μέλη της **πρώτης ομάδας** του δείγματός μας, απασχολούνται μεν στην **αγορά εργασίας** (ανειδίκευτοι εργάτες στις οικοδομές, μεταφορείς, κηπουροί, κ.α.), εντούτοις, προσφέρουν την εργασία τους σε δύσκολες ή υποδεέστερες εργασίες εκεί όπου οι ντόπιοι δεν θα δούλευαν με τις συγκεκριμένες συνθήκες (χαμηλά ημερομίσθια, χωρίς ασφάλιση, σε εποχιακά και συχνά επικίνδυνα επαγγέλματα). Σημαντικό είναι ότι οι περισσότεροι, τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες της ομάδας αυτής, μετά από πολλά χρόνια παραμονής τους στην Πάτρα, δεν έχουν μια μόνιμη και εξασφαλισμένη απασχόληση, μένοντας για μεγάλα χρονικά διαστήματα χωρίς εργασία και χωρίς ασφάλιση, με συνέπεια να είναι επισφαλής η νόμιμη παραμονή τους στην πόλη.

Αντιθέτως, σχεδόν κανένα από τα μέλη της **δεύτερης ομάδας** του δείγματός μας, δεν εργάζεται στην Πάτρα, αδυνατώντας, έτσι, να προσπορίσουν τα αναγκαία για τη

διατροφή τους και την αξιοπρεπή διαβίωσή τους. Τα προβλήματα στην πρόσβαση σε οποιαδήποτε **εργασία** και στην επιλογή του τύπου και της περιοχής της κατοικίας τους, οφείλονται κυρίως στο γεγονός ότι δεν διαθέτουν τα απαραίτητα έγγραφα νομιμοποίησής τους στη χώρα (παράνομοι) και στο γεγονός ότι δεν μιλούν καθόλου την Ελληνική γλώσσα. Μόνο όσοι τη μιλούν έστω και λίγο τυγχάνουν καλύτερης “μοίρας” και βρίσκουν κατά καιρούς ευκαιριακές εργασίες, με χαμηλά ωστόσο, ημερομίσθια και χωρίς ασφάλιση.

8.1.4 Κοινωνικές υπηρεσίες

Οι περισσότεροι από τα μέλη της **πρώτης ομάδας**, δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα ως προς τη **νοσοκομειακή τους περίθαλψη** αν και θα προτιμούσαν πιο αναβαθμισμένες παροχές που όμως μόνο η ιδιωτική ασφάλιση μπορεί να τους προσφέρει. Ειδικότερα, δε, εκείνα τα άτομα της ομάδας αυτής που έχουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης εκφράζονται αρνητικά για την αντιμετώπισή τους από τις υπηρεσίες των δημοσίων φορέων, αναφέροντας πολλές περιπτώσεις ρατσιστικών συμπεριφορών εναντίον τους, ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους στην Πάτρα, ενώ τα άτομα εκείνα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και κοινωνικοποίησης, ανέφεραν ότι ανέκαθεν αντιμετωπίζονταν καλά και μάλιστα οι νεαροί σπουδαστές το ίδιο καλά με τους ντόπιους φίλους και συφοιτητές τους, χωρίς ποτέ να έχουν δεχθεί ρατσιστικές συμπεριφορές λόγω της κουλτούρας τους. Οι ίδιοι θεωρούν ότι η συμπεριφορά τόσο των συφοιτητών και καθηγητών τους, όσο και των δημοσίων υπαλλήλων, εξαρτάται από το “επίπεδο” και την προσωπικότητα του καθενός.

Αντιθέτως, όλα τα μέλη της **δεύτερης ομάδας** του δείγματός μας, έχουν αντιμετωπίσει προβλήματα υγείας κατά την παραμονή τους στην Πάτρα, εντούτοις δεν έχουν επισκεφθεί κάποιο Δημόσιο Νοσοκομείο της Πάτρας γιατί γνωρίζουν εκ των προτέρων ότι αφού δεν είναι νόμιμοι στη χώρα, δεν έχουν ασφαλιστική κάλυψη,

συνεπώς και ούτε δικαίωμα πρόσβασης στο Εθνικό σύστημα Υγείας με εξαίρεση την περίπτωση του επείγοντος, οπότε και πάλι δεν το προτιμούν, από φόβο μήπως και κληθεί η αστυνομία και τους απελάσουν. Μόνο σε περίπτωση επείγοντος, οι μετανάστες αυτοί χωρίς τα απαραίτητα νομιμοποιητικά έγγραφα, επιλέγουν να επισκεφθούν κάποια ΜΗΚΥΟ για δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη (π.χ. Γιατροί χωρίς Σύνορα).

8.1.5 Περιοχή και συνθήκες κατοικίας

Οι μετανάστες της έρευνας επιλέγουν τον τόπο διαμονής τους με διάφορα κριτήρια. Κάποια από αυτά είναι και το επίπεδο εκπαίδευσης και το επίπεδο της ειδίκευσής τους. Συγκεκριμένα: **α)** Αναφορικά στην περιοχή κατοικίας τους, το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστών της **πρώτης ομάδας** με μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης και χαμηλή ειδίκευση εργασίας έχει επιλέξει για τόπο εγκατάστασης μικρές λαϊκές συνοικίες της Πάτρας με το χαρακτήρα της “γειτονιάς”, με δρόμους στενούς, χωρίς την απαραίτητη υποδομή για δίκτυο δημόσιων μεταφορών και χωρίς πλατείες και πράσινο και σε σχετική απόσταση από το κέντρο, λόγω των φθηνότερων ενοικίων των κατοικιών στις περιοχές αυτές. Στις περιοχές αυτές οι οικισμοί αυτοί χωροθετήθηκαν κοντά σε ζώνες που θεωρούνταν ήδη υποβαθμισμένες (παλιοί προσφυγικοί οικισμοί) και οι οποίες καθίστανται ως πόλος έλξης για τους οικονομικούς μετανάστες λόγω των χαμηλών τους ενοικίων.

Εντύπωση, προκαλεί ότι τα μέλη της πρώτης ομάδας με χαμηλό ή μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης, μάλλον δεν επιθυμούν τη μεταγκατάστασή τους σε άλλη περιοχή της Πάτρας εξαιτίας του γεγονότος, αφενός μεν ότι οι περιοχές αυτές (πρωην προσφυγικές) έχουν το χαρακτήρα της «γειτονιάς» με τις οικίες να διαθέτουν αυλή και εξωτερικούς χώρους όπου εύκολα αναπτύσσονται φιλικές σχέσεις με τους γείτονες, αφετέρου δε διότι-όπως δήλωσαν- έχουν καταφέρει να βρουν εργασία και σταθερή κατοικία με μόχθο και στερήσεις και για το λόγο τούτο δεν τα

διακινδυνεύουν και έτσι δεν επιθυμούν να μετεγκατασταθούν σε άλλες περιοχές της πόλης ή και σε άλλη πόλη ακόμα, ακόμα και αν είχαν την οικονομική δυνατότητα. Με τον τρόπο αυτό αντανακλώνται οι ισχυροί συναισθηματικοί δεσμοί με την περιοχή τους και η συμβολική διάσταση του χώρου, μέσα από ιδιαίτερες διαδικασίες νοσηματοδότησης που σχετίζονται με το παρελθόν τους και τις κατοικίες τους στη χώρα προέλευσής τους. Άμεση σχέση με τις διαδικασίες αυτές έχουν και τα δίκτυα κοινωνικών σχέσεων στη μικρο-κλίμακα της πόλης, αφού η πλειοψηφία των μεταναστών της ομάδας αυτής δήλωσε ως βασικό πλεονέκτημα τις αρμονικές σχέσεις σε επίπεδο γειτονιάς, παραβλέποντας όλα τα σοβαρά μειονεκτήματα της κατοικίας. Οι κατοικίες των ατόμων αυτών, είναι κυρίως παλιά ισόγεια κτίσματα που όμως σήμερα έχουν ανακαινισθεί από τους ίδιους, καθώς και ελάχιστα παλιά διώροφα. Οι κατοικίες τους είναι γενικά μικρές, με άνεση, ωστόσο, στους εξωτερικούς χώρους (αυλές), γεγονός που προσδίδει οικειότητα, που παραπέμπουν σε εικόνες από τη χώρα προέλευσής τους.

Τα άτομα αυτά, φαίνεται να αξιοποίησαν τις παλιές και εγκαταλελειμμένες κατοικίες υποβαθμισμένων και ανεπιθύμητων συνοικιών της Πάτρας και τόσο με τις χαμηλές αποδοχές, όσο και το ευρύ ωράριο απασχόλησής τους, συνέβαλαν δυναμικά στην ανάπτυξη των περιοχών αυτών που κατοικούν (προσφυγικά με παλιές κατοικίες ή υποβαθμισμένες παλιές συνοικίες), δίνοντας, με τη ζωντάνια τους και το νοικοκυριό τους, νέα πνοή σ' αυτές.

Επιπλέον, οι μετανάστες αυτοί, συνέβαλλαν στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των ντόπιων κατοίκων των περιοχών αυτών, είτε με την εκτέλεση οικοδομικών εργασιών στην περιοχή, έναντι πενιχρού χρηματικού ποσού, είτε με την καθημερινή βοήθειά τους σε δουλειές των νοικοκυριών, είτε τέλος με την απόδοση σταθερών εσόδων (ενοίκια) σε οικογένειες χαμηλών και μεσαίων εισοδημάτων (ιδιοκτήτες).

Επίσης, συνέβαλαν σημαντικά στην ανάπτυξη και την οικονομική ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας, αφού αφενός μεν αναλάμβαναν οικοδομικές εργασίες με ελάχιστο κόστος των εργατικών, χωρίς ταυτόχρονα μείωση του όγκου παραγωγής, αφετέρου δε συντηρούσαν συνοικιακά μαγαζιά με είδη πρώτης ανάγκης (mini markets) και άλλες μικρές συνοικιακές επιχειρήσεις.

Έτσι, διαφαίνονται χωροκοινωνικοί σχηματισμοί δηλαδή δυναμικές διαδικασίες παραγωγής και αναπαραγωγής κοινωνικών φαινομένων και σχέσεων μέσα από το χώρο και αντίστροφα.

Η έννοια, συνεπώς, του χώρου είναι μία έννοια «ομπρέλα», η οποία εμπεριέχει τόσο την αλληλεπίδραση του ανθρώπου με τον φυσικό «απόλυτο» γεωγραφικό χώρο, όσο και τη συνεχή εμπλοκή των κοινωνικών σχέσεων με τους χωρικούς σχηματισμούς και μορφοποιήσεις που παράγονται από αυτές και που τις επηρεάζουν ή τις καθορίζουν. Έτσι, λοιπόν μάλλον είναι δύσκολο έως αδύνατο να διαχωρίσουμε το χώρο από την κοινωνία, τις κοινωνικές από τις χωρικές σχέσεις.

Συμπερασματικά, αν και οι περιοχές της πόλης των Πατρών που επιλέγουν να κατοικήσουν οι μετανάστες της ομάδας αυτής, είναι φανερά υποβαθμισμένες, εντούτοις δεν είναι αυστηρά περιθωριοποιημένες. Στις γειτονιές αυτές, η αλληλεγγύη και η αλληλοβοήθεια λειτούργησε ήδη από τις πρώτες δεκαετίες μετά την πρώτη εγκατάσταση των προσφύγων (εξού και το όνομα της περιοχής «προσφυγικά») έως και σήμερα μετά την εγκατάσταση των Ελλήνων ομογενών από την Αλβανία, ως ασπίδα ενάντια στον αποκλεισμό. Και ενώ κάποιοι από αυτούς επιλέγουν -ακόμα- τέτοιες κατοικίες με αυλές ως χώρους ανάπτυξης των αναγκαίων κοινωνικών δεσμών και ψυχαγωγίας, κάποιοι άλλοι-οι περισσότεροι-**αναγκάζονται** να κατοικήσουν σε τέτοιες κατοικίες και στις συγκεκριμένες περιοχές της πόλης, επειδή είναι πιο φθηνές και πιο προσιτές. Χαρακτηριστικό είναι ότι σε αυτές τις περιοχές, δεν κατοικούν μόνο η ομάδα αυτή των μεταναστών, αλλά και μεγάλη μερίδα της ντόπιας ασθενέστερης οικονομικής τάξης καθώς και ηλικιωμένοι, γεγονός που αποτελεί ένδειξη για το ότι ο

εθνοφυλετικός διαχωρισμός δεν είναι η βασική αιτία της στεγαστικής ανισότητας, αλλά όπως αναφέρεται στο Αράπογλου και Σαγιάς, 2007, η χωρική κατανομή των μεταναστών διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό από τη θέση τους στα χαμηλότερα επίπεδα μιας μεταβαλλόμενης επαγγελματικής δομής.

Οι τάσεις διαχωρισμού είναι πιο εμφανείς στους κατώτερους ανειδίκευτους εργάτες του ξένου πληθυσμού. Τα εξειδικευμένα επαγγέλματα διαχωρίζονται μόνο ελαφρά από τον ελληνικό πληθυσμό, υποδεικνύοντας τη σημασία των **εργασιακών και εκπαιδευτικών παραγόντων** τόσο για την κοινωνική όσο και για τη χωρική ενσωμάτωση. Η βελτίωση των στεγαστικών συνθηκών σχετίζεται άμεσα με την άνοδο του επιπέδου εκπαίδευσης και τη βελτίωση των όρων απασχόλησης στην αγορά εργασίας.

Προς επίρρωση των ως άνω, **β)** Τα μέλη της **πρώτης ομάδας** με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και υψηλή ειδίκευση εργασίας έχουν επιλέξει για τόπο εγκατάστασης αναβαθμισμένες περιοχές της Πάτρας με καλές εξυπηρετήσεις και εύκολη πρόσβαση στην αγορά και στις δημόσιες υπηρεσίες της πόλης, σε διαμέρισμα νεόδμητης πολυκατοικίας με καλούς όρους διαβίωσης, στα οποία ζουν αποξενωμένοι χωρίς να διατηρούν “σχέσεις” με τους γείτονές τους. Επίσης, εκείνοι που έχουν υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, θεωρούν προσωρινή τη διαμονή τους στην Πάτρα, γιατί λόγω των σπουδών τους και της υψηλής ειδίκευσής τους, διεκδικούν καλύτερη τύχη σε μεγαλύτερες πόλεις ή χώρες με περισσότερες ευκαιρίες εξέλιξης. Οι μετανάστες της “κατηγορίας” αυτής, προτιμούν και επιδιώκουν να μένουν σε πολυκατοικίες με καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και σε πιο αναβαθμισμένες περιοχές της Πάτρας, έστω και αν πρέπει να στερηθούν, για την επίτευξη του στόχου τους.

Ωστόσο, από τα παραπάνω συνάγεται, επίσης, και ότι ο δομικός χαρακτήρας του κοινωνικού αποκλεισμού των μεταναστών, διακρίνεται όχι μόνο στον τομέα της

κατοικίας, αλλά και στον τομέα της απασχόλησης, όπου η πλειοψηφία, παρά την επαγγελματική κατάρτιση, σπρώχνεται μέσω των δημοσίων και ιδιωτικών μηχανισμών της αγοράς σε θύλακες οικονομικής δραστηριότητας που χαρακτηρίζονται ως υποβαθμισμένοι για την Ελληνική κοινωνία.

Αντιθέτως, αναφορικά στην περιοχή και τις συνθήκες κατοικίας της **δεύτερης ομάδας** του δείγματός μας, από την έρευνά μας προέκυψε ότι οι μετανάστες της ομάδας αυτής, αντιμετωπίζουν περισσότερες δυσκολίες κατά τον **τύπο** και την **περιοχή κατοικίας** τους και λιγότερο στην εργασία και την υγεία, όπως μας ανέφεραν και οι ίδιοι.

Κοινό χαρακτηριστικό όλων αυτών των μεταναστών της δεύτερης ομάδας είναι αφενός μεν το φύλλο (άρρενες κατά συντριπτική πλειοψηφία) και η προσωπική τους κατάσταση (χωρίς οικογένεια και δεσμεύσεις), αφετέρου δε ότι δεν επιθυμούν τη μόνιμη εγκατάστασή τους στην Πάτρα ως τόπος υποδοχής. Κοινός στόχος –σφοδρή τους επιθυμία όλων αυτών (με ελάχιστες εξαιρέσεις) είναι να διαφύγουν προς άλλους Ευρωπαϊκούς προορισμούς, χρησιμοποιώντας ως «πέραςμα» το λιμάνι της Πάτρας. Άλλο κοινό χαρακτηριστικό της ομάδας αυτής είναι η άγνοια Ελληνικής γλώσσας και το καθεστώς απασχόλησής τους (άνεργοι ή πλανώδιοι μικροπωλητές), γεγονός που συνεπάγεται χαμηλά έως μηδενικά εισοδήματα. Άμεση απόρροια αυτών είναι οι δυσμενείς συνθήκες στέγασης, είτε πρόκειται για ισόγεια αυθαίρετα κτήρια, είτε –πιο σύνηθες- για εγκαταλελειμμένα κτήρια και αποθήκες που βρίσκονται κοντά στο λιμάνι της Πάτρας.

Συγκεκριμένα, τα άτομα αυτά, διαμένουν σε συγκεκριμένες περιοχές της Πάτρας και με συγκεκριμένα κριτήρια. Έτσι, «επιλέγουν» να διαμείνουν σε προβληματικές και υποβαθμισμένες μεν περιοχές της Πάτρας και σε χώρους διαμονής χωρίς ρεύμα, αποχέτευση και θέρμανση, αλλά που βρίσκονται **κοντά στο λιμάνι**, ούτως ώστε με

την πρώτη ευκαιρία να μπορέσουν να διαφύγουν-με κάθε τρόπο- προς τη Δύση. Γι' αυτούς, μέχρι να επιτύχουν το στόχο τους, η συνήθης τοποθεσία διαβίωσης και στέγασης, είναι κάποια αυτοσχέδια καταλύματα στην παραλιακή ζώνη της Πάτρας, στην Ακτή Δυμαίων, μια περιοχή υποβαθμισμένη με έντονη την παρουσία μεταναστών διαφορετικών εθνικοτήτων, οι οποίοι ζουν σε συνθήκες εξαθλίωσης έως ότου διαφύγουν. Οι συνθήκες διαβίωσής τους στα παλιά αυτά καταλύματα είναι άθλιες. Σε αυτούς τους αυτοσχέδιους χώρους (συνήθως ένας μεγάλος και ενιαίος) οι μετανάστες είναι στιβαγμένοι χωρίς κανένα προσωπικό χώρο και χωρίς καμία πιθανότητα ανάπτυξης οικογενειακών ή άλλων σχέσεων, γεγονός που εντείνει τις σχέσεις τους τόσο με τους άλλους μετανάστες, όσο και με τον ντόπιο πληθυσμό, με σημαντικές επιπτώσεις στους ίδιους και στην τοπική κοινωνία.

Έτσι, στις γειτονιές αυτές παρατηρείται έλλειψη αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας χωρίς να διαφαίνεται κάποια λύση στο στεγαστικό τους ζήτημα το οποίο παραμένει άλυτο αφού δεν γίνεται καμία πρόταση-παρέμβαση από πλευράς πολιτείας ή και αν ακόμα γίνεται, οι κάτοικοι αντιμετωπίζουν με δυσπιστία τις προτάσεις της, φοβούμενοι τις αρνητικές συνέπειες της παραμονής των «ξένων» μεταναστών στις γειτονιές τους. Επιπλέον, σε τέτοιους χώρους-για όσο χρόνο διαμένουν εκεί- οι φτωχοί μετανάστες στερούνται ευκαιριών και δυνατοτήτων εξέλιξής τους και υφίστανται σημαντική επιβάρυνση της υγείας τους, καθώς η διαβίωσή τους σε συνθήκες εξαθλίωσης έχει ως συνέπεια την προσβολή πολλών από αυτά από μεταδοτικά νοσήματα, από τάσεις αυτοκτονίας και αντικοινωνικές και βίαιες συμπεριφορές.

Πίσω από τα εγκαταλελειμμένα κτίρια (παλιά βιομηχανική ζώνη) όπου διαμένουν, κατά μήκος της παραλιακής, υπάρχουν κάποιες αραιοκατοικημένες κατοικίες παλιάς κατασκευής, όπου κατοικούν -κυρίως- ντόπιοι χαμηλόμισθοι.

Στις περιοχές αυτές, συναντά κανείς περιορισμένο πλαίσιο εξυπηρητήσεων που δεν προσφέρει ούτε στους ντόπιους κατοίκους της περιοχής αυτής, ούτε και στους

μετανάστες ένα ικανοποιητικό επίπεδο διαβίωσης. Πολλώ μάλλον στους μετανάστες που δεν έχουν καμιά οικονομική δυνατότητα να χρησιμοποιούν τα ακριβά μέσα μεταφοράς, αποκλείοντάς τους από όλες τις εκφάνσεις του κοινωνικού γίγνεσθαι, όπως την αγορά εργασίας, το σύστημα πρόνοιας, την εκπαίδευση κ.α. Οι περιοχές αυτές, βρίσκονται όχι σε μεγάλη απόσταση από το κέντρο της πόλης με τα εμπορικά καταστήματα και τους εντυπωσιακούς πεζόδρομους, με τα μοντέρνα καφέ και τα κλασσικά αναπαλαιωμένα αρχοντικά. Δύο κόσμοι γειτονικοί, αλλά διαφορετικοί, χωρίς επικοινωνία, που χωρίζονται από ανυπέροβλητα στεγανά.

Στις περιοχές αυτές, οι μετανάστες της ομάδας αυτής είναι αυστηρά περιθωριοποιημένοι και αποκλεισμένοι από όλους τους κοινωνικούς τομείς, εξαιτίας της ιδιαίτερης προέλευσής τους της διαφορετικής «κουλτούρας» τους, του τρόπου ένδυσής τους, του νομικού τους καθεστώτος (μη νόμιμοι) και της διάρκειας παραμονής τους στην Πάτρα. Έτσι, οι χώροι κατοικίας τους μετατρέπονται σε χώρους-κρυψώνες, μακριά από τον έλεγχο των “ντόπιων” κατοίκων της πόλης και των δυνάμεων της έννομης τάξης.

Με αυτή την τοποθέτηση, ο κοινωνικός χώρος των ανεπίσημων μεταναστών από τις τρίτες χώρες στις περιοχές γύρω από το λιμάνι της Πάτρας, είναι χώρος περιορισμένος, προσωρινός και πάνω από όλα συγκεκριμένος.

Οι άθλιες, όμως, συνθήκες και οι όροι διαβίωσης των λαθρομεταναστών στην Πάτρα και η αρνητική επίδραση του έντονου κοινωνικού ελέγχου, με τους επίσημους και άτυπους μηχανισμούς του, προοιωνίζουν σοβαρά κοινωνικά προβλήματα, όπως η έξαρση της εγκληματικότητας.

Η συνεχόμενη διαβίωση των ήδη εγκατεστημένων μεταναστών σε καθεστώς παρανομίας, καθιστά, επίσης, την θεσμικά και κοινωνικά ανοχύρωτη μεταναστευτική κοινότητα, εξαιρετικά ευάλωτη στη δράση πυρήνων οργανωμένου εγκλήματος.

Συμπερασματικά, η ύπαρξη και ο ρόλος των δικτύων παράνομης μετανάστευσης που τους υπόσχονται “Ευρωπαϊκούς παραδείσους” και η γεωγραφική θέση της Πάτρας ως σημαντική πύλη εξόδου προς τη Δύση, κατέστησαν την Πάτρα ως ένα ιδιαίτερο πόλο έλξης των μεταναστών της ομάδας αυτής. Οι παραπάνω λόγοι, μεταξύ άλλων, σε συνδυασμό με τις διαφορές που παρατηρούνται μεταξύ των παράνομων αυτών οικονομικών μεταναστών που **επιλέγουν** να διαμένουν σε περιοχές κοντά στο λιμάνι -για ευκολότερη έξοδό τους από τη χώρα- και των οικονομικών μεταναστών που κατοικούν σε άλλες περιοχές της πόλης, οδήγησαν σε μια σχετική διαφοροποίησή του προφίλ των πρώτων, ως επικίνδυνων και εγκληματικών στοιχείων.

Η ομάδα αυτή των μεταναστών, άλλοτε, στρέφεται προς τους ομοεθνείς τους ή άλλους μετανάστες, περιχαρακώνεται στα φυσικά και κοινωνικά σύνορα της κοινότητάς τους, παραμένει στο “οικείο” προσπαθώντας να διατηρήσει την ταυτότητά τους μέσα στην κοινωνία και άλλοτε πάλι προσαρμόζεται πλήρως στην εικόνα του ανύπαρκτου όντος-χωρίς να είναι επιλογή τους- μπροστά στα μάτια της τοπικής κοινωνίας, χωρίς να έχει, ούτε να δύναται να διεκδικήσει κανένα δικαίωμα.

Και έτσι, σταδιακά η κατηγορία αυτή των μεταναστών, συνειδητοποιεί ότι τα αγαθά της ευημερίας και της αξιοπρεπούς διαβίωσης, δεν προορίζονται για αυτούς. Γι' αυτούς το μέλλον θα βρίσκεται στο περιθώριο, στα όρια ευημερίας και εξαθλίωσης, νομιμότητας και παρανομίας, κοινωνικής ενσωμάτωσης και αποκλεισμού. Όμως, το διακύβευμα αυτό δεν εξαρτάται από αυτούς, αλλά από δυνάμεις έξωθεν, όπως η κοινωνική πολιτική της χώρας υποδοχής, η οικονομική κατάσταση της τοπικής κοινωνίας που τους υποδέχεται, η στάση των κατοίκων και των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης της πόλης υποδοχής, κ.α. Ακόμα και όταν η συγκυρία είναι ευνοϊκή, δεν παύουν οι περισσότεροι ντόπιοι, να τους αντιμετωπίζουν ως διαφορετικούς, ως “ξένους” και “στιγματισμένους”, αφού αυτοί όσο και αν προσπαθούν να ενσωματώσουν στην ταυτότητά τους στοιχεία της κυρίαρχης κουλτούρας του τόπου υποδοχής, μετέχουν και σε άλλη κουλτούρα. Τα ονόματά τους, το χρώμα τους, τα

φαγητά τους, το ντύσιμό τους, παραπέμπουν ακούσια ή εκούσια στην κουλτούρα αυτή, καλούμενοι παράλληλα να υπερβούν τις αντιφάσεις και να ισορροπήσουν.

Η ισορροπία αυτή όμως κλονίζεται όταν μπροστά τους ορθώνονται “τείχη” ανυπέρβλητα, ευρισκόμενοι συνεχώς σε αμυντική θέση, χωρίς συμμάχους. Έτσι, μπροστά στην άρνηση της κοινωνίας υποδοχής να τους συμπεριλάβει στους κόλπους της ως μέλη των μειονοτήτων και να εκχωρήσει και σε αυτούς μέρος των ευεργετημάτων της, αντιδρούν με βίαιες εκρήξεις, αφού βλέπουν το όνειρό τους να θρυμματίζεται.

Η στέρηση βασικών αγαθών από αυτούς, είναι αυτή που τους οδηγεί, ενίοτε, σε εγκληματικές πράξεις (μικροκλοπές, σωματικές βλάβες, φθορές) άλλοτε για να κερδίσουν τα προς το ζην και άλλοτε ως τρόπος επιβολής του “δικαίου”, ως τρόπος επιρροής και ελέγχου. Η στέρηση, όμως, είναι ακόμα βαρύτερη όταν η ομάδα αυτή των μεταναστών, “ξεριζώνεται” από τη χώρα καταγωγής τους, αφήνοντας οικογένεια και αναμνήσεις με την ελπίδα μιας αξιοπρεπούς διαβίωσης. Η άρνηση αποδοχής από την κοινωνία υποδοχής χαλυβδώνει τις σχέσεις ανάμεσα στα μέλη των μειονοτικών ομάδων και μεγεθύνει τις ιδιαιτερότητες, ώστε τα χαρακτηριστικά της ιδιαίτερης ταυτότητάς τους να μην είναι μόνο αναγνωρίσιμα, αλλά ταυτόχρονα και διαφοροποιήσιμα από τα χαρακτηριστικά της κυρίαρχης πολιτιστικής ταυτότητας. Έτσι το χάσμα αμβλύνεται και η γεφύρωσή τους καθίσταται ανέφικτη. Αυτή η πόλωση προαιωνίζει και τη σύγκρουση στο εσωτερικό της κοινωνίας υποδοχής.

8.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΝΤΟΠΙΟΥΣ ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ

Οι μετανάστες του δείγματός μας, φαίνεται να έχουν ανάγκη για συμπερίληψή τους στο κοινωνικό σύνολο της τοπικής κοινωνίας, ωστόσο διστάζουν να απευθυνθούν σε κάποιο φορέα για βοήθεια, σχετικά με ζητήματα που αφορούν κυρίως την τροφή, την κατοικία ή την απασχόληση, διότι αφενός μεν δεν γνωρίζουν που να απευθυνθούν,

αφετέρου δε δεν γνωρίζουν τη γλώσσα. Επιπλέον, οι προκαταλήψεις από την κοινή γνώμη απέναντι στους μετανάστες, κάνουν ακόμα πιο έντονη την ανάγκη τους να αποτελούν μέρος του συνόλου. Ωστόσο, στην κοινή γνώμη, οι ανεπίσημοι, αυτοί μετανάστες παρουσιάζονται -με τη συμβολή και των ΜΜΕ- σαν “βρόμικοι”, “εγκληματίες”, “μη-κανονικοί”, υπεύθυνοι -για κάποιους- για τη μείωση των θέσεων εργασίας των ντόπιων, διατηρώντας χαμηλά το επίπεδο του εργατικού κόστους και τροφοδοτώντας το παραεμπόριο, με αποτέλεσμα την όξυνση του ανταγωνισμού με τους ντόπιους εμπόρους και οδηγούνται, έτσι, στην κατηγοριοποίησή τους. Ειδικότερα δε, από τους ερευνώμενους, αυτοί που έχουν γεννηθεί, μεγαλώσει και δραστηριοποιούνται συνεχώς στην Πάτρα, χωρίς ποτέ στη ζωή τους να έχουν διαμείνει σε άλλο τόπο ή χώρα, πέραν της Πάτρας, φαίνονται λιγότερο ανεκτικοί στην παρουσία των μεταναστών στο εσωτερικό της πόλης και περισσότερο “ενοχλημένοι” για την εγκατάσταση των μεταναστών σε δημόσιους χώρους σε διάφορες περιοχές της Πάτρας και ιδιαίτερα στις περιοχές γύρω από το λιμάνι.

Ειδικότερα, δε σε ότι αφορά την παρανομία και το παραεμπόριο από τους μετανάστες, οι περισσότεροι ερευνώμενοι θεωρούν ως υπαίτους της ύπαρξης και όξυνσης του φαινομένου αποκλειστικά τους ίδιους τους μετανάστες και όχι την Πολιτεία που τροφοδοτεί και διαιωνίζει το πρόβλημα του παραεμπορίου. Έτσι, πολλές φορές το ερευνώμενο δείγμα μας, μας δήλωσε χαρακτηριστικά: “...οι ξένοι μας παίρνουν τις δουλειές...”, και άλλος «...εμείς εδώ πεινάμε, και έρχονται και αυτοί να προσφέρουν εργασία τσάμπα....έτσι όμως προτιμώνται από τους εργοδότες.....και να, εγώ έχω ένα χρόνο να δουλέψω σε οικοδομή....», απόψεις που ναι μεν εν πολλοίς δικαιολογούνται – μέσα στη οικονομική κρίση-, όμως που υπερπροβάλλονται από τα ΜΜΕ, προκειμένου να αποπροσανατολιστεί η κοινή γνώμη και να μεταφερθεί η ευθύνη σε άλλους πέραν του κρατικού μηχανισμού που ενθαρρύνει τη φθηνή εργασία και την παραοικονομία.

Για παράδειγμα στην Ελλάδα, η αύξηση της ανεργίας και της εργασιακής

ανασφάλειας, δεν αποδίδονται στις πολιτικές λιτότητας, που ακολουθούνται για πολλά χρόνια τώρα, από τις ελληνικές κυβερνήσεις. Αντίθετα, ενοχοποιείται η αύξηση της εισόδου των μεταναστών στη χώρα, παραβλέποντας το γεγονός ότι κατά κανόνα οι μετανάστες απασχολούνται σε τομείς εργασίας στους οποίους οι ντόπιοι αποφεύγουν να εργαστούν ή ότι εργάζονται με πολύ χειρότερους όρους από τους περισσότερους ντόπιους.

Η μετανάστευση συνδέεται άμεσα με την κοινωνική οργάνωση της χώρας υποδοχής. Κατά την Κοίλιαρη, η μετανάστευση είναι μια “σύνθετη διαδικασία που σχετίζεται με τα άτομα και τους προσανατολισμούς τους, τις ομάδες, την κοινωνία υποδοχής και τις δομές της” (Κοίλιαρη, Ξένος στην Ελλάδα: 9). Έτσι και στο δείγμα μας, η στάση των κατοίκων-με τη συμβολή και των ΜΜΕ-, των θεσμών και των οργάνων της τοπικής αυτοδιοίκησης απέναντι στους παράνομους μετανάστες, δεν τους αφήνουν κανένα περιθώριο ένταξής τους στην τοπική κοινωνία. Η εικόνα των μεταναστών στην κοινή γνώμη των κατοίκων της μικρής κοινωνίας της πόλης της Πάτρας, τείνει συχνά να ταυτίζεται με εκείνη των εγκληματιών, αφού το γεγονός ότι οι περισσότεροι είναι παράνομοι, γενικεύεται μέχρι του σημείου να εξισώνεται με την εκτός νόμου δράση. Και αυτό γιατί οι περισσότεροι- αν όχι όλοι- οι κάτοικοι της πόλης, θεωρούν ότι όλοι οι μετανάστες χωρίς έγγραφα νόμιμης εισόδου ή παραμονής, είναι παράνομοι. Στην πραγματικότητα, όμως, είναι “παράτυποι” και όχι παράνομοι με την ευρεία έννοια, που χρησιμοποιείται, κατά κόρον, από όλους (φορείς, ΜΜΕ), όρος που συνδέει τους μετανάστες στο σύνολό τους, με παράνομες ενέργειες, συντηρώντας το στερεότυπο της εγκληματικής δράσης των μεταναστών.

Συνεπώς, αυτή η δυσανάλογη ανησυχία για το φαινόμενο “μετανάστης” στο εσωτερικό της κοινωνίας, που προσλαμβάνεται ως “απειλή” για την κυρίαρχη αξία και ηθική τάξη πραγμάτων, οδηγεί στην “εγκληματοποίηση” των μεταναστών και στην κοινωνική κατασκευή του μετανάστη-εγκληματία, που εδράζεται, κυρίως, στη

στερεοτυπική πρόσληψη που έχει παγιωθεί στη συλλογική κοινωνική συνείδηση (Καρούδης,1996). Το κοινωνικό αυτό στίγμα δείχνει ξεκάθαρα την ανάγκη υιοθέτησης στρατηγικών επιβίωσης, όπως η απομόνωση και η εσωστρέφεια και δημιουργίας χώρων διαμονής πέρα και έξω από κάθε κοινωνική δομή που δεν θα επέτρεπε ούτε τη μόνιμη παρουσία τους στην Πάτρα, ούτε την ανάπτυξη της ζωής τους στην τοπική κοινωνία.

ΕΝΑΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ
ΤΕΛΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ- ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΣΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
ΤΗΣ 21^{ης} ΜΑΪΟΥ 2012 ΣΤΗΝ «ΑΒΕΞ»

Όντας το συγκεκριμένο περιστατικό της 21^{ης} Μαΐου, αυτό που αποτέλεσε αφορμή στο να ασχοληθώ με την ποιοτική έρευνα για το μεταναστευτικό φαινόμενο στην πόλη της Πάτρας, παραθέτω κάποιες σκέψεις. Ανέκαθεν το λιμάνι της Πάτρας αποτελούσε κομβικό σημείο εισόδου και εξόδου προς τη Δύση. Εντούτοις, τα τελευταία χρόνια, μετατρέπεται ιδιαίτερα έντονα, σε κομβικό σημείο διασποράς της μεταναστευτικής κίνησης, καθώς και σε κέντρο μιας μόνιμης προσπάθειας φυγής προς την υπόλοιπη Ευρώπη. Οι περιοχές γύρω από το λιμάνι, έχουν μετατραπεί σε περιοχές συλλήψεων και απελάσεων καθώς και σε περιοχές δικτύωσης των μεταναστών στη μεταφορά τους στην Ιταλία. Στις περιοχές αυτές, κάθε πρόσφυγας ή μετανάστης, καθίσταται το απρόσωπο μέλος μιας “ξένης” και επικίνδυνης ομάδας που αποτελεί σοβαρή κοινωνική, υγειονομική, πολιτισμική και εθνική απειλή. Η αστυνομία στο πλευρό των ντόπιων πολιτών, είναι έτοιμη να επιβάλλει την τάξη με κατασταλτικά μέτρα, ποινικοποιώντας την κατάσταση των “μη -νόμιμων” φτωχών μεταναστών. Οι πολίτες είναι πάντα έτοιμοι να καταγγείλουν τους αντικανονικούς μετανάστες, τους -κατά τα λεγόμενά τους-επικίνδυνους εισβολείς, που δεν σέβονται το άβατο της ιερής ιδιοκτησίας. Απέναντι στους “ξένους” η αστυνομία χάνει την επιτηδευμένη ευγένειά της και ανερωθρίαστα ασκεί την κατασταλτική της πολιτική. Ο σεβασμός, η αξιοπρέπεια, τα δικαιώματα παραμένουν κενό γράμμα για τους συνανθρώπους μας, “δεύτερης κατηγορίας”.

Το θύμα της ευταξίας ο νεαρός μετανάστης, που ξυλοκοπήθηκε στο λιμάνι πριν από δύο χρόνια, από κάποιον από τους φορείς της έννομης τάξης, πυροδοτώντας, έτσι, το φυτίλι της κοινωνικής έκρηξης και δημιουργώντας ένα φαύλο κύκλο που οδήγησε στην απώλεια ακόμα μιας ζωής-ντόπιου κατοίκου- αυτή τη φορά, πριν από πέντε

μήνες στην παραλιακή ζώνη της Πάτρας, στην Ακτή Δυμαίων, μπροστά από τον καταυλισμό των μεταναστών στην “Αβέξ”. Η απέχθεια, ταξική, φυλετική, εθνική, γυρεύει διέξοδο. Η συσσωρευμένη οργή, ο θυμός αλλά και ο αβάσταχτος πόνος μετουσιώνονται σε εκδίκηση. Εκδίκηση άλογη, βίαιη, ασυγκράτητη, αλλά όχι λυτρωτική, αφού τελικά αφενός μεν δεν επιλύεται, έτσι απλά, το πρόβλημα της παράνομης μετανάστευσης στην Πάτρα, αφετέρου δε κανείς υπαίτιος δεν τιμωρείται.

Άλλωστε οι κάτοικοι των υποβαθμισμένων συνοικιών, βιώνουν έντονα τη φτώχεια και την απέχθειά τους σε κάθε στοιχείο μίζερο και οπισθοδρομικό. Γι’ αυτούς, η έλλειψη ανοχής, είναι καθημερινό βίωμα που πηγάζει από την καθημερινή απόρριψη, από την έντονη ανεργία που μαστίζει την πόλη και ειδικά τις περιοχές αυτές “δεύτερης κατηγορίας”, από την απουσία ελπίδων για το μέλλον, από τα τραγικά αδιέξοδα της πραγματικότητας που βιώνουν. Η απέχθεια αυτή που φτάνει μέχρι και στο μίσος από κάποιους ντόπιους, επιτείνεται και από τη στρεβλή και δραματοποιημένη, πολλές φορές, απεικόνιση και ερμηνεία των συμβάντων από τα ΜΜΕ που συμβάλλουν, έτσι, αποφασιστικά στην κλιμάκωση της κοινωνικής αντίδρασης, την κατασκευή στερεοτύπων και την ενεργοποίηση των μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου, σε βάρος της στιγματισμένης ομάδας. Είναι μάλιστα τέτοια η ένταση και μαζικότητα του φαινομένου, που η αντίδραση της τοπικής κοινωνίας-κυρίως έναντι των παράνομων μεταναστών- έλαβε διαστάσεις και χαρακτηριστικά “ηθικού πανικού” (Καρούδης, 2010) , προκάλεσε δηλαδή ανησυχία και φόβο απέναντι στους «ξένους», που θεωρούνται απειλή για την κατεστημένη ηθική τάξη και η οποία γρήγορα μετεξελίχθηκε σε εχθρότητα και έντονη κοινωνική αντίδραση, που με τη σειρά της ενεργοποίησε την παρέμβαση των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, που όμως γενικά, αντιμετωπίζουν το ζήτημα των μεταναστευτικών ροών στην Πάτρα, στη βάση αστυνομικών και κατασταλτικών πρακτικών.

Η παρουσία των μεταναστών στην Πάτρα, συνδέθηκε άμεσα με την αύξηση της εγκληματικότητας και εμποδίστηκε γρήγορα η συλλογική συνείδηση ενός αρνητικού στερεοτύπου του «μετανάστη-εγκληματία» (Καρούδης, 2004:217), που αποκλείεται από τις κοινωνικές δομές της τοπικής κοινωνίας, περιχαράκωνεται και περιθωριοποιείται. Οι πολιτικές σκοπιμότητες της τοπικής αυτοδιοίκησης, διαδραμάτισαν ενεργό και σημαντικό ρόλο στη διαλεκτική των κοινωνικών παραγόντων για τη δημιουργία του φαινομένου. Οργανωμένες ομάδες ακραίων στοιχείων πρωτοστάτησαν σε σοβαρά περιστατικά αυτοδικίας κατά των μεταναστών και επεδίωξαν την ανάδειξη της ανησυχίας και ανασφάλειας των πολιτών σε μείζον ζήτημα της πολιτικής ατζέντας.

Εικόνες στο κέντρο της πόλης της Πάτρας, όπως η υψηλή θεατότητα των μεταναστών, η «γκετοποίηση» ολόκληρων συνοικιών λίγα μόνο μέτρα από το κέντρο της πόλης, η έντονη και επιλεκτική αστυνόμευση, η αρνητική στάση του πληθυσμού και η προδιάθεση για την καταγγελία μεταναστών δραστών, οι προκαταλήψεις της κοινής γνώμης και ο παραμορφωτικός καθρέφτης των μέσων μαζικής ενημέρωσης έχουν οδηγήσει σε συγκρουσιακές καταστάσεις ολόκληρη την τοπική κοινωνία, με κάποιους ίσως νικητές και κάποιους ίσως ηττημένους. Όμως πόσο τελικά μπορούμε να μιλάμε για νικητές και ηττημένους όταν η κοινωνική συνοχή διαρρηγνύεται, όταν η κοινωνική αδικία εμποδώνεται, όταν οι δυνάμεις καταστολής επιβάλλουν την τάξη? Ίσως, εν τέλει, πρέπει να αναρωτηθούμε, εάν το κατεξοχήν πρόβλημα δεν είναι η εγκληματικότητα και η βία των μεταναστών αλλά η ίδια η κοινωνία που εγκληματοποιεί τους μετανάστες!

Γ' ΜΕΡΟΣ
ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τα δεδομένα της έρευνάς μας και μετά από σχετική μελέτη των βασικών κοινωνικών χαρακτηριστικών των δύο ομάδων μεταναστών (Έλληνες ομογενείς από την Αλβανία και παράνομα διερχόμενοι από τρίτες χώρες) που διαμένουν στην Πάτρα (χώρα προέλευσης, εθνικότητα, ηλικία, προοπτική μόνιμης εγκατάστασης, γνώση της Ελληνική γλώσσας, κ.α.), τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν κατά το χρόνο παραμονής τους στην Πάτρα ως τόπο υποδοχής, καθώς επίσης και την αντίστοιχη μελέτη των ποιοτικών χαρακτηριστικών της περιοχής διαμονής και της κατοικίας τους, αν υφίσταται αστικός διαχωρισμός των διάφορων περιοχών κατοικίας κατά γεωγραφική περιοχή με κριτήριο την εθνικότητα, το νομικό καθεστώς τους και το εκπαιδευτικό και εργασιακό τους status, καθώς επίσης και των επιπτώσεων της μετανάστευσης στην κοινωνική και οικονομική ζωή της πόλης, διαπιστώθηκαν τα εξής:

Καταρχήν, η Πάτρα, ήταν πάντα η πόλη των πληθυσμιακών μετακινήσεων με μακρά ιστορία στη μετανάστευση και με μια πλούσια ποικιλία, όσον αφορά στην προέλευση των μελών της. Η πόλη των Πατρών που χαρακτηρίστηκε από πολλούς ως η πόλη του κοσμοπολιτισμού, η πόλη της εργατικής τάξης -την περίοδο της έντονης βιομηχανικής δραστηριότητας (1958 έως τα τέλη του 1980), η πόλη “ενδιάμεσος σταθμός”, εμφανίζεται, σήμερα, ως ο τόπος που περιχαράκωνει και κοινωνικοποιεί ομάδες πληθυσμού σε περιοχές κοντά στο λιμάνι, σε βιομηχανικές περιοχές ή άλλες υποβαθμισμένες περιοχές. Σε αυτές τις περιοχές ανέκαθεν αναπτύσσονταν οι ταξικές και φυλετικές ανισότητες και διακρίσεις και πάνω από όλα ένα Πατραϊκό “Lobby” – απόγονοι Πατρινών επιχειρηματιών και σταφιδεμπόρων του 19ου αιώνα- όπου σημειώνονταν παραβατικές συμπεριφορές, συμπεριφορές ανταγωνισμού και αποξένωσης και οι οποίες μετατρέπονταν σε σχέσεις, συνήθειες και κοινωνικό περιβάλλον.

Έκτοτε, στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, ο αστικός χώρος της Πάτρας, μεταβάλλεται συνεχώς και ως εκ τούτου επηρεάζει τις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους. Νέες δομές, συνεχείς μεταναστευτικές ροές, νέες αξίες που κατασκευάζονται από τον ντόπιο πληθυσμό, δημιουργούν νέες ταξινομήσεις του πληθυσμού και νέες διαφοροποιήσεις όσον αφορά στην εργασία, την κοινότητα και τις ευκαιρίες ζωής.

Από την παρούσα έρευνα προέκυψε ότι οι Έλληνες **ομογενείς από την Αλβανία**, οι περισσότεροι από τους οποίους διαβιούν στην Πάτρα με τις οικογένειές τους, φαίνεται να έχουν ενταχθεί στην Πατραϊκή κοινωνία. Συγκεκριμένα, οι περισσότεροι, έχουν σταθερή εργασία και κατοικία και επιθυμούν τη μόνιμη εγκατάστασή τους στην Πάτρα. Τα μέλη της ομάδας αυτής που αποτελούν μέλη της Ελληνικής κοινωνίας, δεν ξεχωρίζουν αισθητά μέσα στην Πατραϊκή κοινωνία, γιατί αφενός μεν οι ίδιοι δείχνουν να έχουν ισχυρή εθνική συνείδηση και αποδεικνύουν εμπράκτως ότι ανήκουν στο ελληνικό έθνος (γλώσσα, θρησκεία, παραδόσεις), αφετέρου δε γίνονται αποδεκτοί από την Ελληνική τοπική κοινωνία και σε αυτούς δίνονται ευκαιρίες επαγγελματικής εξέλιξης και σταθερής κατοικίας.

Αναφορικά με την περιοχή κατοικίας τους, διαπιστώθηκε ότι οι περισσότεροι από αυτούς-κυρίως οι χαμηλού εκπαιδευτικού και οικονομικού επιπέδου- επιλέγουν να κατοικήσουν σε υποβαθμισμένες περιοχές της Πάτρας όπου κατοικεί και μεγάλη μερίδα της ντόπιας ασθενέστερης οικονομικής τάξης, καθώς και ηλικιωμένοι, επειδή οι περιοχές αυτές είναι πιο φθηνές και πιο προσιτές. Οι περιοχές της πόλης των Πατρών που επιλέγουν να κατοικήσουν οι μετανάστες της ομάδας αυτής, είναι φανερά υποβαθμισμένες, εντούτοις δεν είναι αυστηρά περιθωριοποιημένες.

Από την άλλη μεριά, κάποιοι άλλοι από τα μέλη της πρώτης ομάδας του δείγματος (μετανάστες) –οι υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου και με υψηλή ειδίκευση εργασίας-, επιλέγουν για τόπο εγκατάστασής τους αναβαθμισμένες περιοχές της Πάτρας σε

διαμερίσματα με καλούς όρους διαβίωσης. Συνεπώς, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ο εθνοφυλετικός διαχωρισμός δεν είναι η βασική αιτία της στεγαστικής ανισότητας, αλλά μάλλον το εκπαιδευτικό και οικονομικό status των μεταναστών αυτών.

Αντιθέτως, οι μετανάστες της **δεύτερης ομάδας** του δείγματός μας (παράνομα διερχόμενοι) που δεν σκοπεύουν να παραμείνουν μόνιμα στην Ελλάδα, δε φαίνεται να έχουν δημιουργήσει δεσμούς με την Πάτρα, ως τόπο υποδοχής και προσωρινό τόπο διαμονής, (άγνοια της Ελληνικής γλώσσας, έλλειψη σταθερής κατοικίας, κτλ). Αντιμετωπίζουν πολλές δυσκολίες από τον τύπο (αυτοσχέδια καταλείματα σε εγκαταλελειμμένα κτίρια χωρίς ηλεκτρικό ρεύμα, νερό και θέρμανση) και την περιοχή της κατοικίας τους (υποβαθμισμένες περιοχές κοντά στο λιμάνι), εξαιτίας της ιδιαίτερης προέλευσής τους, του νομικού τους καθεστώτος (παράνομοι) και του χρόνου διάρκειας παραμονής τους στην πόλη (προσωρινά διαμένοντες). Το κύριο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι παράνομοι μετανάστες, εκτός από αυτό της γνώσης της Ελληνικής ή έστω Αγγλικής γλώσσας, είναι αυτό της έλλειψης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, στέγασης και σιτισμού. Ειδικότερα, δε, ο χώρος που «επιλέγουν» να κατοικήσουν, σε συγκεκριμένες περιοχές –κοντά στο λιμάνι- είναι χώρος προσωρινός και συγκεκριμένος, χώρος-κρυψώνα από τους λιμενικούς και τους αστυνομικούς, γεγονός που καθιστά την θεσμικά και κοινωνικά ανοχύρωτη μεταναστευτική κοινότητα, εξαιρετικά ευάλωτη στη δράση πυρήνων οργανωμένου εγκλήματος (δίκτυα παράνομης μετανάστευσης που υπόσχονται «Ευρωπαϊκούς παραδείσους» έναντι αδρών χρηματικών ποσών, κ.α.). Οι μετανάστες αυτοί συντηρούνται σε μία **κατάσταση προσωρινότητας**, με βασικές ελλείψεις για την αξιοπρεπή διαβίωσή τους, υπό καθεστώς φόβου που ενίοτε μετατρέπεται σε βία-ως άμυνα και υπεράσπιση.

Ειδικότερα, για τους παράνομους-κυρίως- μετανάστες, η σημασία της διαφοροποίησης στη γλώσσα, στην εκπαίδευση, στα ημερομίσθια, στην ασφάλιση και στις συνθήκες στέγασης, καθώς και η σημασία της ανισότητας στη συμμετοχή τους σε σημαντικές κοινωνικές και επαγγελματικές ευκαιρίες της κοινωνίας, σημαίνει ότι συγκεκριμένες περιοχές της Πάτρας και συγκεκριμένοι τύποι στέγασης, σπρώχνουν την κατηγορία αυτή των μεταναστών σε συγκεκριμένα επαγγέλματα, τρόπο ζωής και συνήθειες και τελικά τους “εγκλωβίζουν” σε μία κοινωνική περιθωριοποίησή, που βασικά τους στερεί τη δυνατότητα αλληλόδρασης με το κοινωνικό περιβάλλον και την ανάπτυξη σχέσεων πέρα από το πλαίσιο ύπαρξης του μετανάστη στην τοπική κοινωνία.

Ειδικότερα, δε, η σημασία της γεωγραφικής κατανομής των μεταναστών στην Πάτρα, βρίσκεται στο ότι, οι μεν ομογενείς Αλβανοί μετανάστες, έχουν -συγκριτικά με άλλες ομάδες μεταναστών- καλύτερες ρυθμίσεις παραμονής και άδειας εργασίας και καλύτερες συνθήκες διαβίωσης σε παλιές αστικές συνοικίες της πόλης, γεγονός που **οφείλεται** κατά κύριο λόγο στην πρόθεσή τους για μόνιμη εγκατάστασή τους με τις οικογένειές τους στον τόπο υποδοχής (Πάτρα), στη γνώση της Ελληνικής γλώσσας και στις αρμονικές σχέσεις τους με τους γείτονες με την αλληλεγγύη και την αλληλοβοήθεια να λειτουργούν ως ασπίδα ενάντια στον αποκλεισμό, ενώ οι μετανάστες από τρίτες -υπανάπτυκτες χώρες (Κούρδοι, Αφγανοί, Σομαλοί, Σύριοι κ.α.), οι οποίοι και εισέρχονται παράνομα στην Πάτρα, δεν γνωρίζουν την Ελληνική γλώσσα, δεν έχουν πρόθεση μόνιμης εγκατάστασης στην Ελλάδα και δη στην Πάτρα και «επιλέγουν» να διαμένουν προσωρινά σε υποβαθμισμένες περιοχές της πόλης, κυρίως γύρω από το λιμάνι, προσδοκώντας την άμεση διαφυγή τους προς τη Δύση.

Οι Lipton και Power (2001), αναφέρουν τους παράγοντες που ευθύνονται για τη γεωγραφική πόλωση του κοινωνικού αποκλεισμού, με έμφαση στα εγγενή χαρακτηριστικά μιας περιοχής-γειτονιάς, όπως η τοποθεσία, η στέγη, οι διαστάσεις, οι μεταφορικές υποδομές και οι διαδικασίες της οικιστικής ταξινόμησης (residential

sorting) που έχουν σαν αποτέλεσμα τη συγκέντρωση των πλέον μη προνομιούχων (μετανάστες) και με χαμηλά έως μηδενικά εισοδήματα στις πιο υποβαθμισμένες περιοχές και αφενός μεν την επιδείνωση των συνθηκών επιβίωσης αυτών, αφετέρου δε τη μείωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων σε επίπεδο γειτονιάς.

Έτσι, η φθορά του χρόνου, που είναι ιδιαίτερα εμφανής στα εγκαταλελειμμένα κτήρια της Ακτής Δυμαίων, σε συνδυασμό με την υψηλή πληθυσμιακή πυκνότητα των μεταναστών από τρίτες χώρες που διέρχονται παράνομα στη χώρα και διαμένουν στην Πάτρα, έως ότου διαφύγουν, καθώς και την ανεπάρκεια χώρων ικανών να στεγάσουν τους αναρίθμητους μετανάστες που εισρέουν καθημερινά στην πόλη, καθιστά τη διαβίωση στη συνοικία δυσάρεστη. Έτσι, στις περιοχές αυτές ενώ τα τελευταία τρία χρόνια, υπάρχει το νέο λιμάνι το οποίο επέφερε και στεγαστική βελτίωση του οικοδομικού τετραγώνου, εντούτοις, η στεγαστική πολιτική που εφαρμόζεται κατά αυτόν τον τρόπο, ουσιαστικά ισχυροποιεί και παγιώνει κοινωνικές αντιθέσεις μεταξύ των νοικοκυριών, έτσι ώστε **τα πιο αποδυναμωμένα** να βρίσκονται σε πλήρη αδυναμία να βγουν από το φαύλο κύκλο της κοινωνικής υποβάθμισης. Δηλαδή, οι σημειακές επεμβάσεις σε ένα μόνο οικοδομικό τετράγωνο, αντί να επηρεάσουν θετικά την περιοχή παρέμβασης σε μία συνολική θεώρηση, υποβαθμίζουν τόσο αυτή όσο και την ευρύτερη περιοχή, αφού διατηρούν και οξύνουν το διχασμό ανάμεσα σε υποβαθμισμένες ζώνες και δυναμικές ή κοινωνικά εξελιγμένες περιοχές (νέο λιμάνι).

Από την άλλη πλευρά, από την έρευνά μας, οι **ντόπιοι κάτοικοι της Πάτρας** φάνηκαν να είναι φανερά ενοχλημένοι με την παρουσία των μεταναστών στην πόλη, η μεγαλύτερη μερίδα των οποίων τους ενοχοποιούν –με τη συμβολή των ΜΜΕ- τόσο για την άυξηση της ανεργίας στην Πάτρα (διότι απασχολούνται ως φθηνά εργατικά χέρια και τροφοδοτούν το παραεμπόριο), όσο για την αύξηση της εγκληματικότητας.

Η αδυναμία του ελληνικού νομοθετικού πλαισίου να δημιουργήσει σταθερές δομές

ένταξης και η έλλειψη ολοκληρωμένης μεταναστευτικής πολιτικής, κατάλληλης να διαχειριστεί μακροπρόθεσμα το μεταναστευτικό φαινόμενο, συνέβαλαν στην αύξηση της αριθμητικής αναντιστοιχίας μεταξύ νόμιμων και αντικανονικών μεταναστών στο εσωτερικό της πόλης των Πατρών, όπως και σε κάθε άλλη πόλη της Ελλάδας και στη διατήρηση μέρους του μεταναστευτικού πληθυσμού στους χώρους της ημιπαράνομης διαβίωσης και του κοινωνικού αποκλεισμού (Παπαθεοδώρου, 2010:12).

Όπως στις περισσότερες -αν όχι σε όλες- τις κοινωνίες υποδοχής, έτσι και στην κλειστή κοινωνία της Πάτρας, ο μετανάστης-“ξένος” θεωρείται ως απειλή για τη συνοχή και διατήρηση της εθνικής ταυτότητας και της εθνικής ομοιογένειας. Η συλλογική ταυτότητα, ως ανθρώπινη κατασκευή, ορθώνει νέα κοινωνικά στεγανά απέναντι στους “εισβολείς” που προσπαθούν να διεκδικήσουν τα αυτονόητα δικαιώματα μιας ανθρώπινης οντότητας, που όμως “ανήκουν” στο “εμείς”. Αυτά τα στεγανά, όμως, είναι που διαχωρίζουν ομάδες ατόμων και δημιουργούν κοινωνικά σύνορα (Βεντούρα, 2004: 184), τα οποία και πρέπει ο μετανάστης να περάσει προκειμένου να ενταχθεί στην κοινωνία υποδοχής. Έτσι, λοιπόν, στο πέρασμά τους κατά την προσπάθεια ένταξής τους στην τοπική κοινωνία της Πάτρας, τα εμπόδια τους είναι ποικίλα και σχετίζονται με τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά (εκπαιδευτικό επίπεδο, γνώση Ελληνικής γλώσσας), με τα επαγγελματικά τους χαρακτηριστικά (έλλειψη εξειδίκευσης), με τη διάσταση της κοινωνικής και πολιτιστικής κουλτούρας των χωρών προέλευσης και εγκατάστασης (πατριαρχικές αντιλήψεις, τρόπος ζωής), με τα χαρακτηριστικά της τοπικής αγοράς εργασίας (αποβιομηχάνιση, ανεργία), με την κοινωνική προκατάληψη των κατοίκων του τόπου υποδοχής (ξеноφοβία, ρατσισμός, ΜΜΕ), με την έλλειψη θεσμικού πλαισίου στήριξης και ένταξης.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Κλείνοντας την εργασία αυτή, θα προσπαθήσουμε να κάνουμε μερικές απλοϊκές προτάσεις για τη διευκόλυνση της συμμετοχής των ομάδων αυτών των μεταναστών στους διάφορους τομείς της κοινωνικής ζωής και της ομαλής ένταξής τους στο κοινωνικό σύνολο, καθώς επίσης και την αντιμετώπιση του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης. Μόνη η υιοθέτηση μέτρων και προγραμμάτων κατάρτισης της Ελληνικής γλώσσας και κουλτούρας, αν και σε μεγάλο βαθμό αντιμετωπίζουν τις αιτίες αποκλεισμού των μεταναστευτικών αυτών ομάδων από βασικά αγαθά (εκπαίδευση, εργασία, πρόσβαση σε κοινωνικούς φορείς, κ.α), δεν αρκεί να επιλύσει το πρόβλημα του αποκλεισμού στο σύνολό του, αλλά είναι αναγκαία η συνδρομή τοπικών κοινωνικών δικτύων (δημοτικοί φορείς, η γειτονιά) ως κύριοι φορείς άσκησης μεταναστευτικής πολιτικής, η ανάπτυξη δράσεων με στόχο την ενθάρρυνση των πληθυσμών των μεταναστών να συμμετέχουν στην πολιτιστική, κοινωνική και οικονομική ζωή της πόλης, η δημιουργία χώρων υποδοχής των μεταναστών με παροχή ιατρικής περίθαλψης και ψυχολογικής στήριξης, η διευκόλυνση της πρόσβασης των μεταναστών στις δημόσιες υπηρεσίες, η κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη των υποβαθμισμένων περιοχών όπου διαμένουν οι μετανάστες, για να αποφευχθεί ο κίνδυνος της γκετοποίησης και της φαβелоποίησης της πόλης, η ανάπτυξη δράσεων και προγραμμάτων για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.

Ειδικότερα όμως για την αντιμετώπιση του φαινομένου των παράνομων μεταναστευτικών ροών προς τις ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης με ενδιάμεσο σταθμό την Πάτρα και τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής στο εσωτερικό της πόλης, είναι αναγκαίο να ληφθούν μέτρα όπως αυστηρό σύστημα ελέγχου των Ελληνικών συνόρων και λήψη μέτρων αποτροπής των παράνομων διελεύσεων με τη συμμετοχή και των ενόπλων δυνάμεων, την άμεση εξέταση των αιτημάτων ασύλου στα σημεία εισόδου της χώρας, ενίσχυση της περίφραξης των λιμανιών εξόδου της

χώρας, την προμήθεια των λιμενικών αρχών με ανιχνευτές κίνησης ώστε να γίνεται γρηγορότερα και ευκολότερα ο έλεγχος των οχημάτων, σύναψη συμφωνιών με τρίτες χώρες για επιστροφή των υπηκόων τους, επιβολή αυστηρών ποινικών διώξεων σε διακινητές και ένστολους που διευκολύνουν το έργο των διακινητών, δράσεις ενημέρωσης των κρατικών υπαλλήλων και των πολιτών για τις διαστάσεις του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης, το νομικό πλαίσιο, και τις έννοιες του μετανάστη, του παράνομου μετανάστη και του πρόσφυγα, απόλυτη εφαρμογή της ευρωπαϊκή σύμβασης για το άσυλο και τη μετανάστευση, η οποία μεταξύ άλλων επιβάλλει την επαναπροώθηση των παράνομων μεταναστών στις χώρες προέλευσής τους με τη συνδρομή της Ε.Ε., αναλυτική και αξιόπιστη ταυτοποίηση των ατομικών δεδομένων του κάθε παράνομου μετανάστη, με χρήση σύγχρονων μέσων, ώστε ανά πάσα στιγμή να γίνεται ταυτοποίηση, κ.α.

Εν κατακλείδι, θα λέγαμε ότι η μετανάστευση και ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι πολυδιάστατα φαινόμενα που αλλάζουν συνεχώς “μορφή” θέτοντας διαφορετικά δεδομένα κάθε φορά, σε διαφορετικές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συγκυρίες. Υπό αυτή την οπτική, το φαινόμενο της μετανάστευσης που συνδέεται με το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού με μια σχέση αιτίας -αιτιατού, αποτέλεσε ένα πολύπλευρο και ενδιαφέρον θέμα προς μελέτη. Τα συμπεράσματα που βγήκαν από την παρούσα εργασία στηρίζονται στη μελέτη ενός σχετικά μικρού δείγματος, όχι απόλυτα αντιπροσωπευτικού και για δύο πολύ συγκεκριμένες ομάδες μεταναστών και σε συγκεκριμένες περιοχές του Δήμου Πατρέων. Υπάρχουν ζητήματα που λόγω έλλειψης χρόνου, εμπειρίας και μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε ίσως να μην διερευνήθηκαν σε βάθος. Ωστόσο, προσπαθήσαμε, μέσα από αυτή την εργασία, να δώσουμε αρκετές απαντήσεις στα ερευνητικά μας ερωτήματα για τη μελέτη ενός φαινομένου (της μετανάστευσης και της παράνομης μετανάστευσης στην Πάτρα), που θέτει διαρκώς νέα ερωτήματα και νέους προβληματισμούς!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ:

ΑΜΙΤΣΗΣ Γ. και ΛΑΖΑΡΙΔΗ Γ., (2001), «*Νομικές και Κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα*», Αθήνα, Παπαζήση.

ΑΡΑΠΟΓΛΟΥ Β., ΚΑΒΟΥΛΑΚΟΣ Κ-Ι, ΚΑΝΔΥΛΗΣ Γ., ΜΑΛΟΥΤΑΣ Θ., (2009), «*Η νέα κοινωνική γεωγραφία της Αθήνας*», Σύγχρονα Θέματα 107, (Οκτώβριος -Δεκέμβριος 2009), σελ: 59-67.

ΑΡΑΠΟΓΛΟΥ Β., ΣΑΓΙΑΣ Ι.,2007, «*Διαδικασίες αστικής ανάπτυξης και χωρικά πρότυπα του διαχωρισμού των μεταναστών στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας*», Γεωγραφίες,Τ.17.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΛΑΔΑΣ, (2008), «*ΜΟΥΖΑΦΕΡΑΤ. Οι χίλιες και μία νύχτες ενός καταυλισμού προσφύγων*», FUTURA.

ΒΕΝΤΟΥΡΑ Λ., (2004), «*Εθνικισμός, ρατσισμός και μετανάστευση στη σύγχρονη Ελλάδα*», στο Μ. Παύλου, Δ. Χριστόπουλος (επιμ), *Η Ελλάδα της μετανάστευσης*, ΚΕΜΟ, Κριτική.

ΒΕΝΤΟΥΡΑ ΛΙΝΑ, (2009), «*Εθνικό κράτος και σύγχρονες μεταναστεύσεις: Πολιτικές, τάσεις, προσεγγίσεις*». Σύγχρονα Θέματα 107 (Οκτώβριος – Δεκέμβριος 2009) 23–36.

DA COSTA B. (1994): «*Contribution of Poverty 3 to the understand ding of poverty, exclusion and integration*». In European Commission: *The Lessons of the Poverty 3 Programme*. Brussels, στο Φερόνας Α., (2005), «*Οι τοπικοί φορείς στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού: Προβλήματα και προοπτικές*», σελ. 294, στο Γ.Ο.Τσομπάνογλου, Γ. Κορρές και Ι. Γιαννοπούλου (επιμ.), *Κοινωνικός Αποκλεισμός*

και πολιτικές ενσωμάτωσης, Αθήνα, 2005, Παπαζήση.

DUFFY K., (1999), «Ευκαιρία και κίνδυνος», στο Ε. Σπανού (επιμ.), *Ανθρώπινη αξιοπρέπεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός*.

ΕΚΚΕ, (2008), *Θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο*, (Σαρρής Ν.), Αθήνα.

ΕΜΚΕ-ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ Η., (2007), *Μεταναστευτική Πολιτική*, Αθήνα, Παπαζήσης.

ΡΕΛΛΗΣ ΣΠ., (2003), *Δίκαιο αλλοδαπών*, β' εκδ., Νομική Βιβλιοθήκη.

ΚΑΒΟΥΝΙΔΗ Τ., (2002), *Τα χαρακτηριστικά των μεταναστών. Το ελληνικό πρόγραμμα νομιμοποίησης του 1998*, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας.

ΚΑΒΟΥΝΙΔΗ ΤΖ., (1999), *Κοινωνικός Αποκλεισμός, Έννοια, κοινοτικές πρωτοβουλίες, Ελληνική εμπειρία και διλήμματα πολιτικής*, στο «ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ-Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής», Τόμος Α', επιστημονικός υπεύθυνος Κατσούλης Ηλίας, (επιμ.) Καραντινός Δ., Μαράτου-Αλιμπράντη Λ., Φρονίμου Ε., Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, 1999.

ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ Κ., ΓΡΕΓΟΥ Μ., ΠΕΤΡΑΛΙΑΣ Α., (2006), *Παράνομοι μετανάστες στην Ελλάδα: Κρατικές πολιτικές, τα χαρακτηριστικά και η κοινωνική τους θέση*, Αθήνα: Κέντρο προγραμματισμού και οικονομικών ερευνών, European Migration network.

ΚΑΡΥΔΗΣ Β., (1996), *Η εγκληματικότητα των μεταναστών*, εκδ. Παπαζήση.

ΚΑΡΥΔΗΣ Β., (2000), *Το νέο σχέδιο νόμου για τη μεταναστευτική πολιτική*,

ΠοινΔικ,11/2000.

ΚΑΡΥΔΗΣ Β.Χ., (2004), Το ζήτημα της δεύτερης γενιάς : Έγκλημα και Μετανάστευση, Η Ελλάδα της Μετανάστευσης, ΚΕΜΟ, Κριτική.

ΚΑΡΥΔΗΣ Β.Χ., (2010), «Όψεις Κοινωνικού ελέγχου στην Ελλάδα», Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκουλας.

ΚΑΣΙΜΑΤΗ Κ., (2003), «Γυναικεία μετανάστευση από Αλβανία και Πολωνία-απασχολήσεις και διαφορετικότητες», στο Κασιμάτη Κ. (επιμ.), Πολιτικές μετανάστευσης και στρατηγικές ένταξης. Η περίπτωση των Αλβανών και των Πολωνών μετανάστων στην Αθήνα, Αθήνα, σελ. 157-194, Gutenberg.

ΚΑΥΤΑΝΤΖΟΓΛΟΥ Ι., (2006), Κοινωνικός Αποκλεισμός: Εκτός, Εντός και Υπό, Αθήνα, Σαββάλας.

ΚΟΙΛΙΑΡΗ Α., (1997), Ξένος στην Ελλάδα-Μετανάστες, γλώσσα και κοινωνική ένταξη, στάση της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στους μετανάστες ομιλητές, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής.

ΛΑΛΙΩΤΟΥ Ι., (2006), Διασχίζοντας τον Ατλαντικό, Αθήνα, Πόλις.

ΜΑΡΑΤΟΥ-ΑΛΙΠΡΑΝΤΗ Λ., (2002), «Ξένο εργατικό δυναμικό: τάσεις και το πρόβλημα της κοινωνικής ενσωμάτωσης», ΕΚΚΕ.

MISHLER E.G., (1996), Συνέντευξη έρευνας, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ Α.Μ., (1998), «Κοινωνικός Αποκλεισμός και Κοινωνική Προστασία», στο Κασιμάτη Κ. (επιμ.), Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία, Αθήνα, Gutenberg.

ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ Λ.Μ., (1991), «Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη», Αθήνα, Gutenberg.

ΜΟΥΣΟΥΡΟΥ Λ.Μ., (2003), «Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη», Αθήνα, Gutenberg.

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ Δ., (2002), «Κοινωνικός αποκλεισμός: Εισαγωγή στην έννοια και τη διαδικασία» στο Κοινωνικός αποκλεισμός «Για τους ανθρώπους που παραμερίζουμε...», Εισηγήσεις τριήμερου Συνεδρίου, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 16-18 Μαΐου 1999, «Αθηνά» -Δίκτυο Εθελοντικής Δημιουργίας, Αθήνα, Αρμός.

ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ Χ., (2004), «Εννοιολογικά και μεθοδολογικά ζητήματα στη μέτρηση της οικονομικής ανισότητας: τι επίδραση έχουν οι εναλλακτικές παραδοχές και ερμηνείες;» στο Πετμεζίδου Μ., Παπαθεοδώρου Χ., επιμ. Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός, Αθήνα, Έξαντας.

ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ Θ., (2005), «Το νέο θεσμικό πλαίσιο για τους μετανάστες μεταξύ νομιμότητας, αυστηρότητας και ελέγχου», Νομική Βιβλιοθήκη, ΠοινΔικ 10/2005 (ΕΤΟΣ 8^ο), σελ. 1185-1192.

ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ Θ., (2007), «Το Νομικό Καθεστώς των Αλλοδαπών», Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ Θ., (2010), «Νομικό Καθεστώς Αλλοδαπών», Αθήνα, Β' Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη.

ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Κ. (1996), Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας, Λευκωσία.

ΠΑΠΑΣΙΩΠΗ -ΠΑΣΙΑ Ζ., (1998), «Το νομικό καθεστώς των Αλλοδαπών εργαζομένων

τρίτων χωρών», ΕΕΕυρΔ.

ΠΑΠΑΣΙΩΠΗ –ΠΑΣΙΑ Ζ., (2002), «Δίκαιο της Ιθαγένειας», Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας.

ΠΑΠΑΣΙΩΠΗ –ΠΑΣΙΑ Ζ., (2003), «Δίκαιο Ιθαγένειας», Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας.

ΠΑΥΛΟΥ Μ., (2004), «Η Ελλάδα της μετανάστευσης με αριθμούς» στο Παύλου Μ., Χριστόπουλος Α., (επιμ.), *Η Ελλάδα της μετανάστευσης*, Αθήνα, Κριτική.

ΠΕΤΡΑΚΟΥ Η., (2001), «Η κατασκευή της μετανάστευσης στην Ελληνική κοινωνία», στον τόμο *Μετανάστες στην Ελλάδα*, επιμ. Αθ. Μαρβάκης, Δ. Παρσάνογλου, Μ. Παύλου, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.

ΡΟΖΑΝΒΑΛΟΝ Π., (2001), *Το νέο κοινωνικό ζήτημα*, Αθήνα, Μεταίχμιο

ΡΟΜΠΟΛΗΣ Σ.,(2005), «Οικονομία, αγορά εργασίας και μετανάστευση», στο Καψάλης Α., Λινάρδς-Ριλμόν Π. (επιμ.), *Μεταναστευτική πολιτική και δικαιώματα μεταναστών*, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα.

ΣΟΥΛΗΣ Σ., (1985), «Η μετανάστευση από και προς την Ελλάδα-Το ξένο παράνομο εργατικό δυναμικό», Ειδική Έκθεση ΟΟΣΑ.

ΤΣΑΟΥΣΗΣ Δ.Γ., (1991), «Κοινωνική δημογραφία», Αθήνα, Gutenberg, σελ.261 .

ΤΣΑΟΥΣΗΣ Δ., (1998), «Πολιτισμός, ελεύθερος χρόνος και κοινωνικός αποκλεισμός» στο Κασιμάτη Κ. (επ.), *Κοινωνικός αποκλεισμός: Η ελληνική εμπειρία*, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών ΚΕΚΜΟΚΟΠ, Αθήνα, Gutenberg.

ΤΣΙΑΚΑΛΟΣ Γ., (1998), «ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ», στο (επιμ.) Κασιμάτη Κ., Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής πολιτικής, Αθήνα, 1998.

ΤΣΟΜΠΑΝΟΓΛΟΥ Γ.Ο., ΚΟΡΡΕΣ Γ., ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ Ι. (επιμ.), «Κοινωνικός Αποκλεισμός και πολιτικές ενσωμάτωσης», Αθήνα, 2005, Παπαζήση.

ΤΣΟΝΑΚΑΣ Β., (1997), «Πολεοδομικό Συγκρότημα Πάτρας: Εικόνες στο χώρο και στον χρόνο», στο συλλογικό *Η πολιτισμική φυσιογνωμία της Πάτρας*, Πάτρα, εκδόσεις Πανεπιστημίου Πατρών.

ΦΕΡΩΝΑΣ Α., (2005), "Οι τοπικοί φορείς στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού: προβλήματα και προοπτικές, στο (επιμ.) Τσομπάνογλου Γ.Ο., Κορρές Γ., Γιαννοπούλου Ι., «Κοινωνικός Αποκλεισμός και πολιτικές ενσωμάτωσης», σελ. 294-295.

ΨΗΜΜΕΝΟΣ Ι., (1995), «Μετανάστευση από τα Βαλκάνια-Κοινωνικός Αποκλεισμός στην Αθήνα», Αθήνα Glory-book, Παπαζήσης.

ΨΗΜΜΕΝΟΣ Ι., (1999), «Παγκοσμιοποίηση και συμμετοχή εργαζομένων», Γιώργος και Κώστα Δαρδάνος, Gutenberg.

BYRNE D., (1999), *Social Exclusion*. Buckingham: Open University Press, στο Φερώνας Α., (2005), «Οι τοπικοί φορείς στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού: Προβλήματα και προοπτικές», σελ. 296, στο Γ.Ο.Τσομπάνογλου, Γ. Κορρές και Ι. Γιαννοπούλου (επιμ.), *Κοινωνικός Αποκλεισμός και πολιτικές ενσωμάτωσης*, Αθήνα, 2005, Παπαζήση.

WALKER A. AND WALKER C. (1997): *Britain Divided: The Growth of Social Exclusion in the 1980s and 1990s*. London: CPAG, στο Φερώνας Α., (2005), «Οι τοπικοί φορείς στην

καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού: Προβλήματα και προοπτικές», σελ. 294, στο Γ.Ο. Τσομπάνογλου, Γ. Κορρές και Ι. Γιαννοπούλου (επιμ.), *Κοινωνικός Αποκλεισμός και πολιτικές ενσωμάτωσης*, Αθήνα, 2005, Παπαζήση.

UNESCO-Ελληνική Παιδεία Α.Ε., (1972), *Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών*, Αθήνα, Τόμος 2

B. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ:

CEC (2003): Communication from the Commission.....on immigration, integration and employment, COM (2003) 336 final, 3.6.2003.

ESTIVILL J., (2003), *Concepts and Strategies for Combating Social Exclusion, An Overview*, Geneva, ILO (International Labour Organization-STEP(Strategies and Tools against Exclusion kai Poverty programme/Portugal).

GROPAS R., TRIANDAFYLLIDOY, (2007), *Cultural Diversity in Greek Public and Political Discourses*, ELIAMEP.

HILLS J., LE GRAND J., PIANCHAUD D. (επιμ.), (2002), «*Understanding Social Exclusion*», Oxford: Oxford University Press.

KYRIAKOPOULOS V. (Eds), (2004), *Human rights defense Centre*, Athens-Komotini, Ant. N. Sakkoulas.

PHILIP MUUS, (2001), "International Migration and the European Union, Trends and Consequences", *European Journal on Criminal Policy and Research* 9:31-49.

ROOM G., (1997), *“Poverty and Social exclusion: The new European agenda for Policy and research”*. In Room G. (ed): Beyond the Threshold. The measurement and Analysis of Social Exclusion . Bristol, The Policy Press.

SILVER H., (1994), *“Social Exclusion and Social solidarity:Three Paradigms”*, International Labour Review, vol. 133, no. 5-6,pp. 531-78.

SIMMEL G., (1965),*“The poor: On individuality and Social Norms*, D. Levine (επιμ.), translated by Claire Jacobson, Social Problems, Vol.13, No2, Autumn 1965, pp 118-140, University of California Press on behalf of Social Problems.

Transit Migration, (2001), στο Trends in International Migration, OECD Annual Report, 2001, σελ.73.

ΣΥΛΛΟΓΙΚΑ ΕΡΓΑ:

ΚΕΝΤΡΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ – ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΜ. ΚΑΙ ΔΗΜ. ΤΣΑΤΣΟΥ, (2004), Νομικές, θεσμικές και διοικητικές διαστάσεις του καθεστώτος εισόδου και παραμονής μεταναστών στην Ελλάδα, Αθήνα, www.imepo.gr

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, (1994), Πράσινο Βιβλίο, Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική, Επιλογές για την Ένωση, Υπηρεσία επισήμων εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Λουξεμβούργο.

ΜΕΛΕΤΕΣ:

Πολεοδομικό Συγκρότημα της Πάτρας στο συλλογικό «Η πολιτισμική φυσιογνωμία της Πάτρας», (1997).

Ομιλία του Ανδρέα Γεωργίου (Προέδρου της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής) σε ημερίδα για το «Ευρωπαϊκό έτος Καταπολέμησης της φτώχειας και του Κοινωνικού αποκλεισμού», την 09/12/2010, στον Πειραιά.

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ:

www.imepo.gr

www.unhcr.gr

www.patrasnews.gr

Ιστότοπος: «Σχολιαστές χωρίς σύνορα»

<http://sxoliastesxwrissynora.wordpress.com/2010>

ΑΡΘΡΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

«Οργή στην Πάτρα για τη Δολοφονία 30χρονου από Αφγανούς», εφημ. Τα Νέα, Τρίτη 22 Μαΐου 2012.

«Επεισόδια τώρα στην Πάτρα για αντίποινα της δολοφονίας 29χρονου!!Κάτοικοι, πολιορκούν κτήριο με μετανάστες», ιστοσελίδα NewsNow, 22/5/2012.

Δώρα-Δήμητρα Τελώνη, «Κυριακή απόγευμα στην Πάτρα ή πως η Ελληνική κοινωνία αντιστέκεται στο ρατσισμό», ιστοσελίδα HUGN rss feeds, Παρασκευή 07 Σεπτεμβρίου 2012.

«...Τραγικές εικόνες εκτυλίχθηκαν στη συμβολή των οδών Παπαφλέσσα και Μαιζώ-νος στην Πάτρα στις 3:30 το μεσημέρι της Παρασκευής. Όπως βλέπετε και στις φωτογραφίες ένας Σομαλός, ξάπλωσε στο οδόστρωμα εμποδίζοντας... την κυκλοφορία των

οχημάτων και στη συνέχεια σύρθηκε κάτω από τις ρόδες λεωφορείου για να μην ξεκινήσει...», ιστοσελίδα του www.thebest.gr.

Βερέμης Θ., Η πρόκληση των μεταναστών, εφημ., η Καθημερινή, 20/11/2005.

Λαλιώτου Ι., Ο παράνομος άνθρωπος, άρθ. Εφημ. Το Βήμα, 14/5/2006.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι
ΠΡΩΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ :
ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Α. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

1. Πότε γεννηθήκατε?

2. Ποια είναι η χώρα προέλευσής σας?

3. Σε ποια/ο πόλη/χωριό μεγαλώσατε?

4. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση?
 - α) άγαμος
 - β) έγγαμος
 - γ) χήρος
 - δ) διαζευγμένος

5. Ποιο είναι το επίπεδο της γνώσης σας της Ελληνικής γλώσσας?
 - α)Μητρική
 - β)Καλή
 - γ)Μέτρια
 - δ) Κακή

6. Ποιο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης σας?
 - α) Αναλφάβητος
 - β) Πρωτοβάθμια εκπαίδευση (δημοτικό)
 - γ) Δευτεροβάθμια εκπαίδευση:
 - ι)Γυμνάσιο
 - ιι) Λύκειο
 - δ)Τριτοβάθμια εκπαίδευση:
 - ι)Ανώτατη εκπαίδευση
 - ιι)Μεταπτυχιακή εκπαίδευση
 - ε) Πάει σχολείο

Β. ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:

1) Σημερινή Ασχολία στην Πάτρα:

α) εργασία:

(Αν εργάζεστε γράψτε το επάγγελμά σας, ημέρες απασχόλησης στην αρχή και τώρα και τις ώρες εργασίας στην αρχή και τώρα, αμοιβή στην αρχή και τώρα).....

β) άνεργος/η

γ) συνταξιούχος

δ) οικιακά

ε) Άλλο

2) Είστε ασφαλισμένος στην Εργασία σας?

(Αν ναι, σε ποιο φορέα:)

3) Πώς βρήκατε δουλειά στην Πάτρα?

4) Τι δυσκολία αντιμετωπίσατε κατά την εύρεση εργασίας?

5) Σας αρέσει η δουλειά που κάνετε?

Γ. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΕΙΣΟΔΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:

(Η άφιξη, η εγκατάσταση και η διαμονή στην πόλη της Πάτρας)

1. Ημερομηνία πρώτης άφιξης στην Πάτρα:_____.

2. Ημερομηνία οριστικής εγκατάστασης:

3. Ήρθαν όλα τα μέλη ταυτόχρονα κατά την οριστική σας εγκατάστασή εδώ?

α) Ναι

β) Όχι, τα υπόλοιπα μέλη ήρθαν μετά από _____μήνες/χρόνια

4. Τρόπος άφιξης:

α) πλοίο

- β) λεωφορείο
- γ)taxi
- δ)Ι.Χ.
- ε)πεζ

5. Τόπος διαμονής πριν την άφιξη στην Πάτρα:

- α) Ελλάδα (όνομα πόλης ή χωριού)
- β) Άλλη χώρα

6. Για ποιους λόγους επιλέξατε να έρθετε στην Πάτρα?

- α) Επειδή είναι μεγάλη πόλη
- β) Επειδή είχαν εγκατασταθεί στην Πάτρα άλλοι συγγενείς σας
- γ) Επειδή έχει λιμάνι και είναι πιο κοντά στην Ιταλία
- δ)Επειδή ακούσατε πως υπάρχουν δουλειές
- ε) Επειδή ακούσατε πως βρίσκει κανείς φθηνό σπίτι
- στ) Άλλος λόγος (τι?):

7. Η διαμονή σας στην Πάτρα είναι:

- α) Μόνιμη, γιατί έχω φτιάξει τη ζωή μου εδώ με την οικογένειά μου
- β)Προσωρινή, έως ότου καταφέρω να φύγω για την Ιταλία
- γ)προσωρινή, για άλλους λόγους (ποιους? _____)

δ)Δεν ξέρω ακόμα, εξαρτάται από:

8. Θεωρείτε πως η ζωή σας σε μια άλλη πόλη της Ελλάδος ή άλλη χώρα θα ήταν πιο καλή?

- α) Ναι και γιατί:

- β) Όχι, παντού τα ίδια είναι:

**Δ. ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΤΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΛΛΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ:**

1. Είχατε κάποιο πρόβλημα υγείας, κατά τη διαμονή σας στην Πάτρα και αν ναι τι είδους πρόβλημα?

2. Έχετε επισκεφτεί ως ασθενής κάποιο δημόσιο νοσοκομείο της Πάτρας?
- α) Ναι (αν ναι, πως ήταν η περίθαλψή σας εκεί? ι) Πολύ Καλή
 - ι) Καλή
 - ιι) Μέτρια
 - ιγ) κακή)
 - β) Όχι
3. Σε περίπτωση ασθένειάς σας προτιμάτε τη δημόσια ή την ιδιωτική περίθαλψη?

Ε. ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

1. Έχετε επισκεφθεί δημόσιες υπηρεσίες στην Πάτρα?
- α) Ναι
 - β) όχι
2. Αν ναι, πως ήταν η εξυπηρέτησή σας σε σχέση με αυτή που είχαν οι ντόπιοι?
- α) η ίδια ακριβώς
 - β) περίπου η ίδια
 - γ) χειρότερη
 - δ) εξαρτάται από τον υπάλληλο
3. Ποια ήταν η μεγαλύτερη δυσκολία που αντιμετωπίσατε εκεί?

ΣΤ. ΠΕΡΙΟΧΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ

1. Σε ποια περιοχή κατοικείτε?
2. Γιατί επιλέξατε αυτή την περιοχή?
- α) για να είσαστε κοντά στους συγγενείς σας
 - β) για να είσαστε κοντά σε ντόπιους φίλους και γνωστούς
 - γ) γιατί είναι φθηνά τα ενοίκια
 - δ) γιατί είναι/ ήταν κοντά στην εργασία μου
 - ε) γιατί έχει φιλικό και οικείο περιβάλλον (αυλές, χαμηλά σπίτια)
 - στ) για άλλο λόγο. Ποιον?

3. Είχατε μείνει παλαιότερα σε άλλη περιοχή της Πάτρας και αν ναι, σε ποια?

4. Πως μετακινείστε από και προς την κατοικία σας?

- α) με λεωφορείο
- β) με ταξί
- γ) με ποδήλατο
- δ) με τα πόδια
- ε) με Ι.Χ. Δικό σας
- στ) με taxi

5. Υπάρχουν εξυπηρετήσεις κοντά στο σπίτι σας ?

α) Ναι. Ποιες? (πλατεία, μαγαζιά, στάση λεωφορείου).

Αν ναι, σας αρκούν? : α) Ναι

β) Όχι, γιατί:

β) Όχι:

6. Μένουν άλλοι μετανάστες ή συμπατριώτες σας στη γειτονιά?

7. Ποιες είναι οι σχέσεις σας με τους γείτονες?

- α) Πολύ καλές
- β) Καλές
- γ) Μέτριες
- δ) Κακές
- ε) Αδιάφορες

8. Ποια είναι τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της γειτονιάς που μένετε? (σκουπίδια, μπάζα, άσχημο περιβάλλον, έλλειψη εξυπηρετήσεων).

Πλεονεκτήματα:

Μειονεκτήματα:

Ζ. ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ:

1. Η κατοικία σας είναι:
 - α) με ενοίκιο
 - β) ιδιόκτητη
 - γ) εγκαταλελειμμένος χώρος
 - δ) Άλλο (τι?):

2. Πως βρήκατε την τωρινή σας κατοικία?
 - α) από αγγελία
 - β) από συμπατριώτες
 - γ) από τον εργοδότη μου
 - δ) από ντόπιους φίλους ή γνωστούς
 - ε) από προσωπική αναζήτηση
 - στ) Άλλο (τι):

3. Έχετε μείνει σε άλλες κατοικίες πριν (στην Πάτρα) και αν ναι σε πόσες?
 - α) Ναι, σε:
 - β) Όχι

4. Για ποιους λόγους φύγατε από την προηγούμενη κατοικία σας?
 - α) γιατί ήταν ακριβό το ενοίκιο
 - β) γιατί ήταν μικρή
 - γ) γιατί δεν είχε καλές εγκαταστάσεις(υδραυλικές, ηλεκτρολογικές, κ.α.)
 - δ) γιατί είχε οικοδομικές ελλείψεις (κακή μόνωση, παράθυρα, κ.α.)
 - ε) υπήρχαν προβλήματα με τον ιδιοκτήτη
 - στ) υπήρχαν προβλήματα με τους γείτονες
 - ζ) γιατί έπρεπε να είστε κοντά στην εργασία σας ή αλλού
 - η) Άλλο, τι?:

5. Το κτήριο της τωρινής σας κατοικίας είναι:
 - α) ισόγειο με αυλή
 - β) ισόγειο χωρίς αυλή
 - γ) διώροφο
 - δ) πολυκατοικία

ε) Άλλο, Τι?:

6. Το διαμέρισμά σας είναι:

α) στο ημιυπόγειο

β) στο ισόγειο

γ) στον.....όροφο

δ) Άλλο. Τι?:

7. Το κτίριο είναι:

α) Πολύ παλιό

β) παλιό

γ) ανακαινισμένο

δ) καινούριο

8. Πόση επιφάνεια έχει η κατοικία σας? _____ τ.μ.

9. Στο σπίτι υπάρχει μπάνιο? Αν ναι εντός ή εκτός σπιτιού?

10. Στο σπίτι υπάρχει αυλή, κήπος, ή κάτι άλλο:

11. Ποια είναι τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της κατοικίας σας?

Πλεονεκτήματα:

Μειονεκτήματα:

12. Έχετε κάνει μόνος/η σας επισκευές ή διορθώσεις στην κατοικία σας?

13. Τι ενοίκιο πληρώνετε και πόσα κοινόχρηστα?

Ενοίκιο:

Κοινόχρηστα:

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ :

ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΤΗ ΟΜΑΔΑ (ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΑΣ)

ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

A. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ:

- 1) Από πού κατάγεστε;
- 2) Σε ποιά πόλη/ χωριό μεγαλώσατε;
- 3) Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;
- 4) Έχετε σπουδάσει; Αν ναι, τι σπουδές έχετε κάνει;
- 5) Εργάζεστε; Αν ναι, τί δουλειά κάνετε;
- 6) Από πότε εργάζεστε;

B. ΚΑΤΟΙΚΙΑ-ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΔΡΑ ΚΑΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ:

- 1) Σε ποιο τόπο κατοικούσατε πριν έρθετε στην Πάτρα;
- 2) Περιγράψτε την περιοχή που ζείτε/εργάζεστε.
- 3) Με ποιά κριτήρια επιλέγετε την κατοικία σας;
- 4) Ποίες είναι οι σχέσεις σας με τους γείτονές σας;
- 5) Ποια είναι τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζετε στην καθημερινότητά σας στην Πάτρα;
- 6) Σας αρέσει η πόλη και η περιοχή κατοικίας σας;
- 7) Ποια θεωρείτε ότι είναι τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της Περιοχής κατοικίας σας/έδρας σας;

Γ. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ:

- 1) Ποιά είναι η επαφή σας με τους μετανάστες και τα προβλήματά τους;
- 2) Πώς σας φαίνονται οι μετανάστες; A. Καλοί
B. Συμπαθείς
Γ. Κακοί
Δ. Αδιάφορο
- 3) Τι συναισθήματα σας προκαλούν; A. Συμπόνια
B. Κατανόηση
Γ. Εχθρικότητα
Δ. Αδιαφορία
- 4) Πιστεύεται ότι οι μετανάστες δημιουργούν προβλήματα; A. ΝΑΙ
B. ΟΧΙ
- 5) Έχετε φιλικές σχέσεις με μετανάστη από τριτοκοσμικές χώρες;
- 6) Θα θέλατε να έχετε φιλικές σχέσεις με αυτούς;
- 7) Αντιμετωπίζεται το ίδιο, όλους τους μετανάστες, από όλες τις χώρες;
- 8) Πιστεύετε ότι οι μετανάστες από τη Βόρεια Ήπειρο βιώνουν την ίδια ρατσιστική αντιμετώπιση σε σχέση με αυτούς από τριτοκοσμικές υπό ανάπτυξη χώρες;
A. ΝΑΙ
B. ΟΧΙ
- 9) Έχουν επηρεάσει τα ΜΜΕ, τη γνώμη σας για τους μετανάστες;
A. ΝΑΙ
B. ΟΧΙ